

รายงานผลการพิจารณาศึกษา

เรื่อง การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบของ
หลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม

ของ

คณะกรรมการการการต่างประเทศ

สภาผู้แทนราษฎร

กลุ่มงานคณะกรรมการการการต่างประเทศ
สำนักกรรมการการการ ๒
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รายนามคณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร

นายพดล ปัทมะ
ประธานคณะกรรมการ

นายจุลพงศ์ อยู่เกษ
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

นางสาววิสารดี เตชะธีราวัฒน์
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

นางสาวสร้อยนันท์ อรรถนพพร
เลขาธิการคณะกรรมการ

นางสาวจิรัชยา สัพโส
โฆษกคณะกรรมการ

นางสาวธิษณา ชุมพะวัน
โฆษกคณะกรรมการ

นายอัคร ทองใจสด
โฆษกคณะกรรมการ

นายศุภโชค ศรีสุขจร
โฆษกคณะกรรมการ

นายชลัฐ รัชกิจประการ
โฆษกคณะกรรมการ

นายร่มธรรม ข่านุรักษ์
โฆษกคณะกรรมการ

นายเกษมศักดิ์ สัมบูรณ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นางสาวชลธิชา แจ้จเร้ว
กรรมการ

นายณัฐพงษ์ พิพัฒน์ไชยศิริ
กรรมการ

นายศักดิ์ชาย ตันเจริญ
กรรมการ

รายนามคณะกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบ
ของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม

นายจุลพงศ์ อยู่เกษ
ประธานคณะกรรมการ

นายวันวดีต ธารไพฑธอง
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

นางสาวสัฒหวรรณ ศรีสัด
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

นายชัรระชัย สาดเจรฤฎฤกฤฎาวร
เลฆานฤฎการคณะกรรมการ

นางสาวชลธฤชา แฉงเร้ว
ผู้ชัวยเลฆานฤฎการคณะกรรมการ

นายรัฒธรรณ ชัฆนฤฎฤกษั
อนฤฎการ

นายประเสรฐฐ พัฒนผลไพพูลยั
อนฤฎการ

นางสาวนฤรัถษณัณ พัฆยฤฎฤมฤ
อนฤฎการ

นางสาวนารฤรัถษณัณ พัฆนัฒมณฤ
อนฤฎการ

นายชนฤนฤทธร ชลธฤสราพงษั
อนฤฎการ

รายนามที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ จำนวน ๑๓ คน ดังนี้

๑. นางสาวคีนานาญ วรรณบวร
๒. นางสาวกรรณิการ์ กิจติเวชกุล
๓. นางสาวสิริยากร สัตตบุศย์กุลวรา
๔. นางพรรษา บุญรัตน์
๕. นายปรนนท์ ฐิตะวรรณโณ
๖. นางสาว ส.รัตนมณี พลกล้า
๗. นายเสรี นนทสูติ
๘. นายเนติธร ประดิษฐ์สาร
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาธิตา วิมลคุณารักษ์
๑๐. นายรองเพชร บุญช่วยดี
๑๑. นางสาวสุจิตรา พรหมเดเวช
๑๒. นายอมฤต ฟรานเซน
๑๓. นายปฐมภพ แก้วมีค่า

บทสรุปผู้บริหาร

การลงทุนระหว่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศเป็นสองเสาหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งสองเสาหลักนี้มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน โดยการค้าระหว่างประเทศเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ และขยายตลาด แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายรูปแบบ อันเนื่องมาจากการปรับลดเงื่อนไขเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักลงทุน โดยขาดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองแรงงาน ความปลอดภัยในการทำงาน รวมถึงการประเมินและป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ภาคแรงงาน และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหามลพิษทางน้ำและอากาศในหลายพื้นที่ของประเทศ นอกจากนี้ในบางกรณี การค้าระหว่างประเทศก็นำไปสู่การสร้างแรงกดดันให้ผู้ผลิตต้องลดต้นทุน ซึ่งบางครั้งนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายประการ ได้แก่ สิทธิแรงงาน เช่น การจ่ายค่าแรงต่ำกว่ามาตรฐาน หรือการบังคับใช้แรงงาน หรือการบังคับให้ต้องยอมรับความตกลงที่ส่งผลต่อสิทธิเกษตรกร และทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกินไปกว่าความตกลงระหว่างประเทศ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน การลงทุนระหว่างประเทศนั้น ก็ส่งผลเป็นการช่วยกระจายเงินทุน เทคโนโลยี และความเชี่ยวชาญข้ามพรมแดน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการผลิตและการสร้างนวัตกรรม แต่ก็นำมาซึ่งความท้าทายและผลกระทบต่าง ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในประเทศที่รับการลงทุน (Host Countries) เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการลงทุน การจัดการควบคุมสารปนเปื้อนมลพิษอย่างเหมาะสม นำไปสู่มลพิษทั้งทางน้ำและทางอากาศ ผลกระทบจากการสูญเสียการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการเคลื่อนย้ายแรงงานนอกพื้นที่เข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น

คณะกรรมการการค้าต่างประเทศ จึงพิจารณาเห็นควรศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของประชาชนและชุมชนทั้งในประเทศไทย รวมถึงในต่างประเทศที่ได้รับผลกระทบจากนักลงทุนไทย จากลักษณะ รูปแบบ กรอบกฎหมาย ความตกลง อีกทั้งนโยบายด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในปัจจุบัน จากข้อมูล ข้อเท็จจริง เอกสาร หลักฐาน รายงานวิจัย ตลอดจนคำชี้แจงและความเห็นจากหน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ใน ๓ ประเด็นความท้าทายหลัก ประกอบด้วย ๑) ด้านการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบ ๒) ด้านความยุติธรรมและการเยียวยา และ ๓) ด้านความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ โดยมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะสำคัญ ดังนี้

๑. ด้านการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบ

๑.๑ หน่วยงานภาครัฐ องค์การอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ และองค์การมหาชน

ได้ศึกษากลไกและกรอบกฎหมายอีกทั้งนโยบายรวมทั้งขอบเขตอำนาจหน้าที่ในปัจจุบันของบรรดากลไกป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม ในบริบทการลงทุนข้ามพรมแดนของภาคธุรกิจไทยโดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานรัฐ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment of Thailand : BOI) คณะอนุกรรมการขับเคลื่อน

แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) สำนักงานนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมสรรพากร องค์การอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และผู้ตรวจการแผ่นดิน อีกทั้งองค์การมหาชน ได้แก่ สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.) และองค์การบริหารก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) (อบก.)

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระของไทยยังมีข้อจำกัดในการกำกับดูแลการดำเนินงานของภาคธุรกิจ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในต่างประเทศ อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลและตรวจสอบบริษัทที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนนอกประเทศและ/หรือก่อการละเมิดข้ามพรมแดนของหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้ง การบูรณาการระหว่างกัน รวมถึงกลไกในการป้องกันและรับเรื่องร้องเรียนจากผู้เสียหาย ยังคงไม่มีความชัดเจน นอกจากนี้ ในบางกรณีแม้จะมีการตรวจสอบและพบว่า มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือก่อผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม แต่การนำข้อเสนอนี้จากการตรวจสอบไปปฏิบัติตามยังคงไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร เนื่องจากมักไม่มีสภาพบังคับ

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๑.๑.๑ มอบหมายหน่วยงาน/จัดตั้งกลไกที่เหมาะสมทำหน้าที่ในการกำกับดูแล รวมถึงรับข้อร้องเรียน ตรวจสอบ ติดตาม และให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและผลกระทบข้ามพรมแดนซึ่งเกิดขึ้นโดยนักลงทุนไทย บริษัทข้ามชาติไทย ตลอดจนบริษัทในห่วงโซ่อุปทาน

๑.๑.๒ พิจารณาเพิ่มบทบาทหน่วยงาน กลไก หรือเครื่องมือการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยภาคธุรกิจในปัจจุบันให้สามารถปรับใช้ครอบคลุมไปถึงบรรดากิจกรรมของบริษัทในเครือหรือบริษัทย่อยของภาคธุรกิจและรัฐวิสาหกิจโดยชัดแจ้ง และสามารถสนับสนุนให้เกิดการดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบและเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๑.๓ กำหนดให้รัฐมีอำนาจพิจารณาให้มินโยบาย “No Go Zone” เพื่อให้ผู้ประกอบการสัญชาติไทยหรือรัฐวิสาหกิจไทยเข้าไปลงทุนในประเทศหรือพื้นที่ที่เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และในกรณีที่มีลงทุนไปแล้ว ต้องมีการกำหนดมาตรการชะลอการทำธุรกิจ

๑.๒ สถาบันการเงิน

ได้ศึกษากลไก กรอบกฎหมาย อีกทั้งนโยบาย รวมถึงแนวทางการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบทั้งตามมาตรฐานระหว่างประเทศและแนวทางของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารแห่งประเทศไทย และธนาคารพาณิชย์เอง

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยและสถาบันการเงินมีการดำเนินนโยบายที่สะท้อนถึงความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงมีข้อท้าทายหลายประการ ทั้งเรื่องยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศ แม้จะมีการอ้างอิงเรื่องสังคมควบคู่ด้วย แต่เป็นเพียงนโยบายที่ยังคงไม่มีสภาพบังคับ

หรือการที่ธนาคารพาณิชย์แม้จะมีหลายแห่งที่ประกาศนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน รวมถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบ แต่การนำมาปรับใช้ในขั้นตอนการสนับสนุนทางการเงินแก่ลูกค้า ยังคงเป็นไปได้โดยจำกัด

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๑.๒.๑ ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อผนวกเอาประเด็นด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน เป็นหนึ่งในประเด็นที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจในการกำกับดูแลอย่างชัดเจน รวมถึงออกข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง

๑.๒.๒ ธนาคารแห่งประเทศไทยควรสนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ออกผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านไปยังกิจกรรมสีเขียวและเคารพสิทธิมนุษยชนมากขึ้น

๑.๒.๓ ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการออกแนวทาง (Guidelines) ตามภาคส่วนว่าธนาคารพาณิชย์ควรพิจารณาความยั่งยืนด้านไหนในภาคธุรกิจนั้น ๆ รวมถึงในกรณีการลงทุนข้ามพรมแดน ในขณะที่ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ควรขยายหลักเกณฑ์การประเมินสินเชื่อของธนาคาร โดยให้มีการประเมินปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม สังคม การกำกับดูแล (Environmental, Social, and Governance : ESG) ของโครงการร่วมด้วยอย่างรัดกุมและรอบด้าน อีกทั้งเปิดช่องให้มีการรับฟังข้อห่วงกังวลจากผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ

๑.๒.๔ สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งกำหนดไว้ในนโยบายของตนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเคารพสิทธิมนุษยชนตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ซึ่งผลอย่างหนึ่งคือต้องมีการตั้งกลไกรับเรื่องร้องเรียนของธนาคารที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียของโครงการสามารถส่งเรื่องร้องเรียนได้โดยตรง

๑.๓ ภายใต้ข้อตกลงการค้าและการลงทุน

ในกรณีข้อตกลงการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ได้ศึกษากลไกการป้องกัน ตรวจสอบ และกำกับดูแลภายใต้ข้อตกลงและกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ทั้งความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) ความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (Bilateral Investment Treaty: BIT) และการขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโดซีฟิก (Indo-Pacific Economic Framework : IPEF)

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ยังคงมีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและภาคประชาชนในขั้นตอนการเจรจาการค้าและการลงทุนต่าง ๆ รวมถึงการที่กรอบข้อตกลงเหล่านี้มักส่งผลเป็นการลดทอนมาตรการเชิงป้องกันที่มีอยู่ในกฎหมายปัจจุบัน นำไปสู่การละเมิดด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมได้โดยง่าย

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๑.๓.๑ พิจารณาทบทวนข้อตกลงทางการค้าและการลงทุนที่มีอยู่ และเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการคำนึงถึงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในการเจรจาข้อตกลงทางการค้าและการลงทุนฉบับใหม่ ๆ และกำหนดให้เป็นประเด็นสำคัญในประการแรก ๆ ในขั้นตอนการเจรจา

๑.๓.๒ การเจรจา FTA และ BIT ต้องมีความโปร่งใสและประกันการมีส่วนร่วมจากประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยรัฐบาลควรเปิดเผยเนื้อหาข้อตกลงและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในระหว่างการเจรจาและก่อนลงนาม อีกทั้งรัฐสภาควรให้ความเห็นชอบกรอบการเจรจาก่อนเริ่มเจรจาและเนื้อหาข้อตกลงก่อนลงนามและให้สัตยาบัน รวมถึงผ่านการแก้ไขมาตรา ๑๗๘ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อเปิดช่องให้มีการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสนับสนุนความโปร่งใสในกระบวนการพิจารณาหรือการเจรจาข้อตกลงต่าง ๆ

๑.๓.๓ สนับสนุนให้มีการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาพื้นที่ทางนโยบาย (policy space) ในการออกมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค ส่งเสริมการเข้าถึงยา และปกป้องสิทธิเกษตรกรและรักษาทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกินไปกว่าความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อให้การค้าระหว่างประเทศนำมาซึ่งประโยชน์ที่ยั่งยืนสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม

๒. ประเด็นการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา

ได้ศึกษากรอบกฎหมายในปัจจุบันเกี่ยวกับอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา ทั้งผ่านกระบวนการศาล และนอกกระบวนการศาล

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันยังคงมีช่องว่างด้านกฎระเบียบและทางกฎหมายที่เอื้อให้บริษัทข้ามชาติอาจไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนในต่างประเทศได้ เหตุดังกล่าวสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การที่บริษัทแม่สามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบได้ในทางกฎหมายแม้ตนจะเป็นผู้มีอิทธิพลในความเป็นจริงในการก่อให้เกิดการละเมิดดังกล่าว ขอบเขตของอำนาจศาลที่จำกัดในบางกรณี การเข้าถึงพยานหลักฐานในความครอบครองของบริษัทที่เป็นไปอย่างยากลำบากอายุความทางคดีที่สั้น บทบัญญัติของกฎหมายขัดกันที่สร้างภาระแก่ผู้เสียหายในการพิสูจน์ความรับผิด และการที่ผู้ฟ้องคดีไม่ได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสม ทั้งทางด้านกฎหมายด้านการเงินและด้านกระบวนการต่าง ๆ ในการเข้าถึงการเยียวยา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๒.๑ กำหนดมาตรการรับรองให้บริษัทแม่มีหน้าที่ตรวจตราและควบคุมบริษัทย่อย รวมทั้งให้ผู้ถือหุ้น/บริษัทแม่ต้องมีความรับผิดชอบสำหรับการกระทำหรือความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินการของบริษัท ถ้าหากสามารถพิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างบริษัทแม่ บริษัทย่อย และการกระทำที่ผิดกฎหมาย รวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ เช่น ผ่านการตราพระราชบัญญัติฉบับใหม่

๒.๒ ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายของไทยให้มีความทันสมัยขึ้น เช่น ในมาตรา ๕ ๘ และ ๑๕ ที่ส่งผลต่อขอบเขตการปรับใช้กฎหมายต่างประเทศและอายุความ ทั้งนี้ การแก้ไขควรเปิดช่องเพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจตามหลักหลักนิติสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุด (Closest Connection) หรือยินยอมให้ผู้เสียหายหรือผู้แทนสามารถร้องขอให้ปรับใช้กฎหมายที่เหมาะสมสัมพันธ์กับข้อกล่าวอ้างต่อศาลได้ อีกทั้งประกันว่าอายุความจะมีความยืดหยุ่นขึ้น ไม่สั้นไป และปรับใช้ในลักษณะที่ไม่จำกัดสิทธิผู้เสียหายที่ประสงค์จะดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำผิดที่กระทำขึ้นในต่างประเทศโดยบริษัทไทยมากจนเกินควร

๒.๓ ประกันว่าเขตอำนาจของศาลของไทยจะครอบคลุมถึงการฟ้องร้องบริษัทไทย ทั้งในคดีแพ่ง อาญา และปกครอง แม้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ถูกกล่าวอ้างจะกระทำโดยบริษัทแม่ หรือบริษัทย่อยนอกอาณาเขตของประเทศไทย รวมถึงแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อรองรับการใช้ เขตอำนาจศาลสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่าง ประเทศโดยภาคธุรกิจ

๒.๔ ปรับปรุงกระบวนการอนุมัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เป็นไปโดยรวดเร็ว รวมทั้งทำให้ขั้นตอนการส่งหมายหรือคำบอกกล่าวแก่โจทก์นอกเขตประเทศสะดวกขึ้น ผ่านการแก้ไข ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งประสานความเข้าใจแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อให้ เกิดการอำนวยความสะดวกในการสืบพยานผ่านช่องทางออนไลน์จากต่างประเทศ

๒.๕ พิจารณาจัดตั้งกองทุน และ/หรือแก้ไขพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อขยายขอบเขตให้ครอบคลุมกรณีที่มีผู้เสียหายทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกิจกรรมของภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศ

๓. ความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ

๓.๑ ความพร้อมของภาคธุรกิจไทยในการรับมือกับมาตรการจากต่างประเทศ

ได้ศึกษาผลกระทบของกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่ส่งเสริมการค้า การลงทุนไปพร้อมกับการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม ในหลายประเทศทั่วโลกที่มาบังคับใช้กับภาคธุรกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานไม่ว่าจะตั้งอยู่ในเขตพรมแดนไหน ก็ตาม รวมถึงภาคธุรกิจไทย และความพร้อมของภาคธุรกิจไทยในมุมมองของการเป็นประเทศรับการลงทุน โดยมาตรการดังกล่าว อาทิ การพัฒนาและการเจรจาการค้าในกรอบเศรษฐกิจสีเขียว แผนการลดก๊าซ เรือนกระจกตามความตกลงปารีส มาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน มาตรการตรวจสอบสิทธิ มนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD) และมาตรการตรวจสอบย้อนกลับ เพื่อให้สินค้าปลอดการตัดไม้ทำลายป่าของสหภาพยุโรป เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานทราบถึงมาตรการ ดังกล่าว แต่การรับมือรวมถึงการสร้างตระหนักรู้ให้แก่ภาคธุรกิจยังคงต่างกันในแต่ละหน่วยงาน หรือประเด็น อีกทั้งความตระหนักรู้ดังกล่าวยังกระจุกตัวอยู่ในภาคธุรกิจเฉพาะกลุ่ม ในขณะที่ภาคธุรกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อมยังต้องการการสนับสนุนมากขึ้นในการปรับตัวและเปลี่ยนผ่านเพื่อโอกาสใน การเป็นส่วนหนึ่งของตลาดดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๓.๑.๑ เพิ่มการสนับสนุนของภาครัฐเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัว เช่น การที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนในระดับกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม ผ่านการให้ความรู้และทักษะสำคัญ ในการทำให้กิจกรรมทางธุรกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชน และกระบวนการตรวจสอบ HRDD หรือผ่านการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัว

กำหนดให้ภาครัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่าน ซึ่งมีต้นทุนมาก เช่น ผ่านการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเคารพสิทธิมนุษยชน

๓.๑.๒ ปรับเปลี่ยนกระบวนการวิธีดำเนินธุรกิจขององค์กร รวมถึงผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๑.๓ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกควรดำเนินการยกระดับระบบการทวนสอบข้อมูลการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสินค้าไทยให้เทียบเท่าสหภาพยุโรป อีกทั้งสรรหาแนวทางที่ไม่ใช่ตลาดคาร์บอน (Non-market-based approaches : NMAs) เพื่อลดก๊าซเรือนกระจกตามความตกลงปารีส

๓.๒ ความพร้อมของภาคธุรกิจไทยต่อการกำหนดมาตรการส่งเสริมการค้าการลงทุนไปภายใต้กรอบสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม

ได้ศึกษาถึงความพร้อมและแนวมาตรการที่จะปรับใช้แก่ภาคธุรกิจไทย เพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุนไปพร้อมกับการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งแนวทางการสร้างความเข้มแข็งต่อมาตรการที่มีอยู่แล้ว และการกำหนดมาตรการใหม่

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีหลายมาตรการที่เคยมีการศึกษาหรืออยู่ระหว่างการศึกษาโดยหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งมีการจัดทำข้อเสนอแนะเบื้องต้น หากแต่การผลักดันให้ออกมาเป็นกฎหมายเพื่อให้มีผลเชิงบังคับในทางปฏิบัติยังคงประสบความท้าทาย ในขณะเดียวกันก็มีมาตรการที่ถูกเสนอโดยภาคประชาสังคมหรือแม้แต่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนของไทย แต่การผลักดันมาตรการดังกล่าวยังคงไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

๓.๒.๑ กำหนดให้ภาคธุรกิจขนาดใหญ่ทำ Human Rights Due Diligence ที่มีสภาพบังคับ (mandatory) โดยสอดคล้องกับมาตรฐานสากล อย่างต่อเนื่อง รวมถึงประกันการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อมีการตัดสินใจดำเนินธุรกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเปิดเผยผลการประเมินดังกล่าวต่อสาธารณะ รวมถึงทำ Heightening HRDD ถ้าเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจในพื้นที่ขัดแย้งหรือสงคราม

๓.๒.๒ ภาคธุรกิจที่เป็นผู้นำเข้าหรือรับซื้อสินค้าควรกำหนดแนวทางและมาตรการตรวจสอบที่ชัดเจนและเป็นไปตามมาตรฐานสากลเพื่อประกันว่าผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นั้นถูกผลิตขึ้นมาโดยปราศจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเปิดเผยข้อมูลแนวทาง มาตรการ และผลการพิจารณาแก่สาธารณะ

๓.๒.๓ ดำเนินการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบตามความเป็นจริง อีกทั้ง ประกันว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มีการแปลรายงานข้อมูลต่าง ๆ เป็นภาษาที่เข้าใจได้ มีการเผยแพร่ข้อมูลทั้งสรุปฉบับเต็มและให้เวลาเพียงพอแก่ผู้ได้รับผลกระทบในการทำความเข้าใจ ทั้งนี้ รวมถึงการพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Transboundary EIA)

ญ

สำหรับโครงการที่อยู่ในพรมแดนประเทศหรือโครงการลงทุนในต่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อพรมแดนเข้ามายังประเทศไทยโดยเฉพาะโดยบริษัทไทย

๓.๒.๔ จัดให้มีกลไกเกี่ยวกับการร้องทุกข์ในระดับปฏิบัติการ (OGM) เพื่อเป็นกลไกที่ผู้ได้รับผลกระทบสามารถสื่อสารโดยตรงกับภาคธุรกิจเพื่อแก้ไขปัญหา โดยสามารถเข้าถึงกลไกโดยไม่เปิดเผยชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลได้ อีกทั้งควรมีการตรวจสอบและประเมินให้กลไกเกิดขึ้นโดยมีประสิทธิภาพ รวมถึงผ่านการบรรจุผลการดำเนินการในรายงานประจำปีที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ

ฎ
สารบัญ

	หน้า
รายนามคณะกรรมการ.....	ก
รายนามคณะอนุกรรมการ.....	ข
รายนามที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ.....	ค
บทสรุปผู้บริหาร.....	ง
สารบัญ.....	ฎ
รายงานผลการพิจารณาศึกษา.....	๑
๑. การดำเนินงาน.....	๓
๒. วิธีการพิจารณาศึกษา.....	๔
๓. ผลการพิจารณาศึกษา.....	๙
๓.๑ ที่มาและความสำคัญ.....	๙
๓.๒ ประเด็นการป้องกัน กำกับดูแลและตรวจสอบ.....	๑๗
๓.๓ ประเด็นการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา.....	๓๓
๓.๔ ความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ.....	๔๑
๔. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ.....	๔๙
๔.๑ ข้อสังเกต.....	๔๙
๔.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	๕๓
๔.๓ ข้อเสนอแนะด้านแนวทางปฏิบัติต่อภาคธุรกิจ.....	๕๕
๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎหมายเฉพาะและกฎหมายในปัจจุบัน.....	๕๖
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก กฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง.....	๖๒
ภาคผนวก ข ประกาศตั้งคณะอนุกรรมการ.....	๑๐๑
ภาคผนวก ค ภาพการประชุมคณะอนุกรรมการ.....	๑๐๕
ภาคผนวก ง รายนามเจ้าหน้าที่ประจำคณะกรรมการ.....	๑๐๙

รายงานผลการพิจารณาศึกษา
เรื่อง การลงทุนระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ
และการรักษาสีงแวดล้อม
ของ
คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร

ตามที่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ ๒๖ ปีที่ ๑ ครั้งที่ ๑๙ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันพุธที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๖ ได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีหน้าที่ และอำนาจตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๐ (๑๒) ในการกระทำการ การสอบหาข้อเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใด ๆ เกี่ยวกับการต่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาพลักษณ์ของประเทศ รวมทั้งกระทำการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยซึ่งตั้งถิ่นฐานหรือไปประกอบอาชีพในต่างประเทศ นั้น กรรมการคณะนี้ ประกอบด้วย

๑. นายพนตล ปัทมะ	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายจุลพงศ์ อยู่เกษ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นางสาววิสารดี เตชะธีราวัฒน์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นางสาวสรินทร์ อรรถนพพร	เลขานุการคณะกรรมการ
๕. นางสาวจิรัชยา สัพโส	โฆษกคณะกรรมการ
๖. นางสาววิษณา ชุณหะวัณ	โฆษกคณะกรรมการ
๗. นายอัศร ทองใจสด	โฆษกคณะกรรมการ
๘. นายศุภโชค ศรีสุขจร	โฆษกคณะกรรมการ
๙. นายชลัฐ รัชกิจประการ	โฆษกคณะกรรมการ
๑๐. นายร่มธรรม ขำนุรักษ์	โฆษกคณะกรรมการ
๑๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๒. หม่อมหลวงชโยทิต กฤดากร	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๓. นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์	กรรมการ
๑๔. นางสาวชลธิชา แจ่มเร็ว	กรรมการ
๑๕. นายณัฐพงษ์ พิพัฒน์ไชยศิริ	กรรมการ

ต่อมา ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ ๒๕ ปีที่ ๓ ครั้งที่ ๙ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ที่ประชุมเห็นชอบให้นายเกชา ศักดิ์สมบูรณ์ เป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการต่างประเทศแทนตำแหน่งที่ว่างลง เนื่องจากหม่อมหลวงชโยทิต กฤดากร ได้ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการ เพราะสมาชิกภาพสิ้นสุดลง เมื่อวันศุกร์ที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖

ต่อมา นายจาตุรนต์ ฉายแสง ได้ขอลาออกจากการเป็นประธานที่ปรึกษากรรมการ ในคณะกรรมการการต่างประเทศ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ทำให้พ้นจากตำแหน่ง กรรมการ และในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ ๒๖ ปีที่ ๒ ครั้งที่ ๔ (สมัยสามัญประจำปี

ครั้งที่หนึ่ง) เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ที่ประชุมเห็นชอบให้นายศักดิ์ชาย ตันเจริญ เป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการต่างประเทศ แทนตำแหน่งที่ว่างลง

ต่อจากนั้น นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์ ได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๗ ทำให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการ ในขณะจัดทำรายงานผลการพิจารณาศึกษาฉบับนี้ คณะกรรมการ มีจำนวน ๑๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายนพดล ปัทมะ	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายจุลพงศ์ อยู่เกษ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นางสาววิสาระดี เตชะธีราวัฒน์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นางสาวสร้อยรัตน์ อรรถนพพร	เลขานุการคณะกรรมการ
๕. นางสาวจิรัชยา สัพโส	โฆษกคณะกรรมการ
๖. นางสาวธิษณา ชูณหะวัณ	โฆษกคณะกรรมการ
๗. นายอัคร ทองใจสด	โฆษกคณะกรรมการ
๘. นายศุภโชค ศรีสุขจร	โฆษกคณะกรรมการ
๙. นายชลัฐ รัชกิจประการ	โฆษกคณะกรรมการ
๑๐. นายร่มธรรม ชำนุรักษ์	โฆษกคณะกรรมการ
๑๑. นายเกษรา ศักดิ์สมบูรณ์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๒. นางสาวชลธิชา แจ่มเร็ว	กรรมการ
๑๓. นายณัฐพงษ์ พิพัฒน์ไชยศิริ	กรรมการ
๑๔. นายศักดิ์ชาย ตันเจริญ	กรรมการ

ตามหน้าที่และอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากสภาผู้แทนราษฎร ในคราวประชุม คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๗ ครั้งที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๗ และครั้งที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๗ ที่ประชุมคณะกรรมการได้มีมติตั้งอนุกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณาศึกษา ภาพรวมและหลักเกณฑ์สากลด้านสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม ของประเทศไทยที่อาจจะกระทบกับการลงทุนระหว่างประเทศ ตลอดจนมาตรการพันธกรณีระหว่าง ประเทศที่ไทยเป็นภาคี กลไกและกฎหมายภายในประเทศ ความคืบหน้าของการดำเนินนโยบายภายใต้ แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน การดำเนินธุรกิจกับประเด็นสิทธิมนุษยชน และกระบวนการยุติธรรมกับการลงทุนข้ามพรมแดน การศึกษาการลงทุนไทยในต่างแดนที่อาจเข้าข่าย ละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีสำคัญ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแล้วรายงานผลต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา ต่อไป

บัดนี้ คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร ได้ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทาง เศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม เสร็จเรียบร้อยแล้วโดยสรุปผลการพิจารณาศึกษา ดังนี้

๑. การดำเนินงาน

คณะกรรมการฯ ได้มีมติตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาศึกษา ดังนี้

๑. ภาพรวมด้านสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่อาจจะกระทบกับการลงทุนระหว่างประเทศ

๒. หลักเกณฑ์สากลในเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการลงทุนระหว่างประเทศ เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN's SDGs) เป็นต้น

๓. มาตรการ/พันธกรณีระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคี หรือกรอบใหม่ ๆ เพื่อพิจารณาผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ที่ประเทศไทยควรจะได้รับ

๔. กลไกและกฎหมายภายในประเทศ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของประเทศไทย ในการภาคยานุวัติให้เป็นกฎหมายภายในของประเทศไทย

๕. ความคืบหน้าของการดำเนินนโยบายภายใต้ แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights : NAP) การดำเนินธุรกิจกับประเด็นสิทธิมนุษยชน (Business and Human Rights : BHR) และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๖. กระบวนการยุติธรรมกับการลงทุนข้ามพรมแดน ศึกษาการลงทุนไทยในต่างแดน ที่อาจเข้าข่ายละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีสำคัญ อาทิ เมียนมา กัมพูชา

เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ เว้นแต่หน้าที่และอำนาจในการสอบหาข้อเท็จจริง แล้วรายงานผลการพิจารณาศึกษาต่อคณะกรรมการฯ โดยกำหนดกรอบระยะเวลาพิจารณาศึกษาไว้ ๙๐ วัน นับแต่วันที่มีการประชุมครั้งแรก (วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ถึง วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๗) ต่อมา คณะกรรมการฯ ได้ขยายระยะเวลาการพิจารณาศึกษา จำนวน ๒ ครั้ง โดยครั้งที่ ๑ ขยายออกไปอีก ๔๕ วัน (๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๗ – ๘ สิงหาคม ๒๕๖๗) ครั้งที่ ๒ ขยายออกไปอีก ๑๕ วัน (๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ - ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗) รวมระยะเวลาการพิจารณาศึกษา ๑๕๐ วัน

ทั้งนี้ ตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๖ โดยคณะอนุกรรมการฯ นี้ ประกอบด้วย

๑.๑ รายนามอนุกรรมการ จำนวน ๑๐ คน ดังนี้

๑. นายจุลพงศ์ อยู่เกษ	ประธานคณะอนุกรรมการ
๒. นายวินวลิต ธารไทรทอง	รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นางสาวสัณห์วรรณ ศรีสด	รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่สอง
๔. นายธีระชัย ศาสเจริญกิจถาวร	เลขานุการคณะอนุกรรมการ
๕. นางสาวชลธิชา แจ้งเร็ว	ผู้ช่วยเลขานุการคณะอนุกรรมการ
๖. นายร่มธรรม ขำนุรักษ์	อนุกรรมการ
๗. นายประเสริฐ พัฒนผลไพบูลย์	อนุกรรมการ
๘. นางสาวนรีลักษณ์ แพ้ไชยภูมิ	อนุกรรมการ
๙. นางสาวนารีรัตน์ พันธุ์ณี	อนุกรรมการ
๑๐. นายชินนทร์ ชลิตราพงศ์	อนุกรรมการ

๑.๒ ราชานามที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ จำนวน ๑๓ คน ดังนี้

๑. นางสาวคัตนาฏ วรณบวร
๒. นางสาวกรรณิการ์ กิจติเวชกุล
๓. นางสาว ส.รัตนมณี พลกล้า
๔. นายเสรี นนทสูติ
๕. นายเนติธร ประดิษฐ์สาร
๖. นางสาวสิริยากร สัตตบุศย์กุลวรา
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาธิตา วิมลคุณารักษ์
๘. นางพรรษา บุญรัตน์
๙. นายรองเพชร บุญช่วยดี
๑๐. นายปรนนที ฐิตะวรรโณ
๑๑. นางสาวสุจิตรา พรหมเดเวช
๑๒. นายอมฤต ฟรานเซน
๑๓. นายปฐมภพ แก้วมีค่า

ในการนี้ คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม ได้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อจัดทำรายงานผลการพิจารณาการศึกษา จำนวน ๗ คน ดังนี้

๑. นางสาวนรีลักษณ์ แพไชยภูมิ	ประธานคณะทำงาน
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เสาวณีย์ แก้วจุลกาญจน์ รองประธานคณะทำงาน	
๓. นายธีระชัย ศาลเจริญกิจถาวร	เลขานุการคณะทำงาน
๔. นางสาวกรกนก วัฒนภูมิ	คณะทำงาน
๕. นางจิรภรณ์ ศิริพลัง ทุมมาศ	คณะทำงาน
๖. รองศาสตราจารย์นิลุบล เลิศนุวัฒน์	คณะทำงาน
๗. นายคีตพัฒน์ ไตวัฒนาสถิต	คณะทำงาน

๒. วิธีพิจารณาศึกษา มีดังนี้

- ๑) เชิญหน่วยงานมาประชุมชี้แจง
- ๒) พิจารณาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ คณะอนุกรรมการได้จัดให้มีการประชุม จำนวน ๑๖ ครั้ง ดังนี้

๑. การประชุมครั้งที่ ๑ วันพุธที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๗
๒. การประชุมครั้งที่ ๒ วันศุกร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๗
๓. การประชุมครั้งที่ ๓ วันศุกร์ที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๗
๔. การประชุมครั้งที่ ๔ วันศุกร์ที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗
๕. การประชุมครั้งที่ ๕ วันศุกร์ที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๗
๖. การประชุมครั้งที่ ๖ วันศุกร์ที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗
๗. การประชุมครั้งที่ ๗ วันศุกร์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗
๘. การประชุมครั้งที่ ๘ วันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๗

๙. การประชุมครั้งที่ ๙ วันศุกร์ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๗
 ๑๐. การประชุมครั้งที่ ๑๐ วันศุกร์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๗
 ๑๑. การประชุมครั้งที่ ๑๑ วันศุกร์ที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๗
 ๑๒. การประชุมครั้งที่ ๑๒ วันศุกร์ที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗
 ๑๓. การประชุมครั้งที่ ๑๓ วันศุกร์ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๗
 ๑๔. การประชุมครั้งที่ ๑๔ วันศุกร์ที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๗
 ๑๕. การประชุมครั้งที่ ๑๕ วันศุกร์ที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๗
 ๑๖. การประชุมครั้งที่ ๑๕ วันศุกร์ที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๗

ดังนี้

คณะอนุกรรมการได้ดำเนินการโดยเชิญหน่วยงานมาร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็น

๑) กระทรวงการคลัง

ธนาคารแห่งประเทศไทย

๑) นางสาวอรมนต์ จันทพันธ์	ผู้อำนวยการฝ่ายคุ้มครองและ
ตรวจสอบบริการทางการเงิน
๒) นางสาวนิธิตี สุนทรพจน์	ผู้อำนวยการฝ่ายกลยุทธ์สถาบันการเงิน
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์**
๑) นางสาววินิตา กุลตั้งวัฒนา	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมความยั่งยืน
๒) นางสาวมณีนุช เจริญมณี	เจ้าหน้าที่บริหารอาวุโส ฝ่ายส่งเสริมความยั่งยืน
๓) นางสาวหทัยรัตน์ วังภูมิใหญ่	เจ้าหน้าที่บริหารอาวุโสฝ่ายตราสารหนี้

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ

๑) นายศรชัย ไกรนรา	ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนานโยบายและ
กำกับดูแลรัฐวิสาหกิจ
๒) นางภริวรรณ ทวีสิทธิ์	ผู้อำนวยการกองพัฒนารัฐวิสาหกิจ ๒
๓) นางสาวกุลรภัส บุญพิลา	นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการพิเศษ
๔) นางสาวนุสรุ นาคคำ	นักวิเคราะห์รัฐวิสาหกิจชำนาญการพิเศษ

กรมสรรพากร

๑) นายอาทิตย์ ศรีธวารสิทธิ์	ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการตามพันธกรณี
ระหว่างประเทศ
๒) นายพลภัทร์ แก้วสัมฤทธิ์	นักวิชาการภาษีชำนาญการพิเศษ
๓) นางสาวอรฉัตร นิยมสุข	นักวิชาการภาษีชำนาญการพิเศษ
๔) นางสาวเสาวลักษณ์ บุญเอี่ยม	นักวิชาการภาษีชำนาญการ
๕) นายณัฐพรรัช สุวรรณวงศ์	นักวิชาการภาษีปฏิบัติการ
๖) นางสาวธิตยา ศรีอรุณเรืองชัย	นักวิชาการภาษีปฏิบัติการ

๒) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมควบคุมมลพิษ

๑) นางสาวธีราพร วิริวุฒิก	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการกากของเสียและสารอันตรายกองจัดการกากของเสียและสารอันตราย
๒) นางศรินาท ผ่องญาติ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษกองจัดการกากของเสียและสารอันตราย
๓) นางอภิพร เกศกนกวรกิจ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการกองยุทธศาสตร์และแผนงาน

กรมป่าไม้

๑) นายบุญสุธีร์ จีระวงศ์พานิช	ผู้อำนวยการสำนักเศรษฐกิจกิจการป่าไม้
๒) นายสมิต เบญจศรีรักษ์	นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) นายไชยยันต์ เทพศิริสุนทร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
๒) นางสาวณัฐธากาญจน์ เทียนกระจ่าง	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ

๓) กระทรวงยุติธรรม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

- นางสาวจิรภรณ์ ศิริพลัง ทุมมาศ

๔) กระทรวงแรงงาน

สำนักประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ

๑) นางสาวแก้วใจ สัจจะเวท	ผู้อำนวยการสำนักประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ
๒) นางสาวเมธาพร จันทนาวิเวท	เจ้าหน้าที่วิเทศสัมพันธ์

๕) กระทรวงอุตสาหกรรม

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

๑) นางบุปผา กวินวคิน	รองผู้อำนวยการสายงานพัฒนาที่ยั่งยืน
๒) นายกิตติ เหลืองรุจินันท์	ผู้อำนวยการฝ่ายบริการผู้ประกอบการ
๓) นางสาวกุลธิดา สุขเกษม	นักบริการลงทุน ๖
๔) นายกิตติทัศน์ ลาภหลาย	ผู้อำนวยการกองสิทธิประโยชน์

๖) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI)

๑) นางสาวศุภาศินี สมิตร	ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และแผนงาน
รักษาการในตำแหน่งที่ปรึกษาด้านการลงทุน
(นักวิเคราะห์นโยบายและแผนทรงคุณวุฒิ) |
|-------------------------|---|

- ๒) นางสาวนันทนิมน์ ภัทรพิทรานันธุ์ นักวิชาการส่งเสริมการลงทุน
ปฏิบัติการชำนาญการ
- ๓) นางสาวธนพร รุ่งเสรีกุล นักวิชาการส่งเสริมการลงทุนปฏิบัติการ
- ๗) สำนักงานศาลยุติธรรม**
- ๑) นายไกรพล อรัญรัตน์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำ
สำนักประธานศาลฎีกา
- ๒) นางสาวศุภกัศ ลิขิตวัฒนานุรักษ์ นิติกรปฏิบัติการ
สำนักกฎหมายและ
วิชาการศาลยุติธรรม
- ๘) เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ประเทศไทย**
- นายเฉลิมศักดิ์ กิตติตระกูล ผู้จัดการโครงการส่งเสริมการเข้าถึงยา
- ๙) เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ**
- นายอดิศร เกิดมงคล ผู้แทนเครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ
- ๑๐) นักวิชาการ**
- ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๑) แนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมประเทศไทย**
- นางสาวสฤณี อาชวานันทกุล หัวหน้าทีมวิจัยโครงการแนวร่วมการเงิน
ที่เป็นธรรมประเทศไทย
- ๑๒) มูลนิธิซีวีที**
- นางสาวปรกชล อู๋ทรัพย์ ผู้อำนวยการมูลนิธิซีวีที
- ๑๓) สมาคมเครือข่ายโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทย**
- ๑) นายเนติธร ประดิษฐ์สาร เลขาธิการและกรรมการบริหารสมาคม
เครือข่ายโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทย
และผู้ช่วยบริหารประธานคณะผู้บริหารและ
รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส
สำนักความร่วมมือระหว่างประเทศด้าน
ความยั่งยืนและสื่อสารองค์กร บริษัท เครือเจริญ
โภคภัณฑ์ จำกัด
- ๒) นางฉันทพร กริชติทายาวุธ ผู้อำนวยการบริหารสมาคมเครือข่ายโกลบอล
คอมแพ็กแห่งประเทศไทย
- ๓) นางขวัญฤทัย ศิริพัฒนาโกศล ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ สำนักความร่วมมือ
ระหว่างประเทศด้านความยั่งยืนและสื่อสาร
องค์กรบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด
- ๔) นางสาววิภาวี อนันตศักดิ์ ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการและโปรแกรม

- ๑๔) สมาพันธ์เอสเอ็มอีไทย
- นายแสงชัย ชีรกุลวานิช ประธานสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทย
- ๑๕) สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ
๑) นางสาวรมฉัตร วชิรรัตนกรกุล เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน
๒) นางสาวนิชาภา ชาญวิสิฐกุล เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชนท้องถิ่น
- ๑๖) นายกฤษฎา บุญชัย เลขาธิการสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- ๑๗) นายธารา บัวคำศรี ผู้อำนวยการ กรีนพีซ ประเทศไทย

๓. ผลการพิจารณาศึกษา

๓.๑ ที่มาและความสำคัญ

๓.๑.๑ ภาพรวมและระบบนิเวศของการลงทุนข้ามพรมแดนและการค้าระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติ

การลงทุนระหว่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศเป็นสองเสาหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งสองปัจจัยนี้มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน โดยการค้าระหว่างประเทศเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และขยายตลาด ในขณะที่การลงทุนระหว่างประเทศช่วยกระจายเงินทุน เทคโนโลยี และความเชี่ยวชาญข้ามพรมแดน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการผลิตและการสร้างนวัตกรรม

๓.๑.๑.๑ การลงทุนระหว่างประเทศ

การลงทุนระหว่างประเทศเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกในยุคโลกาภิวัตน์ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นำมาซึ่งเงินทุน เทคโนโลยี และความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งสร้างโอกาสมากมาย เช่น การจ้างงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็นำมาซึ่งความท้าทายและผลกระทบต่าง ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งในประเทศที่รับการลงทุน (Host countries) และประเทศที่ส่งออกการลงทุน (Home countries) ไปจนถึงรัฐอื่น ๆ ที่อาจจะไม่เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นประเทศที่ส่งออกหรือรับการลงทุนแต่เป็นประเทศข้างเคียงในอาณาบริเวณหรือภูมิภาคเดียวกัน

ในปัจจุบัน สถานะของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) ในประเทศไทยยังคงแข็งแกร่งแม้จะเผชิญกับความท้าทายจากการแพร่ระบาดของ COVID - ๑๙ ทั้งนี้ มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ในไทยในปี ๒๐๒๓ มีมูลค่าประมาณ ๘ - ๑๐ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยประเทศที่เป็นนักลงทุนรายใหญ่ ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา ภาคอุตสาหกรรมที่ดึงดูด FDI มากที่สุดได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ พลังงานทดแทน และเทคโนโลยีดิจิทัล รัฐบาลไทยยังคงส่งเสริม FDI ผ่านนโยบายต่างๆ เช่น การส่งเสริมการลงทุนผ่านการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC)

แม้ไทยจะยังคงเป็นผู้รับ FDI รายใหญ่ แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา บริษัทไทยก็เริ่มขยายการลงทุนไปยังต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม (CLMV) รวมถึงประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือแม้แต่ในประเทศพัฒนาแล้ว การลงทุนของไทยในต่างประเทศแม้มีความผันผวนแต่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทยที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเพียงผู้รับการลงทุนสู่การเป็นทั้งผู้รับและผู้ลงทุนในตลาดต่างประเทศ ซึ่งเป็นแนวโน้มที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว

ในส่วนของการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ (Thailand Direct Investment: TDI) จะเห็นว่าตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ หรือเข้าสู่ช่วงทศวรรษ ๒๐๑๐ เป็นต้นมา ตัวเลขมูลค่า TDI Outflow กลับเพิ่มขึ้นสูงกว่า FDI Inflow มาโดยตลอดในช่วง ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๖๓) แม้ว่าในช่วง ๒-๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๖) หลังมานี้ ตัวเลข FDI Inflow จะกลับมาแซงหน้า TDI Outflow^๑ ทั้งนี้ จากรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทยระบุว่ามูลค่าการลงทุนโดยตรงของไทยในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีมูลค่าสะสมตั้งแต่ ๒๕๔๘ - ๒๕๖๖ รวมกันประมาณ ๕,๖๙๕,๗๒๘.๖๔ ล้านบาท^๒ โดยมีการลงทุนสะสมมากที่สุด ๑๐ อันดับแรกในประเทศฮ่องกง สิงคโปร์ เนเธอร์แลนด์ มอริเชียส เคย์แมน ไอร์แลนด์ เวียดนาม สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซีย บริติช เวอร์จิน ไอร์แลนด์ และญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม การลงทุนในฮ่องกง เคย์แมน ไอร์แลนด์ สิงคโปร์ มอริเชียส สหรัฐอเมริกา และบริติช เวอร์จิน ไอร์แลนด์ นั้น เป็นการลงทุนเพื่อใช้เป็นฐานในการทำธุรกรรมทางการเงิน และเพื่อลงทุนต่อไปยังประเทศที่สาม เนื่องจากสิทธิประโยชน์ในด้านภาษีและความสะดวกในการทำธุรกรรม และหากพิจารณาเป็นกลุ่มภูมิภาค นักลงทุนไทยยังคงออกไปลงทุนในกลุ่มภูมิภาคอาเซียนมากที่สุด โดยมีมูลค่าการลงทุนสะสมอยู่ที่ ๑,๙๐๙,๐๐๓.๑๗ ล้านบาท^๓

เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียน พบว่า ในช่วง ๕ ปี ที่ผ่านมาก็คือ ๒๕๖๑ - ๒๕๖๖ มูลค่าการลงทุนของไทยได้ลงทุนในสิงคโปร์มากที่สุด รองลงมาคือ เวียดนาม อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย กัมพูชา เมียนมา ฟิลิปปินส์ และบรูไน แต่หากสังเกตเฉพาะกลุ่มประเทศ CLMV นั้นจะพบว่า เวียดนามเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนจากไทยมากที่สุด รองลงมาคือ ลาว เมียนมา และกัมพูชา ประเภทของการลงทุนและการประกอบกิจการสำคัญที่ไทยเข้าไปลงทุน ได้แก่ การลงทุนในภาคไฟฟ้า ขุดเจาะ ก๊าซ - น้ำมัน ไอน้ำและระบบปรับอากาศ ภาคบริการทางการเงิน ภาคอุตสาหกรรมการผลิต (เช่น น้ำตาล, สิ่งทอ) ธุรกรรมการกู้ยืมระหว่างบริษัทในเครือ สินเชื่อการค้า ภาคการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน และผลิตภัณฑ์คอนกรีต เป็นต้น โดยบทบาทของภาคธุรกิจไทย มีทั้งในฐานะผู้พัฒนาโครงการ ผู้สนับสนุนโครงการ และสถาบันการเงินที่ให้บริการด้านการเงิน

๓.๑.๑.๒ ปัจจัยส่งเสริมการออกไปลงทุนในต่างประเทศของนักลงทุนไทย

ฝ่ายวิจัยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ทำการสำรวจและพบสาเหตุสำคัญ ๔ ประการ ที่ทำให้เกิดการไหลบ่าของการลงทุนไทยในต่างประเทศ ได้แก่^๔ (๑) เพื่อแสวงหาตลาดใหม่หรือรักษาส่วนแบ่งตลาดเดิมในประเทศที่มีตลาดขนาดใหญ่ หรือมีแนวโน้มที่จะเติบโตสูง (Market Seeking) (๒) เพื่อแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและเข้าถึงวัตถุดิบและแรงงานที่ถูกกว่าในประเทศ

^๑ ประชาชาติธุรกิจ, ‘เงินลงทุนโดยตรง เข้า-ออก นัยต่อการลงทุนไทย’, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๗, โปรดดู <https://www.prachachat.net/finance/news-๑๕๔๙๐๖๕#lxpp&vnlai๔๔q๘lemgd>

^๒ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ‘เงินลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ (Netflow) แยกตามประเภท/เขตเศรษฐกิจ, ๒๘ มิ.ย. ๒๕๖๗’, โปรดดู <https://www.bot.or.th/th/statistics/external-sector.html>

^๓ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ‘เงินลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ (Netflow) แยกตามประเภทธุรกิจของผู้ลงทุนไทย, ๒๘ มิ.ย. ๒๕๖๗’, โปรดดู <https://www.bot.or.th/th/statistics/external-sector.html>

^๔ รายงานการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของบริษัทจดทะเบียนไทย ปี ๒๕๕๘, ฝ่ายวิจัย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มิถุนายน ๒๕๕๙

(Resource and Labor Seeking) (๓) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตรวมถึงการแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ๆ (Efficiency Seeking) และ (๔) เพื่อช่วยในด้านการกระจายความเสี่ยงของภาคธุรกิจและมีปัจจัยผลักดัน/ส่งเสริมการออกไปลงทุนของภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศ เช่น

๑) การที่ต้นทุนด้านค่าจ้างแรงงานในประเทศที่ไปลงทุนอาจถูกกว่าประเทศไทย โดยเฉพาะในประเทศกัมพูชา เมียนมา และลาว^๕

๒) ทรัพยากรทางธรรมชาติที่น้อยลงของประเทศไทย และทรัพยากรประเทศเพื่อนบ้านยังคงเหลือมากกว่า

๓) ผลประโยชน์ด้านภาษีจากอนุสัญญาภาษีซ้อนและสิทธิประโยชน์ด้านภาษีของประเทศอื่นในการส่งออกไปยังต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การลงทุนของไทยในประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา อาจได้รับสิทธิประโยชน์พิเศษทางภาษีศุลกากร เมื่อส่งสินค้าออกไปยังประเทศที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากกัมพูชามีสถานภาพเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored Nation Treatment: MFN) และมีข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้าทุกชนิดยกเว้นอาวุธ (Everything but Arms) ที่สหภาพยุโรปให้แก่ประเทศด้อยพัฒนา แม้ว่าในปี ๒๕๖๓ สหภาพยุโรปได้มีการประกาศยกเลิกสิทธิประโยชน์ดังกล่าวแก่กัมพูชาไปแล้ว

๔) สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนและการเมืองในประเทศปลายทางที่ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพต่ำกว่าประเทศไทย และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนยังเป็นไปได้โดยจำกัดเมื่อเทียบกับประเทศไทยที่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่กำหนดรับรองสิทธิ วางหลักเกณฑ์ ขั้นตอนปฏิบัติที่ค่อนข้างเข้มงวดและมีประสิทธิภาพกว่า ผนวกกับการที่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ ชุมชน รวมถึงภาคประชาสังคมสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อป้องกัน แก้ไขและเยียวยาความเสียหายในประเทศไทยได้อย่างค่อนข้างมีประสิทธิภาพ และสามารถดำเนินคดีทางศาลเพื่อเรียกให้หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนเจ้าของโครงการต้องเยียวยาความเสียหาย เช่น โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ โครงการเหมืองแร่ตะกั่วคลิตี้ เป็นต้น

๕) นโยบายสนับสนุนการลงทุนในประเทศอื่น ๆ เพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ เช่น รัฐบาลกัมพูชาที่สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของนักลงทุนต่างประเทศ โดยการให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจแก่ภาคเอกชน โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล ผ่านการกำหนดหลักเกณฑ์การขอสัมปทานที่ชัดเจนและจัดสรรพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ และ

๖) นโยบายของรัฐบาลไทยเอง เช่น แผนพัฒนาพลังงานไฟฟ้า หรือ Power Development Plan (PDP) ที่นำมาสู่การทำความตกลงการซื้อขายไฟฟ้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดันเปิดโอกาสให้ทั้งรัฐวิสาหกิจไฟฟ้า และบริษัทเอกชนต่าง ๆ จากไทยเข้าไปลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าใน สปป.ลาว เพื่อส่งขายกลับมายังไทย

^๕ Comparative Wages in Selected Countries, the National Wages and Productivity Commission, Department of Labor and Employment, the Philippine, May ๓๑, ๒๐๑๖.
http://www.nwpc.dole.gov.ph/pages/statistics/stat_comparative.html

ในขณะเดียวกัน การส่งเสริมให้เกิดการลงทุนนอกประเทศส่วนหนึ่งเองก็เกิดขึ้นผ่านหน่วยงานที่เป็นกลไกภาครัฐ อาทิเช่น

๑) สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) หรือ สพพ. (Neighbouring Countries Economic Development Cooperation Agency (Public Organization) : NEDA) ที่ให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านของไทยและประเทศอื่น ๆ ทั้งด้านการเงินและวิชาการ ผ่านโครงการพัฒนาที่ภาคธุรกิจไทยมีส่วนร่วม

๒) ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (ธสน.) (EXIM Bank) ที่เป็นสถาบันการเงินของรัฐที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการคลังที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการส่งออก การนำเข้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๓) กระทรวงการต่างประเทศ ที่เปรียบเสมือนตัวแทนอย่างเป็นทางการของภาครัฐในการเจรจา พัฒนาความตกลงต่าง ๆ อำนวยความสะดวกและสนับสนุนโครงการลงทุนของทั้งภาครัฐและเอกชนไทยในต่างประเทศ รวมถึงการขยายบทบาทไทยในการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในเวทีระหว่างประเทศ และ

๔) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment of Thailand : BOI) ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปด้านล่าง

๓.๑.๑.๓ การค้าระหว่างประเทศ

การค้าระหว่างประเทศของไทยได้เติบโตอย่างรวดเร็วในทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านกรอบความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement : FTA) และสนธิสัญญาการลงทุนทวิภาคี (Bilateral Investment Treaty : BIT) ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่ก็นำมาซึ่งความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชน แรงงาน สิ่งแวดล้อม และสิทธิผู้บริโภค โดยในปัจจุบัน ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคี FTA ทั้งสิ้น ๑๔ ฉบับครอบคลุม ๑๘ ประเทศ^๖ และเป็นคู่สัญญา BIT มาทั้งสิ้น ๓๖ ฉบับ^๗

๓.๑.๒ ผลกระทบจากการลงทุนระหว่างประเทศที่ก่อโดยภาคธุรกิจไทยและนโยบายที่สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ

๓.๑.๒.๑ ผลกระทบจากการลงทุนโดยตรงของภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศ

การลงทุนโดยตรงในต่างประเทศได้สร้างผลที่ตามมาทั้งด้านบวกและด้านลบ ในบทนี้จะได้ทำการประมวลผลกระทบสิ่งแวดล้อม ชุมชน และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงปัญหาที่เกิดการกระบวนการณ์ฟื้นฟูและเยียวยาที่ถูกกล่าวหาว่าก่อโดยภาคธุรกิจไทยในต่างแดน มีตัวอย่างกรณีข้อกล่าวหาไว้ ได้แก่

^๖ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, ‘ตลาดอาเซียนหนึ่งส่งออก FTA สูงสุดปี 2567’, <https://www.dft.go.th/th-th/NewsList/News-DFT/Description-News-DFT/ArticleId/28062/28062>

^๗ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, ‘BIT (Bilateral Investment Treaty)’, <https://treaties.mfa.go.th/th/content/bit>

๑) ในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและดำเนินการของเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ รวมถึงเขื่อนแบบ run - off - river ที่มีการก่อสร้าง ลงทุน หรือดำเนินการโดยภาคธุรกิจไทย มีการรวบรวมข้อมูลผลกระทบต่อระบบนิเวศและชุมชน เช่น

(๑) การระบายตะกอนของเขื่อนไชยะบุรีในฤดูแล้งในอัตรา ๕๐๐ ลูกบาศก์เมตร ต่อวินาที เป็นเวลา ๖ ชั่วโมงต่อวัน (หรือ ๑๔๐ - ๗๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ในเวลากลางคืน) ที่ยังไม่มีประเมินว่าจะส่งผลกระทบต่อระดับออกซิเจนในแม่น้ำโขงด้านท้ายเขื่อน และส่งผลกระทบต่อปลาในแม่น้ำโขงหรือไม่อย่างไร

(๒) การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ท้ายน้ำ รวมถึงชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำหรือแหล่งน้ำที่อยู่นอกขอบเขตพื้นที่ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีเขื่อนฮัตจี มีชุมชนกะเหรี่ยงในเขตประเทศเมียนมาจำนวน ๔๑ ชุมชน ส่งจดหมายร้องเรียนมายังคณะกรรมการการศึกษาผลกระทบจากเขื่อนฮัตจีระบุว่าตนเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนฮัตจี ในขณะที่รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระบุไว้เพียง ๖ ชุมชนเท่านั้น

๒) ผลกระทบต่อเนื่องจากการไม่สามารถจัดการควบคุมสารปนเปื้อนมลพิษได้ และเมื่อได้ปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแล้ว จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ การดำรงชีวิตและสุขภาพของชุมชนมาก เช่น กรณีเหมืองเฮงดา ประเทศเมียนมา ที่มีการดำเนินการโดยภาคธุรกิจไทย

๓) ผลกระทบจากมลพิษทั้งทางน้ำและทางอากาศจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน เช่น กรณีโรงไฟฟ้าพลังความร้อนหงสา ในประเทศสปป.ลาว ที่มีการดำเนินการโดยภาคธุรกิจไทย รวมถึงผลกระทบจากการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูง

๔) ผลกระทบจากการสูญเสียการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำ ในพื้นที่โครงการที่มีลักษณะของการให้สัมปทาน ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของชุมชนทั้งที่อยู่ในพื้นที่โครงการและรอบนอกพื้นที่โครงการ เช่น การให้สัมปทานพื้นที่ปลูกอ้อยในประเทศกัมพูชาแก่ภาคธุรกิจไทย

๕) ผลกระทบจากการขนส่งทางเรือ เช่น ในกรณีโรงงานปูนซีเมนต์และโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ดำเนินการโดยภาคธุรกิจไทยในประเทศเมียนมา ที่ได้ส่งผลกระทบต่อประมง และระบบนิเวศของแม่น้ำอิระวดี

๖) ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการก่อสร้างโรงงานต่าง ๆ ที่จะต้องนำแรงงาน รวมถึง แรงงานบังคับจากภายนอกพื้นที่ เข้ามาทำงานก่อสร้างเป็นจำนวนมาก เช่น กรณีการก่อสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศเมียนมา โดยภาคธุรกิจไทย

ทั้งนี้ ที่ผ่านมามีหลายกรณีข้างต้นที่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ร่วมกับภาคประชาสังคมไทยได้ร้องเรียนให้หน่วยงานของประเทศไทยได้ร่วมตรวจสอบ โดยเฉพาะการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนให้ตรวจสอบปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน

การตรวจสอบโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในกรณีข้ามพรมแดนทั้งโครงการและการลงทุนในต่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในประเทศในปลายทางและส่งผลกระทบต่อข้ามแดนกลับมายังประเทศไทยด้วยนั้นได้ทำให้รัฐบาลของไทยยอมรับอย่างเป็นทางการครั้งแรกถึงสถานการณ์ปัญหาของการลงทุนโดยตรงของไทยที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในต่างประเทศหรือแม้แต่ชุมชนในประเทศไทยเอง โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ในกรณีโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ประเทศเมียนมา^{๘๘} และวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ในกรณีโครงการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลโตนดเมียนเจย ประเทศกัมพูชา^{๘๙} ซึ่งมีสาระสำคัญคือให้มีการจัดตั้งกลไกหรือกำหนดภารกิจกำกับดูแลการลงทุนในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทยให้เคารพต่อหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนโดยนำหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน ซึ่งประกอบด้วยสามเสา ได้แก่ คัมครอง เคารพ และเยียวยา มาเป็นกรอบในการดำเนินการของการลงทุนในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทย^{๙๐}

^{๘๘} คู่มือสารเพิ่มเติมที่ - คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, “รายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๑๒๒๐/๒๕๕๘ เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีการดำเนินโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ของบริษัท ซึ่งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงในการพัฒนาโครงการดังกล่าว ที่มีการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวทวาย”, <http://www.nhrc.or.th/getattachment/a๗๗af๘๑-๒๕๕๘-๕๖๘๕-๙๑๒d-๗๗๒๘๖๔๘๙ae๐c/.aspx>.

^{๘๙} คู่มือสารเพิ่มเติมที่ - คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๑๐๐๓/๒๕๕๘ เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีการดำเนินงานของบริษัท น.จำกัด ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่อำเภอสำโรง (Samrong) และจงกล (Chongkal) ในจังหวัดโตนด เมียนเจย (Oddar Meanchey) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา, <http://www.nhrc.or.th/getattachment/๐๙a๗๑๖๓๕-๙ae๖-๕๖๗๗-a๗๗๘-๗๖๗๑๑๑๑๑๑๑๑๑/f๑dca๐๔๑๑๑๑/.aspx>

^{๙๐} ตัวอย่าง การตรวจสอบและการรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของ กสม. กรณี โครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา คำร้องที่ ๑๒๒๐/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ เรื่องสิทธิชุมชน กรณีโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งต่อมาที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๙ มีมติเห็นชอบแนวทางที่จะผลักดันให้ประเทศไทยมีมาตรการและแนวทางปฏิบัติอย่างจริงจังในการส่งเสริมให้เอกชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและเคารพหลักพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนในการลงทุนทั้งที่เกิดขึ้นในประเทศ รวมถึงการลงทุนสัญชาติไทยในต่างประเทศซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอของกสม. อีกทั้งยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐) โดยกำหนดการดำเนินการใน ๔ ประเด็น พร้อมกับมอบหมายให้หน่วยงานของรัฐร่วมมือกับเอกชนต่าง ๆ เช่น สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย เพื่อผลักดันเรื่องดังกล่าวให้เห็นผลเป็นรูปธรรมรวมทั้งให้รายงานความคืบหน้าในการดำเนินการผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนและปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน หรือ กรณี การดำเนินงานของบริษัทผู้ผลิตน้ำตาลสัญชาติไทยในราชอาณาจักรกัมพูชา กสม. ได้นำเสนอรายงานผลการพิจารณาคำร้องที่ ๑๑๕/๒๕๕๘ เรื่องสิทธิชุมชน กรณีการดำเนินงานของบริษัทผู้ผลิตน้ำตาลสัญชาติไทยส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่อำเภอสำโรง (Samrong) อำเภอจงกล (Chongkal) จังหวัดอุดรธานี (Oddar Meanchey) รัฐบาลกัมพูชา ครม. เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐ เน้นย้ำการนำกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยาตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UN Guiding Principles on Business and Human Rights - UNGPs) มาเป็นกรอบในการดำเนินการของการลงทุน

ในส่วนของการละเมิดของผลกระทบ มีข้อสังเกตถึงความคล้ายคลึงกันของรูปแบบการละเมิดที่มีการร้องเรียนมาโดยผู้ได้รับผลกระทบและภาคประชาสังคม (ซึ่งสอดคล้องกับผลการตรวจสอบของ กสม.หลายฉบับ) ได้แก่

๑) กระบวนการตัดสินใจอนุมัติให้สัมปทานโครงการ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในความตกลงต่าง ๆ ระหว่างรัฐบาลกับผู้บริหารโครงการต่าง ๆ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอนุมัติโครงการ หรือมีกระบวนการมีส่วนร่วมแต่ไม่เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่มีกลไกตรวจสอบการไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายการอนุมัติให้สัมปทาน เช่น กรณีการอนุมัติให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจในประเทศกัมพูชา ซึ่งไม่ได้มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมก่อน ตามกฎหมายว่าด้วยการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจของกัมพูชา

๒) กระบวนการศึกษารายงานการศึกษาความเป็นไปได้ และ/หรือ รายงานผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มักเป็นกระบวนการที่มีเพียงบริษัทผู้ได้รับสัมปทานและบริษัทที่ปรึกษาที่รับจ้างจัดทำรายงานดำเนินการเพียงลำพังแต่ฝ่ายเดียว โดยปราศจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างครบถ้วนรอบด้าน และรายงานส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ ไม่มีการแปลเป็นภาษาท้องถิ่น รวมถึงไม่เปิดเผยผลรายงานต่อสาธารณะและชุมชนที่ได้รับผลกระทบ หรือเป็นการเป็นการเปิดเผยรายงานแบบมีเงื่อนไข ซึ่งชุมชนเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ยาก หรือแม้แต่การไม่เปิดเผยข้อมูลรายละเอียดโครงการตั้งแต่ต้น หรือการเจตนาหลีกเลี่ยงการประเมินผลกระทบในบางกิจกรรม เช่น ผ่านการแยกเป็นโครงการย่อย ดังเช่นกรณีโครงการเขื่อนหรือโรงไฟฟ้าถ่านหิน ถูกแยกออกจากโครงการสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ทำให้ประชาชนในเขตก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงไม่มีสิทธิในการให้ความเห็นต่อโครงการโรงไฟฟ้าในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ ในบางกรณี โครงการได้ดำเนินการก่อสร้างและดำเนินการไปแล้วแต่การศึกษาผลกระทบกลับเริ่มดำเนินการตามหลัง ดังเช่นในกรณีการสร้างถนนเชื่อมต่อโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายกับชายแดนประเทศไทย

๓) การใช้ความรุนแรงทางกายภาพต่อชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โครงการ ในลักษณะการบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน หรือการเผาบ้านเรือนเพื่อขับไล่ออกจากพื้นที่สัมปทาน รวมถึงการฟ้องกลั่นแกล้งหรือการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์ที่เป็นปฏิกิริยาต่อการมีส่วนร่วมของสาธารณชน (Strategic Lawsuit Against Public Participation : SLAPP) และการจับกุมดำเนินคดี

๔) มีการละเมิดกฎหมายแรงงานอย่างเปิดเผย เช่น การให้ค่าแรงต่ำกว่าแรงงานขั้นต่ำ การจ้างงานหญิงตั้งครรภ์และเด็ก อีกทั้งขาดมาตรฐานคุ้มครองสุขภาพแรงงาน

๕) การเยียวยาที่ต่ำกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่เป็นธรรมเมื่อเกิดการสูญเสียที่ดิน ทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และแหล่งอาหารตามธรรมชาติ รวมถึงค่าชดเชยยังไม่

ในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทย และผลักดันการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวให้มีการนำหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติอย่างจริงจังและแพร่หลายมากขึ้น โดยรัฐบาลจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อติดตามให้มั่นใจว่าการลงทุนในต่างประเทศของนักลงทุนไทยมีการเคารพหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชน

สะท้อนรายได้ ความเสียหายทางเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพที่เสียไปจากการสูญเสียที่ดินทำกิน ทำให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเช่นกรณีในประเทศเพื่อนบ้านจำนวนหนึ่งต้องอพยพเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย

๖) การเยียวยาในลักษณะการจัดสรรที่ดินใหม่ให้ในบางกรณีพบว่ามีการจัดสรรที่ดินแต่ไม่มีคุณภาพเท่าที่เดิม ไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรหรือดำรงชีวิตเช่นเดิม และ/หรือไม่มีเอกสารสิทธิ์เป็นลายลักษณ์อักษร หรือถ้ามีบ้านเรือนที่สร้างไว้ในพื้นที่รองรับ เช่น ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นในเรื่องของคุณภาพและความคงทนแข็งแรงของตัวบ้าน เพราะได้เกิดเหตุการณ์พายุพัดแรงจนหลังคาบ้านพังลงมา

๓.๑.๒.๒ ผลกระทบจากนโยบายการสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศของไทย

ผู้แทนจากเครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติได้ให้ข้อมูลว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกอันเป็นผลจากนโยบายการสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศได้ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายรูปแบบ อันเนื่องมาจากการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อลดเงื่อนไขทางกฎหมาย อีกทั้งการการปรับลดเงื่อนไขในการลงทุนเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักลงทุน แต่กลับขาดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การตรวจสอบการทำงาน การคุ้มครองแรงงาน ความปลอดภัยในการทำงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ชุมชนแรงงานไทย แรงงานข้ามชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหามลพิษทางน้ำและอากาศในหลายพื้นที่ของประเทศ นอกจากนี้ การนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรีไซเคิลก็ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในชุมชนท้องถิ่น

ในส่วนของผลกระทบจากกรอบการค้าเสรี (Free Trade Agreement : FTA) นั้น พบว่า FTA ได้เปิดตลาดใหม่ ๆ ให้กับสินค้าไทยแต่ในขณะเดียวกันก็สร้างแรงกดดันให้ผู้ผลิตต้องลดต้นทุนซึ่งบางครั้งนำไปสู่การละเมิดสิทธิแรงงาน เช่น การจ่ายค่าแรงต่ำกว่ามาตรฐาน หรือการบังคับใช้แรงงาน โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น สิ่งทอและประมง นอกจากนี้ ผู้แทนเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบในส่วนของสิทธิผู้บริโภคและการเข้าถึงยาภายใต้ FTA บางฉบับที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากการขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ FTA ซึ่งอาจทำให้ยาชื่อสามัญเข้าสู่ตลาดได้ช้าลง ส่งผลให้ราคายาสูงขึ้น กระทบต่อการเข้าถึงยาของประชาชน ทางด้านผู้อำนวยความสะดวกนิตชีวิติยังได้ให้ข้อมูลกับคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมว่าในการเจรจาการค้า FTA หลายฉบับจะบังคับให้ประเทศไทยต้องยอมรับความตกลงด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเกษตรกรและทรัพยากรชีวภาพของไทย นอกจากนี้ ข้อตกลงด้านมาตรฐานสินค้าบางประการอาจจำกัดอำนาจของรัฐในการกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การติดฉลากอาหารหรือเครื่องดื่มที่มีน้ำตาลสูง

ในขณะที่สนธิสัญญาการลงทุนทวิภาคี (Bilateral Investment Treaty : BIT) ช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ แต่ก็อาจจำกัดความสามารถของรัฐในการออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมหรือสิทธิแรงงาน เนื่องจากนักลงทุนอาจใช้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน (Investor-State Dispute Settlement : ISDS) ฟ้องร้องรัฐบาลหากเห็นว่ากฎหมายใหม่กระทบต่อผลกำไร

๓.๒ ประเด็นการป้องกัน กำกับดูแลและตรวจสอบ

๓.๒.๑ การป้องกัน กำกับดูแลและการตรวจสอบโดยหน่วยงานรัฐ

๓.๒.๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.)

ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) ให้ข้อมูลว่าคณะกรรมการกำกับตลาดทุนได้ออกประกาศเพื่อปรับปรุงหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อมูล ในแบบ ๕๖ - ๑ One Report สำหรับบริษัทจดทะเบียน และแบบแสดงรายการข้อมูลการเสนอขาย หลักทรัพย์ (แบบ filing) สำหรับบริษัทที่เสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน (บริษัทที่จะ IPO) เมื่อปี ๒๕๖๓ เพื่อยกระดับการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อ ๓ ด้านหลัก ได้แก่ สิ่งแวดล้อม (Environment) สังคม (Social) และธรรมาภิบาล (Governance) หรือ ESG ซึ่งครอบคลุมการเปิดเผยข้อมูลการเคารพสิทธิมนุษยชนและการจัดการผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสีย ในห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจ อีกทั้งสนับสนุนให้ครอบคลุมประเด็นการเคารพสิทธิมนุษยชนตามหลักการ UNGPs โดยมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๖๕ ซึ่งในสถานการณ์เปิดเผยข้อมูล “การขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อความยั่งยืน” ครอบคลุมการเปิดเผยภาพรวมนโยบาย และเป้าหมายการจัดการความยั่งยืน การจัดการผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียในห่วงโซ่คุณค่าของธุรกิจ และการจัดการความยั่งยืนในมิติสังคมและ สิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ หากมีบริษัทที่มีประเด็นที่ถูกร้องเรียนมีหลักฐานค่อนข้างชัด หน่วยงานที่รับผิดชอบชี้มูลความผิดแล้ว จะไม่ได้รับการประเมินในเรื่องการกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือหากอยู่ ระหว่างการฟ้องร้องพิพาทจะมีการใส่หมายเหตุไว้ จึงเหมือนเป็นการลงโทษไปในตัว และในรายงานประจำปีจะมีหัวข้อที่ให้บริษัทเปิดเผยข้อพิพาทและข้อมูลว่ามีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอย่างไร ทั้งนี้ ข้อมูลเพิ่มเติมจาก กลต. ในการประชุมของคณะกรรมการกิจการศาลองค์กรอิสระ องค์การ อัยการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และกองทุน คณะที่ ๑ ภายใต้กรมการกิจการศาลองค์กรอิสระ องค์การ อัยการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และกองทุน เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ว่าหากพบว่า บริษัทจดทะเบียนจงใจไม่เปิดเผยข้อมูลหรือรายงานข้อมูลเท็จในแบบ ๕๖ - ๑ One Report และมีการร้องเรียนไปยัง กลต. ทางสำนักงานมีอำนาจดำเนินการหลายประการ โดยเริ่มจากการตรวจสอบและ สอบสวนเพื่อรวบรวมหลักฐาน จากนั้นอาจพิจารณาลงโทษทางปกครอง เช่น ปรับเงินหรือห้ามเป็น กรรมการบริษัทจดทะเบียน ในกรณีร้ายแรงอาจดำเนินคดีทางกฎหมายหรือเสนอให้เพิกถอนหลักทรัพย์ นอกจากนี้ กลต. ยังสามารถสั่งให้บริษัทแก้ไขและเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องเพิ่มเติม ทั้งหมดนี้เพื่อรักษา ความน่าเชื่อถือของตลาดทุน ค้ำครองนักลงทุน และส่งเสริมการกำกับดูแลกิจการที่ดี

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าข้อกำหนดในส่วนของการเปิดเผยข้อมูลที่ทาง กลต. กำหนดให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ต้องเปิดเผยผ่านการรายงานในแบบ ๕๖ - ๑ One Report เหล่านี้ค่อนข้างกว้าง และเป็นภาพรวมของกิจการ แต่ไม่ได้มีการรายงานที่ครบถ้วน เกี่ยวกับการดำเนินการของบริษัทลูก บริษัทในเครือ หรือบริษัทย่อยของตนเองในรายงานดังกล่าวมาก เท่าที่ควร (เมื่อเทียบเท่ากับบริษัทแม่) ทำให้บริษัทมีความยืดหยุ่นในสิ่งที่ตนเปิดเผยในรายงาน และไม่มี การตรวจสอบหรือทวนสอบข้อมูลที่มีการรายงานอย่างเข้มงวดโดยบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่สามที่มี อิสระและได้รับรองมาตรฐาน แม้ว่าประชาชนทั่วไปจะสามารถร้องเรียนไปยัง กลต. ได้ ซึ่งนี่เป็นช่องโหว่ สำคัญของการรายงานดังกล่าว

นอกจากนี้ กสท. ยังมีระบบการประเมินผลจัดอันดับสำรวจการกำกับดูแลกิจการ
บริษัทจดทะเบียน Corporate Governance Report of Thai Listed Companies (CGR) โดยสมาคม
ส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (Thai Institute of Directors : IOD) ทุกปี

ผู้แทน กสท. ยังให้ข้อมูลในส่วนของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ได้ทำ
การส่งเสริมให้บริษัทจดทะเบียนจัดทำรายงานความยั่งยืนตามกรอบการรายงานสากลของ Global
Reporting Initiative (GRI) โดยการจัดทำรายงานมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด เป้าหมาย
พัฒนาการ และผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลแก่ผู้มีส่วนได้เสียรับทราบ โดย
ใช้วิธีรายงาน แยกผลประกอบการ (Financial Performance) กับผลการดำเนินงานทางสังคม
และสิ่งแวดล้อม (Non-Financial Performance) ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีบริษัทจดทะเบียนไทย
ร้อยละ ๒๐.๑๔ ที่จัดทำรายงานความยั่งยืนที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลตามแนวทางการรายงาน
ความยั่งยืนของ GRI

๓.๒.๑.๒ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน หรือ BOI

ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) กล่าวชี้แจงให้ข้อมูล
ว่าแม้ BOI จะมีบทบาทในการส่งเสริมการลงทุนทั้งการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนใน
ประเทศไทยและนักลงทุนไทยที่ต้องการการลงทุนในประเทศ แต่ในส่วนการลงทุนของไทย
ในต่างประเทศนั้น BOI มุ่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนของนักลงทุน
ไทยผ่านการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารและระเบียบการลงทุนในประเทศต่าง ๆ ผ่านหลักสูตร
การฝึกอบรมของ BOI และศูนย์พัฒนาการลงทุนไทยในต่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจาก BOI เป็น
หน่วยงานด้านการส่งเสริมไม่ได้เป็นหน่วยงานด้านการกำกับดูแล แม้ว่าจะมีอำนาจในการถอนสิทธิ
การส่งเสริมโดย BOI ต่อธุรกิจและนักลงทุนที่ได้รับการส่งเสริมไปแล้วก็ตาม หากไม่กระทำตาม
ข้อกำหนดของ BOI แต่ไม่สามารถกำกับดูแลหรือมีมาตรการลงโทษโดยตรงต่อธุรกิจไทยที่ออกไปลงทุน
ในต่างประเทศได้ นอกจากนั้นแล้ว สิทธิในการถอนการส่งเสริมดังกล่าวยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของนัก
ลงทุนที่ลงทุนภายในประเทศไทยเท่านั้น

ในส่วนของการรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการลงทุน
ของไทยในต่างประเทศนั้น BOI ไม่มีช่องทางรับเรื่องร้องเรียนโดยตรง แต่ประชาชนสามารถร้องเรียนได้
ที่สถานเอกอัครราชทูตของไทยในต่างประเทศนั้น ๆ ซึ่งจะอยู่ในกระบวนการของกระทรวงการต่างประเทศ

๓.๒.๑.๓ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและ สิทธิมนุษยชน

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิ
มนุษยชน (NAP) มีหน้าที่และอำนาจในการผลักดันและติดตามการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ
ระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนรวมถึงพิจารณาให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหา
กรณีข้อร้องเรียนร้องทุกข์จากการดำเนินธุรกิจของสถานประกอบการ ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิ
มนุษยชน ทั้งกรณีการลงทุนในประเทศ และการดำเนินการของนักลงทุนไทยในต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วย
ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนจะมีอำนาจในการพิจารณาเรื่องร้องเรียนซึ่งเกิดจากธุรกิจในประเทศไทยหรือ
บริษัทข้ามชาติไทยในต่างประเทศ แต่คณะอนุกรรมการ ฯ ยังมีข้อจำกัดในขอบเขตอำนาจดำเนินการ

ตรวจสอบ รวมทั้งออกมาตรการเชิงบังคับให้บริษัทกระทำการหรือยุติการกระทำ โดยในปัจจุบันยังไม่มี การร้องเรียนจากประชาชนทั้งในและนอกประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการลงทุนของไทยใน ต่างประเทศผ่านกลไกนี้

นอกจากนี้ แผนปฏิบัติการระดับชาติ ฯ เองก็ไม่ได้มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ดังนั้น สำหรับภาคธุรกิจเอกชน การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระดับชาติ ฯ ยังคงเป็นการดำเนินการ ตามความสมัครใจ (Voluntary) และเป็นเพียงข้อเสนอแนะให้ดำเนินการเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย การเคารพสิทธิมนุษยชนในส่วนของภาคธุรกิจ ส่งผลให้ความรับผิดชอบ (accountability) จากผลกระทบในการดำเนินธุรกิจยังคงเป็นปัญหา อีกทั้งแผนปฏิบัติการระดับชาติ ฯ เป็นเพียงแผน ระดับ ๓ ของประเทศในการบริหารราชการและการทำงานของหน่วยงานราชการ เป็นรองจาก ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และแผนด้านความมั่นคงหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่เป็นแผนระดับ ๑ และ ๒ ตามลำดับ เพราะมีสถานะเป็นกฎหมายที่หน่วยงานราชการจะต้องปฏิบัติ ตามและให้น้ำหนักมากกว่า

๓.๒.๑.๔ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.)

ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) อธิบายว่า สคร. มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจ โดย สคร. เป็นผู้ถือหุ้นแทนกระทรวงการคลังและ กำกับดูแลตามพระราชบัญญัติการพัฒนากำกับดูแล และบริหาร รัฐวิสาหกิจ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยมี คณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (คนร.) ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลหลักทรัพย์ของรัฐ รวมไปถึงส่งเสริม การร่วมลงทุนระหว่างรัฐกับเอกชนในโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ โดย สคร. จะมีการจัดทำแผนพัฒนา รัฐวิสาหกิจซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านความยั่งยืน และออกเกณฑ์การกำกับดูแลที่ดีของ รัฐวิสาหกิจ เช่น เป็นคู่มือการกำกับดูแลกิจการที่ดีของรัฐวิสาหกิจฉบับปี ๒๕๖๒ และขณะนี้ อยู่ระหว่างปรับปรุงคู่มือฉบับใหม่ร่วมกับองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co - operation and Development : OECD) แบ่งเป็น ๙ หมวด และ การติดตามประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายยุทธศาสตร์ ผลการปฏิบัติตามแต่ละประเภทธุรกิจ การบริหารจัดการองค์กรสู่ความยั่งยืน

สคร. ยังได้เริ่มนำระบบ State Enterprise Assessment Model (SE-AM) ตั้งแต่ ปี ๒๕๖๓ ซึ่งเป็นระบบประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจมาใช้ โดยระบบดังกล่าวจะทำการประเมิน หลายด้าน รวมถึง “ด้านการกำกับดูแลที่ดีและการนำองค์กร” ซึ่งในการประเมินผลด้านนี้ได้กำหนดให้ รัฐวิสาหกิจต้องมีนโยบายการปฏิบัติงานเชิงกลยุทธ์และติดตามผลการดำเนินงานด้านการแสดงความ รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการ (CSR in Process) ซึ่งต้องคำนึงถึงการเคารพ ต่อหลักสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ในการประเมิน “ด้านการมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและลูกค้า” ยังกำหนดให้รัฐวิสาหกิจ จัดทำยุทธศาสตร์ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยให้มีการกำหนดวัตถุประสงค์และ ขอบเขตของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย

ในส่วนการลงทุนของรัฐวิสาหกิจไทยในต่างประเทศ สคร. โดยคณะกรรมการ นโยบายรัฐวิสาหกิจ หรือ คนร. จะมีหน้าที่ในการกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจที่ประกอบกิจการภายในประเทศ เป็นหลัก มีการประเมินผลตามตัวชี้วัดด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม รัฐวิสาหกิจใดที่มีบริษัทในเครือจะต้องมี

การออกหลักเกณฑ์กำกับดูแลบริษัทในเครือตนเองขึ้นมาด้วย ซึ่งจะมีการวัดประเมินผลรัฐวิสาหกิจ ในการกำกับดูแลบริษัทในเครือของรัฐวิสาหกิจด้วย

๓.๒.๑.๕ สำนักงานนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ข้อมูลว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ในด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ กล่าวคือ เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มี การกำหนดให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน (Transboundary EIA) สผ. จึงมีหน้าที่ ในการพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดทำแนวทางหรือความตกลงในการวิเคราะห์ผลกระทบ สิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน และมีการเฝ้าระวังต่อผลกระทบข้ามพรมแดน อย่างไรก็ตาม ผู้แทน สผ. เห็นว่า ในประเด็นนี้ควรต้องหารือกับกระทรวงการต่างประเทศเพิ่มเติม เพราะเกี่ยวข้องกับข้อตกลง หรือความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน

๓.๒.๑.๖ กรมสรรพากร

กรมสรรพากรให้ข้อมูลว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่มีการศึกษานั้น ทางกรมมีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีบริษัทต่าง ๆ ที่จัดตั้งและจดทะเบียนตามกฎหมายไทยผ่านการจัดเก็บ ภาษีเงินได้นิติบุคคลตามรอบระยะเวลา จะต้องนำเงินกำไรที่ได้จากการประกอบธุรกิจทั่วโลกมาขึ้น เพื่อเสียภาษี โดยรอบระยะเวลาบัญชีในการยื่นจะมี ๒ ครั้งต่อปี ในเดือนสิงหาคมและปลายเดือน พฤษภาคม นอกจากนี้ การตรวจสอบภาษีในต่างประเทศจะเป็นไปตามข้อตกลงในอนุสัญญาภาษีซ้อน ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ๑) ลดหรือยกเว้นการจัดเก็บภาษีซ้ำซ้อนในต่างประเทศ และ ๒) ความร่วมมือของสรรพากรของแต่ละประเทศ โดยหากผู้ประกอบการพบความไม่ถูกต้องของ การจัดเก็บภาษีของสรรพากรไทยสามารถร้องเรียนที่สรรพากรของประเทศนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้ สรรพากรยังสามารถขอข้อมูลรายได้ของบริษัทไทยที่ลงทุนในต่างประเทศจากสรรพากรประเทศนั้น ๆ ได้ โดยจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันในเดือนกันยายนของทุกปีซึ่งทำให้สรรพากรไทยสามารถ ติดตามการดำเนินการและจัดเก็บภาษีบริษัทข้ามชาติได้อย่างครบถ้วน

นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของบรรษัทข้ามชาติที่มี ภูมิสำเนาในไทย กรมสรรพากรจึงได้เข้าร่วมกรอบ Inclusive Framework on Base Erosion and Profit Shifting (Inclusive Framework on BEPS) ของ OECD ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือ/มาตรการ การป้องกันการกัดกร่อนฐานภาษี โดยกลุ่มบรรษัทข้ามชาติหรือหลายสัญชาติ ที่มักจะเลือกลงทุน ในประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำแต่ไม่จำเป็นต้องไปตั้งโรงงานอยู่ในประเทศนั้น ๆ ทำให้ Inclusive Framework on BEPS มองว่าจะทำให้ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีลดลง มาตรการดังกล่าวจึงเป็น เครื่องมือในการอุดช่องโหว่การจัดเก็บภาษีที่สำคัญอย่างมาก

ยิ่งไปกว่านั้น ในเวลาต่อมาประเทศไทยและประเทศสมาชิกต่าง ๆ ได้เห็นชอบให้ มี Two-Pillar Solution เพื่อเป็นแนวทางการจัดเก็บภาษีซึ่งประกอบด้วย เสาที่ ๑ คือ การจัดสรรกำไร และสิทธิการจัดเก็บภาษีจากบริษัทข้ามชาติ (Multinational Enterprises : MNEs) ขนาดใหญ่เพื่อให้ความ เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น และเสาที่ ๒ คือ การจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลขั้นต่ำ (Global Minimum Tax) จากกลุ่มนิติบุคคลข้ามชาติขนาดใหญ่เพื่อลดการแข่งขันทางภาษีระหว่างประเทศ

(Tax Competition) โดยกำหนดให้กลุ่มนิติบุคคลข้ามชาติขนาดใหญ่เสียภาษีเงินได้ในอัตราภาษีที่แท้จริง (Effective Tax Rate : ETR) ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๕

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ากรมสรรพากรค่อนข้างมีมาตรการที่เด่นชัดที่แตกต่างจากหน่วยงานอื่นตรงที่มีบทบาทในการจัดเก็บภาษีนักลงทุนสัญชาติไทยที่จดทะเบียนในไทยและออกไปลงทุนในต่างประเทศค่อนข้างครอบคลุมทั้งในแง่ของการติดตามและการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานสรรพากรนานาชาติ

๓.๒.๒ การป้องกัน กำกับดูแล และการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ

๓.๒.๒.๑ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ถือเป็นอีกหนึ่งองค์กรซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการติดตามและตรวจสอบกรณีร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการจัดการฐานทรัพยากรในกรณีของบุคคล/กลุ่มบุคคลสัญชาติไทยที่เป็นองค์กรภาครัฐและ/หรือมีใช้ภาครัฐที่ดำเนินโครงการพัฒนาหรือธุรกิจขนาดใหญ่ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกับไทย ตามกรณีร้องเรียนต่างๆ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ เป็นต้นมา ทั้งในกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ครอบคลุม (๑) การแสวงหาข้อเท็จจริง จากผู้ถูกกล่าวหาหรือการละเมิด และ/หรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ในกรณีที่พื้นที่ของประเทศไทยหรือเป็นพื้นที่ใกล้แนวชายแดน (๒) การเข้าร่วมการประชุมเชิงวิชาการระหว่างประเทศเพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับพื้นที่ต่างๆ (๓) การจัดทำรายงานการตรวจสอบ และพิจารณาการละเมิดสิทธิมนุษยชน พร้อมมีข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหา และ (๔) การสื่อสารและสร้างความเข้าใจ ตลอดจนการติดตามกระบวนการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ที่ผ่านมา กสม. ได้ดำเนินการตรวจสอบและจัดทำรายงานการตรวจสอบ (ภาคผนวก ก) รวมถึงมีข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากกรณีการลงทุนของไทยในต่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศเพื่อนบ้านในหลายกรณีซึ่งสามารถนำไปสู่ความพยายามของรัฐไทยในการสร้างมาตรการกำกับดูแลการลงทุนของนักลงทุนไทยในต่างประเทศภายใต้หลักการ UNGPs จนนำมาสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

กสม. ถือเป็นหน่วยงานอิสระด้านการติดตามตรวจสอบที่เป็นช่องทางการร้องเรียนที่สำคัญอย่างมากสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากการลงทุนของไทยในต่างประเทศหรือการลงทุนข้ามพรมแดน โดยเปิดรับการร้องเรียนจากทั้งประชาชนไทยและประชาชนในต่างประเทศที่ได้รับผลกระทบ อย่างไรก็ตาม มาตรการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนกรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการลงทุนของไทยในต่างแดนต่อ กสม. ยังคงประสบปัญหาทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของ กสม. ในการพิจารณากรณีเหล่านี้ไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และแม้จะมีความพยายามจาก กสม. ในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นโดยบริษัทข้ามชาติ และมีการออกข้อเสนอแนะโดย กสม. จำนวนมาก แต่การนำข้อเสนอแนะของ กสม. ไปปฏิบัติยังคงเป็นไปอย่างจำกัด อีกทั้งมีความล่าช้าในการดำเนินการ

นอกจากนี้ อำนาจในการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความยุติธรรมแก่ประชาชนของ กสม. ก็ลดลง เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ตัดข้อความหรือไม่ได้ให้อำนาจกับ กสม. ในการเสนอความเห็นทางกฎหมายไปยังศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง รวมถึงไม่สามารถฟ้องคดีที่เป็นความเสียหายทางแพ่งแทนผู้ได้รับผลกระทบ ดังที่เคยปรากฏในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐

๓.๒.๒.๒ ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งเป็นอีกหนึ่งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐไทยที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกรณีต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน พร้อมทั้งส่งเสริมธรรมาภิบาลในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐ โดยมีช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนไทยหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการหรือกรณีนั้น ๆ จากประชาชนทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศเมื่อมีภาคส่วนหรือหน่วยงานรัฐไทยเข้าไปเกี่ยวข้อง ผ่านการแสวงหาข้อเท็จจริงในการสอบสวนและรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐไทยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างประเทศ หน่วยงานรัฐประเทศเพื่อนบ้านหรือองค์กรระหว่างประเทศในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

ที่ผ่านมา ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีการดำเนินการตรวจสอบโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบข้ามพรมแดนไปแล้ว ๒ กรณี ได้แก่ กรณีโครงการเขื่อนसानะคาม และกรณีโครงการเขื่อนปากแบง ในประเทศสปป.ลาว ซึ่งในกรณีการตรวจสอบโครงการเขื่อนसानะคามนั้น ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีรายงานการตรวจสอบหรือคำวินิจฉัยและข้อเสนอแนะออกมาแล้ว^{๑๑} ส่วนกรณีโครงการเขื่อนปากแบงยังคงอยู่ระหว่างการดำเนินการตรวจสอบ

โดยสรุปแล้วผู้ตรวจการแผ่นดินจึงมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และเป็นช่องทางหนึ่งในการร้องเรียนของประชาชนเมื่อได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่มีอำนาจบังคับให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามคำวินิจฉัยโดยตรงและไม่สามารถแทรกแซงการใช้อำนาจตุลาการของศาลได้แม้ว่าจะมีข้อเสนอแนะไปยังองค์กรตุลาการได้ก็ตาม ดังนั้น คำวินิจฉัยและข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินจะสัมฤทธิ์ขึ้นอยู่กับการตอบสนองของรัฐบาลและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑} โปรดดู My Mekong, “คำวินิจฉัยและข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดิน: กรณีศึกษาปัญหาและผลกระทบของโครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคาม ของสปป.ลาว ซึ่งกั้นแม่น้ำโขงสายประธาน ที่อาจส่งผลกระทบต่อเขตประเทศไทย”, ๒๐ พ.ศ. ๒๕๖๗. <https://www.mymekong.org/document/report-on-sanakam-dam/> และ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, สรุปกรณีศึกษาปัญหาและผลกระทบของโครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคามของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งกั้นแม่น้ำโขงสายประธาน ที่อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย <https://www.ombudsman.go.th/new/๖๗๐๕๒๐/>, ๓๑ ม.ค. ๒๕๖๗.

๓.๒.๓ การป้องกัน กำกับดูแล และการตรวจสอบโดยองค์การมหาชน

๓.๒.๓.๑ สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.)

สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือ สพพ. ถือเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีพัฒนาการในการกำกับและส่งเสริมการลงทุนของไทยในต่างประเทศให้มีความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนตามหลักการ UNGP และการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนโดยนำหลักการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านไปปรับใช้ในการดำเนินการของหน่วยงานภายใต้ประกาศว่าด้วยนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนภายใต้โครงการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๔ ซึ่งกำหนดให้มีการศึกษา ทบทวน และประเมินความเสี่ยงของผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านก่อนดำเนินโครงการขนาดใหญ่หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบริการสาธารณะ รวมถึงกรณีที่มีการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนสร้างช่องทางเปิดเผยข้อมูล กลไกหารือกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบภายใต้การให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน และกำหนดให้มีการศึกษาการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน หรือ HRDD สำหรับทุกโครงการ ที่ สพพ. ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในอนาคต

นอกจากนี้ สพพ. ยังได้กำหนดว่าในขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน (Financial Assistance: FA) สพพ. จะใช้แนวทางป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม (Environmental And Social Safeguards Guidelines : ESS) และ ระบุในเงื่อนไขสัญญาเงินกู้ทุกโครงการของ สพพ. ให้ภาคธุรกิจที่กู้ยืมจัดส่งหลักฐานยืนยันการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมก่อนเริ่มดำเนินการก่อสร้างและมีมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการก่อสร้าง พร้อมทั้งได้กำหนดช่องทางการร้องเรียน เพื่อให้สามารถแจ้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ ยังได้มีการศึกษาและพิจารณาตามแนวทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศเพื่อนบ้าน โดยกำหนดให้ภาคธุรกิจที่กู้ยืมจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (Initial Environmental Examination : IEE) หรือรายงานการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมแล้วแต่กรณี ภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ให้ครบถ้วนตามองค์ประกอบ ๔ มิติ คือ ทรัพยากรด้านกายภาพ ทรัพยากร ด้านชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าชีวิต

สพพ. ยังมีช่องทางการรับข้อร้องเรียนจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและทางวิชาการจาก สพพ. อย่างไรก็ตาม ยังคงมีช่องว่างในการกำหนดมาตรการลงโทษ โดย สพพ. ต่อผู้ดำเนินโครงการ หรือภาคธุรกิจไทยที่เข้าไปเกี่ยวข้อง หากพบว่าเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมขึ้น^{๑๒}

๓.๒.๓.๒ องค์การบริหารก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) หรือ อบก.

ตัวแทน อบก.ได้ให้ข้อมูลว่าอบก.เป็นอีกหนึ่งองค์กรที่มีความสำคัญมากขึ้นในประเด็นการจัดการก๊าซเรือนกระจก โดยมีหน้าที่ให้บริการเทคนิค ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการก๊าซเรือนกระจก ดูแล และกำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการวัดการรายงาน และ

^{๑๒} กระทรวงยุติธรรม, ‘แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐), ๒๕๖๖’, โปรดดู <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/๒๐๒๔/๐๑/NAP-Thailand-๒๐๒๓-๒๐๒๗-Thai.pdf>

การทวนสอบ รวมถึงให้การรับรองปริมาณการปล่อย การลด และการชดเชยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาโครงการและการตลาดซื้อขายปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ได้รับการรับรอง ตลอดจนให้คำแนะนำแก่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก แต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลโดยตรง โดยภารกิจของ อบก. คือสร้างความพร้อมให้ภาคส่วนต่าง ๆ รับรอง Carbon Footprint รับรอง Carbon Credit รับรองกิจกรรม LESS ซึ่งไม่ใช่คาร์บอนเครดิต และส่งเสริมให้เกิดการชดเชยคาร์บอน อีกทั้งดำเนินโครงการ T-VER และ Carbon Credit และชี้แจงถึงมาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Carbon Border Adjustment Mechanism : CBAM) ของสหภาพยุโรปที่จะส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจไทยในหลายอุตสาหกรรม

๓.๒.๔ การป้องกัน กำกับดูแล และการตรวจสอบภายใต้ข้อตกลงและกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

๓.๒.๔.๑ ความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA)

ผู้แทนจากเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ประเทศไทย ชี้ว่า แม้ความตกลงการค้าเสรี หรือ FTA จะสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องด้วย FTA มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศคู่สัญญา โดยมุ่งลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศคู่สัญญาเพื่อส่งเสริมการค้าเสรี เพิ่มการลงทุน และกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่เข้าร่วมทำให้หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผ่านการกำกับดูแลภายใต้ FTA ค่อนข้างมีอย่างจำกัด โดยจะให้ความสำคัญไปที่การคุ้มครองการค้าและการลงทุนหรือผลประโยชน์ของธุรกิจหรือนักลงทุนเป็นหลัก มีเพียงกลไกรงับข้อพิพาทระหว่างรัฐคู่สัญญา และกลไกรงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับนักลงทุนต่างชาติ (ISDS) เท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลไกของ FTA ยังคงขาดการให้ความสำคัญต่อผลกระทบต่อประชาชนและสิทธิมนุษยชนในประเทศคู่สัญญา

นอกจากนี้ FTA ไม่มีกลไกรับเรื่องร้องเรียนโดยตรงจากประชาชนทั่วไปเป็นการเฉพาะ แม้ว่าประชาชนประเทศคู่สัญญาอาจใช้กลไกต่าง ๆ เช่น กลไกภายในประเทศคู่สัญญาอย่างรัฐสภาหรือองค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ หรือ คณะกรรมการร่วม FTA เพื่อแจ้งผลกระทบและหาทางแก้ไข แต่ประสิทธิภาพของช่องทางเหล่านั้นก็ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของระบบการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละประเทศ

โดยสรุปแล้วประเทศไทยยังขาดกลไกกำกับดูแลการค้าและการลงทุนในส่วนของกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และทรัพยากรที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศคู่สัญญาภายใต้ FTA เอง ทั้งประชาชนไทยและประชาชนในประเทศคู่สัญญาที่จะได้รับผลกระทบจากทั้งการค้าและการลงทุนระหว่างกัน การเจรจา FTA ส่วนใหญ่ยังคงขาดความโปร่งใสในการเปิดเผยเนื้อหาการเจรจาและการมีส่วนร่วมจากประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างทั่วถึง ตั้งแต่เริ่มกระบวนการเจรจาจนถึงกระบวนการเจรจา

๓.๒.๔.๒ ความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (Bilateral Investment Treaty: BIT)

ผู้แทนจากกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ ให้ข้อมูลว่าความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน หรือ BIT ถือเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศหรือเขตเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนระหว่างกัน โดยมุ่งสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนและลดความเสี่ยงสำหรับนักลงทุนของประเทศคู่สัญญาหรือภาคีสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองและ

การชดเชยเยียวยาให้กับนักลงทุนไทยที่ออกไปลงทุนในประเทศคู่สัญญาหรือนักลงทุนจากประเทศคู่สัญญาที่มาลงทุนในประเทศไทย ซึ่งมี ๓ รูปแบบ ได้แก่ การจัดทำในรูปแบบทวิภาค รูปแบบภูมิภาค และรูปแบบที่เนื้อหาของ BIT ปะปนอยู่กับการจัดทำความตกลงการค้าเสรี หรือ FTA

แม้ว่าจะมีการจัดทำ BIT Model รูปแบบใหม่ โดยกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีข้อบทที่กล่าวถึงสิทธิของรัฐในการออกมาตรการที่จำเป็นและเหมาะสมเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะได้ เช่น มาตรการเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม สุขภาพสาธารณะ ดุลการชำระเงิน นโยบายเศรษฐกิจมหภาค ฯลฯ ซึ่งจะช่วยเพิ่มพื้นที่เชิงนโยบายให้แก่รัฐในการออกมาตรการดังกล่าว โดยไม่ถือว่าเป็น

การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลง ฯ และรัฐสามารถใช้ข้อบทดังกล่าวในการตอบโต้ในกรณีที่ถูกนักลงทุนต่างชาติฟ้องร้อง

อย่างไรก็ตาม BIT Model รูปแบบใหม่นี้ถือเป็นข้อเจรจาขั้นสูงสุด (maximum) แต่กลับไม่มีการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ BIT Model รูปแบบใหม่ในทางสาธารณะ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งภาพสะท้อนของปัญหาที่เกิดจาก มาตรา ๑๗๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ อีกทั้งไม่มีช่องทางสำหรับการร้องเรียนโดยประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศไทยและประเทศคู่สัญญาเป็นการเฉพาะ แม้ว่าประชาชนในประเทศนั้น ๆ จะสามารถใช้กลไกของรัฐตนในการร้องเรียนได้ก็ตาม นั่นจึงทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจไม่ถูกรับรู้โดยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างตรงจุดและแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนั้น การเจรจาล่าสุดที่ใช้ BIT Model คือการเจรจากับไต้หวัน แต่บทบัญญัติเกี่ยวกับการค้ำประกันถึงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในข้อตกลงดังกล่าวยังมีจำกัด ดังนั้น การปรับปรุง BIT ให้มีความสมดุลมากขึ้นจะช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ตอบสนองทั้งความต้องการของนักลงทุนและการคุ้มครองและเคารพสิทธิมนุษยชนของประชาชน รวมถึงสิ่งแวดล้อมของประเทศคู่สัญญาหรือคู่เจรจา

๓.๒.๔.๓ การขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโดซีฟิก (Indo-Pacific Economic Framework : IPEF)^{๑๓}

ผู้แทนจากกรมนอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ ได้ให้ข้อมูลว่า IPEF มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนระหว่างประเทศ หุ้นส่วนในภูมิภาค รวมถึงการสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันและการเสริมสร้างศักยภาพในการรับมือกับประเด็นท้าทายรูปแบบใหม่ต่าง ๆ โดยสำหรับสถานะปัจจุบันนั้น ไทยได้ลงนามและให้สัตยาบันเข้าร่วมความตกลงว่าด้วยความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทาน ภายใต้เสาความร่วมมือที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ลงนามต่อร่างความตกลงความร่วมมืออีก ๓ ฉบับ คือ ๑) ร่างความตกลงว่าด้วยกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด - แปซิฟิกเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ๒) ร่างความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด - แปซิฟิกเพื่อความเจริญรุ่งเรืองว่าด้วยเศรษฐกิจที่สะอาดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ๓) ร่างความตกลงกรอบ

^{๑๓} ริเริ่มโดยสหรัฐอเมริกา เป็นความร่วมมือระดับภูมิภาค ประกอบด้วย ๑๔ ประเทศได้แก่ ออสเตรเลีย บรูไนดารุสซาลาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย สหรัฐอเมริกา และเวียดนาม

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด - แปซิฟิก เพื่อความเจริญรุ่งเรืองว่าด้วยเศรษฐกิจที่เป็นธรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของไทยไปสู่การยกระดับมาตรฐานด้านการสภาพแวดล้อมทางธุรกิจให้เอื้อต่อการดึงดูดการลงทุนด้านเศรษฐกิจที่สะอาดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในสาขาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยขยายโอกาสการระดมทุนเพื่อรองรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ โดยหากเกิดกรณีเกิดข้อพิพาท IPEF มีกลไกการปรึกษาหารือ (Consultation) ระหว่างกันในระหว่างรัฐต่อรัฐ แต่ยังคงกลไกรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนทั่วไปในประเทศภาคีที่ได้รับผลกระทบจากการค้าและการลงทุนภายใต้กรอบ

ในด้านการกำกับดูแลให้นักลงทุนไทยในต่างประเทศเคารพสิทธิมนุษยชน สังคม และสิ่งแวดล้อม IPEF มีกลไกผ่านเสาหลักด้าน "เศรษฐกิจสะอาด" ที่ส่งเสริมพลังงานสะอาดและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก กำหนดมาตรฐานด้านแรงงานและสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก IPEF เป็นกรอบความร่วมมือใหม่ กลไกการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรมอาจยังไม่ชัดเจนเท่ากับข้อตกลงการค้าเสรีทั่วไป

แม้ว่าการปฏิบัติตามแนวทางของ IPEF อาจสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจสำหรับนักลงทุนไทย แต่การบังคับใช้อย่างเป็นทางการอาจต้องผ่านการออกกฎหมายหรือระเบียบภายในประเทศของไทยเอง อีกทั้ง การปฏิบัติตามแนวทางของ IPEF จึงอาจขึ้นอยู่กับความสมัครใจของประเทศสมาชิกเป็นหลัก ซึ่งสำหรับนักลงทุนไทยในต่างประเทศ การปฏิบัติตามแนวทางของ IPEF อาจเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจในภูมิภาค แต่การบังคับใช้อย่างเป็นทางการอาจต้องผ่านการออกกฎหมายหรือระเบียบภายในประเทศของไทยเอง

๓.๒.๔.๔ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ได้ร่วมกันดำเนินโครงการ Fostering Responsible Business Conduct ภายใต้ Thailand - OECD Country Programme เพื่อส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ดีด้านการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Business Conduct: RBC) ในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ โดยมีหนึ่งในกิจกรรมสำคัญ คือ การเข้าเป็นสมาชิกขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development : OECD) ที่แม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก OECD อย่างเต็มขั้น แต่มีความคืบหน้าในระดับกระบวนการและขั้นตอนในการเป็นสมาชิก โดยเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๗ OECD มีมติเอกฉันท์เห็นชอบเปิดการหารือกระบวนการเข้าเป็นสมาชิก (accession discussion) กับประเทศไทย นับเป็นก้าวสำคัญที่ไทยจะมีบทบาทในเวทีโลกและยกระดับประเทศสู่มาตรฐานสากลในทุกมิติ

เป้าหมายดังกล่าวนำไปสู่การศึกษากลไกการจัดการข้อร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชนในลักษณะข้ามพรมแดน โดยการจัดทำรายงานศึกษาความเป็นไปได้และรูปแบบ (model) ที่เหมาะสมในการจัดตั้งกลไกศูนย์ติดต่อประสานงานแห่งชาติ (National Contact Point: NCP) ของประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบ พร้อมทั้งรับเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินธุรกิจ

ตลอดจนใกล้เคียงและประนีประนอมข้อพิพาทในกรณีที่พบว่าภาคธุรกิจไม่ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติสำหรับ
บรรษัทข้ามชาติขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD Guidelines for
Multinational Enterprises)

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดที่สำคัญคือแม้ว่า NCP จะเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม
การดำเนินธุรกิจของไทยตามมาตรฐานของ OECD และมีกลไกรับเรื่องร้องเรียนจากผู้ได้รับผลกระทบ
ในต่างประเทศซึ่งเป็นการยกระดับพันธกรณีนอกอาณาเขตของไทยในการดำเนินธุรกิจ แต่กลไกนี้ไม่ได้มี
สภาพบังคับหรือมีมาตรการเอาผิดหรือทำให้ภาคธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อการละเมิดที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าจะ
เป็นกลไกที่สามารถทำให้ผู้มีส่วนได้เสียมาเจรจาแก้ไขข้อพิพาทกันได้ก็ตาม ดังนั้นจึงต้องยืนยันหลักการ
ที่สำคัญว่าแม้มีการร้องเรียนไปยัง NCP แล้ว จะต้องไม่มีการปิดกั้นการเข้าถึงความยุติธรรมในช่องทาง
อื่น ๆ ผู้ร้องต้องสามารถร้องเรียนไปยังกลไกอื่น ๆ ของไทยได้ เช่น กลไกรัฐสภา องค์การอิสระอย่าง กสม.
หรือ ผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงองค์กรด้านตุลาการหรือศาล

๓.๒.๕ การตรวจสอบโดยธนาคารแห่งประเทศไทยและสถาบันการเงิน

๓.๒.๕.๑ ภาพรวมมาตรฐานระหว่างประเทศและแนวทางของสถาบันการเงินระหว่าง ประเทศ

สถาบันการเงินสามารถมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและลดความเสี่ยงด้าน
สิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างไรก็ตาม ในอดีต เมื่อพูดถึงโครงการทางการเงิน นายธนาคาร
มักมุ่งเน้นไปที่ความเสี่ยงและผลตอบแทนทางการเงินเป็นหลัก ในขณะที่ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม
สังคม และผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนมักไม่ใช่ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การให้บริการทางการเงินลดลง
และไม่ได้มีบทบาทในการคัดเลือกลูกค้าเช่นเดียวกับความเสี่ยงทางการเงินแบบอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม เมื่อความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมเพิ่มมากขึ้น ธนาคาร
ต่าง ๆ ก็เสี่ยงต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น ทำให้เกิดการสร้างมาตรฐานหรือกลไกหลายประการ
เพื่อให้ธนาคารปฏิบัติตาม อนุกรมมาธิการ ยกตัวอย่างเช่น มาตรฐานการปฏิบัติแปดประการเกี่ยวกับ
ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (Eight Performance Standards on Environmental and
Social Sustainability) ของบรรษัทการเงินระหว่างประเทศ (International Finance Corporation :
IFC) ของกลุ่มธนาคารโลก ซึ่งกำหนดข้อปฏิบัติที่ฝ่ายที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการที่ได้รับ
การสนับสนุนทางการเงินจะต้องปฏิบัติตามตลอดช่วงของการลงทุน ซึ่งประกอบไปด้วยมาตรฐาน
การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับความเสี่ยงและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม สุขภาพของชุมชน
ความปลอดภัย ความมั่นคง การจัดหาที่ดิน และการตั้งถิ่นฐานใหม่โดยไม่สมัครใจ ฯลฯ

กรอบการบริหารความเสี่ยงระหว่างประเทศอีกกรอบหนึ่ง สำหรับการประเมิน
ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมในโครงการ ได้แก่ หลักการอีเควเตอร์ (Equator Principles)
ซึ่งกำหนดให้สถาบันการเงินที่เป็นสมาชิกของ Equator Principles ไม่จัดหาเงินทุนหรือให้กู้ยืมแก่
โครงการที่ลูกค้าจะไม่สามารถปฏิบัติตามหลักการได้ โดยตามหลักการดังกล่าว สถาบันการเงินจะ
กำหนดให้ลูกค้าต้องดำเนินการประเมินความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมและผลกระทบของโครงการ
ที่เสนอ และกำหนดให้กระบวนการดังกล่าวต้องแสดงให้เห็นถึง “การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย”
ที่มีประสิทธิภาพกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ อีกทั้งรายงานของลูกค้าจะต้อง
ได้รับการตรวจสอบและประเมินโดยที่ปรึกษาอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง

กับลูกค้า โดยที่ปรึกษาอิสระเหล่านี้ อาจได้รับการแต่งตั้งจากสถาบันการเงินเพื่อติดตามตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดอายุของสินเชื่อ โดยปัจจุบัน มีธนาคารพาณิชย์ไทยหนึ่งแห่งเข้าเป็นสมาชิกของหลักการอีควอเตอร์

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามจากบรรดาธนาคารเพื่อการพัฒนาในระดับภูมิภาคหรือระหว่างประเทศเอง ในการผลักดันให้มีการพิจารณาปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ในการพิจารณาการให้การสนับสนุนทางการเงิน รวมถึงผ่านการจัดตั้งกลไกความรับผิดชอบ เช่น ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) ได้อนุมัติคำแถลงนโยบายการปกป้อง (Safeguard Policy Statement : SPS) ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยต่อยอดจากนโยบายการปกป้องสิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐานใหม่โดยไม่สมัครใจ และชนเผ่าพื้นเมืองก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ SPS ใช้กับโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก ADB ทั้งหมด โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมที่อาจเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ADB กำลังดำเนินการเพื่อพัฒนกรอบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (Environmental and Social Framework) เพื่ออุดช่องว่างของ SPS ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ เช่น ในประเด็นการบูรณาการที่ไม่เพียงพอระหว่างการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสังคม หรือการจัดการความเสี่ยงของกลุ่มเปราะบางที่ไม่เพียงพอและการที่ชนเผ่าพื้นเมืองมีส่วนร่วมโดยจำกัด ADB ยังจัดตั้งกลไกความรับผิดชอบ (Accountability Mechanism) ซึ่งเป็นช่องทางที่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากโครงการที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก ADB สามารถร้องเรียน แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือรายงานข้อกล่าวหาว่าผู้ได้รับทุนไม่ปฏิบัติตามนโยบายและขั้นตอนการดำเนินงานของ ADB ได้โดยตรง

๓.๒.๕.๒ การกำกับดูแลโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

ในระดับประเทศนั้น ตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยได้อธิบายถึงความคืบหน้าในการผลักดันยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการให้บริการทางการเงินที่ยั่งยืน โดยประกอบไปด้วยเสาหลัก ๕ ประการ ได้แก่ (๑) ผลิตภัณฑ์และการบริการ (Product and Service) (๒) มาตรฐานการจัดกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย (Thailand Taxonomy) (๓) ข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูล (Data & Disclosure) (๔) แรงจูงใจ (Incentive) (๕) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) ทั้งนี้ทั้งนั้น ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า แม้ว่ายุทธศาสตร์ต่าง ๆ ข้างต้นนั้นส่วนใหญ่จะดูว่าเน้นไปที่เรื่องสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศเป็นส่วนใหญ่ (ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปด้านล่าง) แต่ในเนื้อในจะมีการอ้างอิงเรื่องสังคมอยู่ดี

ผลิตภัณฑ์และการบริการ (Product and Service)

Standard Practices

ตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยให้ข้อมูลว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดทำแนวนโยบายเรื่อง “การดำเนินธุรกิจสถาบันการเงินโดยคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” หรือที่เรียกว่า Standard Practices เพื่อให้สถาบันการเงินสามารถประเมินโอกาสและความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบซึ่งครอบคลุมกรอบการดำเนินงานสำคัญ ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) โครงสร้างการกำกับดูแลกิจการ (Governance) (๒) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) (๓) การบริหารความเสี่ยง

(Risk management) และ (๔) การเปิดเผยข้อมูล (Disclosure) ซึ่งต่อมาสมาคมธนาคารไทยได้ไปจัดทำคู่มือเพื่อแปลหลักการดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ผ่านการให้คำอธิบายว่าในแต่ละด้านนั้นครอบคลุมไปถึงไหน เช่น ด้านการกำกับดูแลกิจการ (Governance) มีการเสนอให้มีคณะกรรมการหรืออนุกรรมการ หรือมีผู้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมและภูมิอากาศเป็นการเฉพาะ ในส่วนของด้านการกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) มีการยกตัวอย่าง เช่น เพิ่มการสนับสนุนการลงทุนให้กับธุรกิจที่ลงทุนในเทคโนโลยีสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกำหนดกลยุทธ์เพื่อช่วยเหลือลูกค้าปัจจุบันของธนาคาร โดยเฉพาะบรรดาธุรกิจที่กระบวนการผลิตอาจยังไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเป็นคู่คิดที่ปรึกษาและสร้างแรงจูงใจให้ลูกค้าปรับตัว

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเอกสารดังกล่าวมีสถานะเป็น “แนวนโยบาย” ไม่ใช่เป็นหลักเกณฑ์ ดังนั้นตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยจึงเห็นว่าการติดตามความคืบหน้าจึงค่อนข้างเป็นเรื่องท้าทาย และปัจจุบันใช้วิธีการให้ธนาคารทำการประเมินตนเองก่อน โดยในปีนี้จะให้ธนาคารทำแบบประเมินตนเองว่าการดำเนินการของธนาคารในแต่ละมิตินั้นมีความคืบหน้าอย่างไรและมีแนวปฏิบัติอย่างไร

Climate Stress Testing

นอกจากการกำหนด Standard Practices แล้วยังมีการให้ประเมินความเสี่ยงเพื่อให้ธนาคารสามารถวัดความเสี่ยงอย่างเป็นรูปธรรมได้ดีขึ้นโดยให้แบบจำลอง Pilot Climate Stress Testing ว่าถ้าเกิดภาวะสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง เช่น มีน้ำท่วมสูงขึ้นมา จะกระทบต่อลูกค้าของธนาคารอย่างไรและจะส่งผลไปยังความสามารถในการชำระหนี้ของลูกค้าอย่างไรและส่งผลต่อกลุ่มธนาคารอย่างไร

สินเชื่อกสีเขียว (Green Loan) หรือเงินฝากสีเขียว (Green Deposit)

ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทยชี้แจงว่ามีหลายธนาคารที่ประกาศตัวเลขเป้าหมายการออกผลิตภัณฑ์สีเขียว เช่น สินเชื่อกสีเขียว (Green Loan) หรือ เงินฝากสีเขียว (Green Deposit) มา แต่ปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยยังคงไม่ได้กำหนดว่าธนาคารพาณิชย์ต้องรายงานความคืบหน้าของนโยบายดังกล่าว แต่ในบางประเทศมีการตั้งเป้าหมายจากธนาคารกลาง เช่น เป้าหมายว่าอยากให้เห็น Green Transition มากกว่า ๕๐% ของ New Loan เป็นต้น

มาตรฐานการจัดกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย (Thailand Taxonomy)

ตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยให้ข้อมูลว่า Thailand Taxonomy คือ มาตรฐานกลางที่ใช้อ้างอิงในการจำแนกและจัดกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย โดยแบ่งการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง และสีแดง และต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ (Do No Significant Harm) ต่อการให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ และคำนึงถึงผลกระทบด้านสังคมไปพร้อมกัน (Minimum Social Safeguards) ทั้งนี้ การนำ Thailand Taxonomy ไปใช้ยังเป็นไปตามความสมัครใจ โดยโครงการดังกล่าวแบ่งเป็น ๒ ระยะ ในระยะแรกจะเน้นไปที่ภาคพลังงานและภาคขนส่ง

ซึ่งเผยแพร่มาตรฐานไปแล้วเมื่อเดือนมิถุนายนในปีพ.ศ. ๒๕๖๖ และในขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการระยะที่ ๒ คือเพิ่มในอีก ๔ ภาคเศรษฐกิจ ได้แก่ ภาคการผลิต การเกษตร การจัดการของเสีย และ อสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้าง ซึ่งคาดว่าจะเสร็จครึ่งหลังของ ปี พ.ศ. ๒๕๖๗

เป็นที่น่าสนใจว่าตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรม เน้นย้ำว่าโครงการ Thailand Taxonomy นั้นมีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างรัดกุม เนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเข้าข่าย “เขียว” ได้นั้น ไม่ใช่แค่เรื่องการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ด้วย เช่น การคำนึงถึง Minimum Social Safeguards (MSS) ตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล และหลักไม่ก่ออันตราย (Do No Significant Harm) ต่อเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น ต้องระมัดระวังว่าโครงการต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเป็นอยู่ของชุมชน เป็นต้น

ข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูล (Data & Disclosure)

ในส่วนของการรวบรวมข้อมูล ตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยให้ข้อมูลว่าต่อไปภาคการเงินจะสามารถคำนวณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทางอ้อมของตนได้ผ่านแพลตฟอร์มที่กำลังถูกพัฒนาโดยองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) (ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปในรายงานฉบับนี้)

ในส่วนของการเปิดเผยข้อมูลนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศนโยบายว่าต้องการให้สถาบันการเงินที่ทำการเปิดเผยข้อมูลโดยอ้างอิงมาตรฐานระหว่างประเทศที่เรียกว่า “แนวปฏิบัติของกลุ่มคณะทำงานมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ (Task Force on Climate-related Financial Disclosures)” โดยจะเริ่มเปิดเผยข้อมูลเริ่มจากสถาบันการเงินที่มีความสำคัญในเชิงระบบก่อนในปีหน้า ทั้งนี้ทั้งนั้น ตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นว่าคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลก็น่าจะพัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อในอนาคตภาคธุรกิจที่เป็นลูกค้าสามารถเก็บข้อมูลได้ดีขึ้น แต่ปัจจุบันคุณภาพข้อมูลนั้นยังอาจไม่ละเอียดมากนัก

แรงจูงใจ (Incentive)

ผู้แทนของธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นว่าถึงแม้ธนาคารแห่งประเทศไทยจะสนับสนุนให้สถาบันการเงินให้แรงจูงใจ เช่น ให้ดอกเบี้ยที่ถูกลง แต่การตัดสินใจของภาคธุรกิจนั้น บางครั้งก็ยังคงมองว่าไม่คุ้มค่า ดังนั้นการสนับสนุนของรัฐจึงสำคัญมากในกระบวนการนี้เพื่อทำให้การเปลี่ยนผ่านเป็นไปได้โดยราบรื่น

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดข้อกำหนดที่มีลักษณะเชิงบังคับในการสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และต้องอาศัยเครื่องมืออื่นมาประกอบ เช่น การสนับสนุนเงินทุนผ่านพระราชกำหนดการให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูผู้ประกอบการธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ ให้ไปใช้กับการกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วงระยะเวลาการสนับสนุนเพิ่งสิ้นสุดไปในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ นอกจากนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้พยายามหารือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่อาจมีเงินทุนที่จะให้การสนับสนุนให้ภาคธุรกิจปรับตัวได้รวมถึงพิจารณากลไก blended finance ซึ่งเป็นการนำเงินทุนจากภาครัฐกับภาคเอกชนมาผสม (Blend) กันโดยใช้เงินทุนจากแหล่งเงินของรัฐบาลหรือจากธนาคารเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ

มาช่วยลดความเสี่ยงของโครงการหรือเทคโนโลยีด้านการลดก๊าซเรือนกระจกที่มีความเสี่ยงสูง ทั้งนี้ ในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ น่าจะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนเงินทุนลักษณะดังกล่าวได้ง่ายกว่า

การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building)

ผู้แทนของธนาคารแห่งประเทศไทยชี้ว่าปัจจุบันเจ้าหน้าที่เองก็จำเป็นต้องเสริมความรู้ในเรื่องเหล่านี้ เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่มาก เช่นเดียวกัน ในภาคธนาคารเองก็ต้องเสริมทักษะตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง จนถึงระดับพนักงานที่จะต้องประสานกับลูกค้าโดยตรง เพราะต้องรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากลูกค้าภาคธุรกิจ เช่น ถามเรื่องการจ้างงาน การปฏิบัติต่อผู้ใช้งาน ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วัสดุที่เป็นต้น นอกจากนี้การให้การสนับสนุนให้ความรู้แก่ภาคธุรกิจเองก็สำคัญ โดยเฉพาะกลุ่ม SME ที่ยังมีแรงจูงใจในการปรับตัวน้อยมาก โดยปัจจุบัน นอกจากองค์กรภาครัฐบางแห่งที่มีการฝึกอบรมก็จะเห็นว่าหลายธนาคารที่จัดให้ความรู้กับลูกค้าเพื่อหาทางออก รวมถึงให้การสนับสนุนการช่วยคำนวณจุดคุ้มทุน เพื่อให้ภาคธุรกิจนั้นไม่ต้องเริ่มศึกษาเองทั้งหมด

ข้อจำกัดภายใต้พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน

ผู้แทนของธนาคารแห่งประเทศไทยชี้ว่าอำนาจของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น มาจากพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน โดยตั้งต้นนั้นพระราชบัญญัตินี้มีที่มาจากหลักการที่ต้องการส่งเสริมให้ธนาคารมีความมั่นคงและเสถียรภาพ รวมถึงให้การคุ้มครองผู้บริโภค แต่อาจจะยังไม่ครอบคลุมการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือหัวข้ออื่น ๆ ทำให้การกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่อยู่ในรูปของแนวนโยบายมากกว่าในรูปของข้อกำหนด และการบังคับจะอยู่ในรูปแบบของ Peer Pressure แต่ทว่าปัจจุบันกำลังมีการพิจารณาบางมาตราของพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน ที่อาจเปิดช่องให้สามารถออกข้อกำหนดในประเด็นเหล่านี้ได้

๓.๒.๕.๓ การกำกับดูแลภายในธนาคารพาณิชย์

แนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมทำการประเมินธนาคารไทย ๑๑ แห่ง เผยแพร่ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ ผ่านการนำมาตรฐานแนวปฏิบัติของแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมนานาชาติ (Fair Finance Guide International) มาใช้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ธนาคารเปิดเผยต่อสาธารณะและข้อมูลที่ได้มาเพิ่มเติมในช่วงรับฟังความคิดเห็น ทั้งนี้ มีเกณฑ์การวัด ๑๓ หมวด โดยมีเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีข้ามพรมแดน ได้แก่ หมวดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หมวดสิทธิมนุษยชน หมวดความโปร่งใสและความรับผิดชอบ และหมวดธรรมชาติ

ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมชี้ว่าจากการประเมินจะเห็นว่าธนาคารไทยมักจะทำได้ดีในประเด็นที่มีกฎกติกาการกำกับดูแลที่ชัดเจนอยู่แล้ว เช่น การขยายการบริการทางการเงิน การคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับการทุจริตและคอร์รัปชัน โดยมีพัฒนาการที่น่าสนใจ เช่น ธนาคารไทย ๓ ธนาคารที่ประกาศว่าจะไม่ให้การสนับสนุนทางการเงินกับบริษัทที่ให้การสนับสนุนเหมืองหรือโรงไฟฟ้าถ่านหินอีกต่อไป รวมถึงมี ๒ ธนาคารที่บอกว่ามีกลยุทธ์ในการยกเลิกการสนับสนุนถ่านหิน หรือในหมวดธรรมชาติ มีพัฒนาการที่น่าสนใจ คือ มี ๔ ธนาคารที่บอกว่าลูกค้าต้องมีการป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดจากพื้นที่มรดกโลกหรือ UNESCO

๓.๒.๖ ข้อสังเกตของหน่วยงานผู้มาชี้แจง

ในประเด็นด้านการป้องกัน ตรวจสอบและกำกับดูแล มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะดังนี้
ภาพรวม

๑) ธนาคารแห่งประเทศไทยให้ข้อเสนอแนะว่าภาครัฐควรเพิ่มการสนับสนุนเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัว เช่น การที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนในระดับ supply chain ผ่านการให้ความรู้ และทักษะสำคัญในการทำให้กิจกรรมเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่านซึ่งมีต้นทุนมาก เช่น ผ่านการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเคารพสิทธิมนุษยชน

ต่อ กต.

๒) กต. เสนอว่าเนื่องจากพบว่าพัฒนาการในการดำเนินการของบริษัทต่อประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนมีความไม่เท่ากันระหว่างบริษัทขนาดใหญ่และบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็ก กต. จึงมีหน้าที่ในการส่งเสริมผลักดันให้บริษัทขนาดใหญ่สนับสนุนบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานของตนเองมีพัฒนาการที่ดีขึ้น และส่งเสริมให้มีการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับทุกบริษัทเกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชนและการประเมินตนเอง

ต่อธนาคารแห่งประเทศไทย

๓) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็น “Facilitator” ในการออก Guidelines ตามภาคส่วน (Sector) ว่าธนาคารพาณิชย์ควรจะพิจารณาความยั่งยืนด้านไหนในภาคธุรกิจนั้น ๆ รวมถึงในกรณีการลงทุนข้ามพรมแดน โดยอาจนำหลักเกณฑ์ที่ใช้ในบางกลุ่มของโครงการ Thailand Taxonomy มาปรับเข้ากับ Guidelines ได้ เช่น กิจกรรมของโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำหรือเขื่อนที่มีการอ้างอิง IFC Standard

๔) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้นำเกณฑ์ใน Thailand Taxonomy ไปบูรณาการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อมูลสำหรับสถาบันการเงินที่อยู่ใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อช่วยสนับสนุนให้เกิดการนำหลักเกณฑ์ไปใช้ในทางปฏิบัติ

ต่อธนาคารพาณิชย์

๕) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้ธนาคารประกาศรายการธุรกิจที่สร้างผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมสูงที่ธนาคารจะไม่ให้การสนับสนุนทางการเงิน (Exclusion List) หรือมีแผนลดการสนับสนุนทางการเงิน (Phase Out) เช่น โครงการพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการประกาศนโยบายเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ของธนาคารอยู่แล้ว

๖) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้มีการขยายหลักเกณฑ์การประเมินสินเชื่อของธนาคารโดยมิใช่เพียงประเมินว่าลูกค้าปฏิบัติตามกฎหมายครบถ้วนแล้วหรือไม่ แต่ควรจะต้องประเมินปัจจัยเสี่ยง ESG ของโครงการอย่างรัดกุมและรอบด้าน รวมถึงเปิดช่องให้มีการรับฟังข้อห่วงกังวลจากผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติ Responsible Lending Guidelines ของสมาคมธนาคารไทย

๗) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้มีการสนับสนุนให้ธนาคารกำหนดให้การเคารพสิทธิมนุษยชนตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UN Guiding Principles on Business and Human Rights : UNGPs) เป็นเงื่อนไขในการให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ลูกค้า

๘) ตัวแทนแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมเสนอให้มีการกำหนดกลไกรับเรื่องร้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือได้รับผลกระทบจากโครงการสามารถร้องเรียนและมีส่วนร่วมในกลไกร้องเรียนของธนาคารได้โดยตรง

๓.๓ ประเด็นการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา

๓.๓.๑ การเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาผ่านกระบวนการศาล

๓.๓.๑.๑ ที่มาและความสำคัญภายใต้กฎหมายและนโยบายระหว่างประเทศและภายในประเทศ

กฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีได้วางหลักไว้ชัดเจนถึงหน้าที่ของรัฐ ทั้งฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการในการกำจัดอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กระทำโดยผู้กระทำที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actor) ซึ่งรวมไปถึงบริษัทเอกชนและรัฐวิสาหกิจด้วย ทั้งนี้ กฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศวางหลักไว้ชัดเจนว่าหน้าที่ดังกล่าวนั้นครอบคลุมไปถึงที่การละเมิดขององค์กรธุรกิจที่เกิดขึ้นนอกอาณาเขตของประเทศด้วย^{๑๔}

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระหว่างการประชุมรายงานของประเทศไทยก็ได้ให้ข้อเสนอแนะแก่ประเทศไทยให้ “มีกรอบการกำกับดูแลที่ชัดเจนเพื่อประกันว่าภาคธุรกิจที่ประกอบกิจการหรือมีสำนักงานใหญ่ในเขตอำนาจจะต้องรับผิดชอบในทางกฎหมายเมื่อกระทำการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในโครงการของตนในต่างประเทศ โดยเฉพาะในโครงการพัฒนาข้ามพรมแดน” แนวคิดดังกล่าวถูกสะท้อนไว้ในแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของประเทศไทยด้วยเช่นกัน เช่นในแผนปฏิบัติการด้านการลงทุนระหว่างประเทศ และบริษัทข้ามชาติ ข้อ ๑.๓ ๑.๔ และ ๘

๓.๓.๑.๒ อุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาจากกรณีศึกษาที่มีการดำเนินคดีในประเทศไทย

การดำเนินกิจกรรมโดยภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศที่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลไทยในสามกรณี ได้แก่ (๑) กรณีที่กลุ่มประชาชนชาวไทย จำนวน ๓๗ คน ฟ้องคดีในนามของเครือข่ายประชาชน ๘ จังหวัดลุ่มน้ำโขงต่อศาลปกครองของไทยในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยฟ้องร้องดำเนินคดีต่อหน่วยงานรัฐของไทยหลายหน่วยงาน ซึ่งทำการอนุมัติสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรีใน สปป.ลาว ซึ่งผู้ฟ้องโต้แย้งว่าการดำเนินการโครงการสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากโครงการเขื่อน

^{๑๔} ดู ภาคผนวก ก. ความเห็นทั่วไปลำดับที่ ๒๔ ของคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ไชยะบุรีไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขาดการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคม และขอให้ศาลพิพากษายกเลิกโครงการสัญญาซื้อขายไฟฟ้า โดยในคดีนี้ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งยกฟ้องไปเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕(๒) กรณีที่กลุ่มรักษ์เชียงใหม่และพวกจำนวน ๓ คน ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองของไทยในเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐ เพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีต่อเจ้าหน้าที่และหน่วยงานรัฐไทยในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการแจ้งและปรึกษาหารือล่วงหน้าก่อนการก่อสร้างเขื่อนปากแบงใน สปป.ลาว และ/หรือก่อนที่จะมีการลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้าว่าเป็นไปอย่างไม่ครบถ้วนทั่วถึง โดยคดีนี้ศาลมีคำสั่งไม่รับฟ้องเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ และ (๓) กรณีที่มีประชาชนชาวกัมพูชาและสมาชิกกลุ่มบางส่วนรวม ๒๓ คน เดินทางมาจากจำนวน ๗๐๐ ครอบครัว อ้างว่าถูกบังคับขับไล่ออกจากที่พักอาศัยของตนเองได้ยื่นฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลแพ่งของไทยในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ กับบริษัทไทยภายใต้กฎหมายละเมิดของไทย โดยกล่าวหาว่าบริษัทกระทำการละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากกระทำการของบริษัทย่อยในประเทศกัมพูชาเพื่อนำพื้นที่ไปเพาะปลูกน้ำตาล ทั้งนี้ คดีนี้ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล

ทั้งนี้ ปัจจุบันยังคงมีอุปสรรคมากมายในการที่ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาในไทยผ่านกระบวนการศาล โดยอุปสรรคนั้นได้แก่ อุปสรรคทั่วไปที่เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของนิติบุคคลที่มีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น ทำให้บริษัทแม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่รับผิดชอบถึงไม่รับผิดชอบให้เกิดการชดเชยเยียวยาได้ แม้ว่าตนจะเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือมีอิทธิพลโดยตรงต่อการกระทำผิดดังกล่าว อุปสรรคที่เกิดจากบทบัญญัติของ พ.ร.บ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.๒๕๔๑ อุปสรรคด้านเขตอำนาจศาลที่ยังคงจำกัดในคดีอาญาหรือคดีที่ศาลไทยควรมีเขตอำนาจศาลสากล รวมถึงเขตอำนาจศาลในคดีปกครองที่ถูกตีความอย่างแคบ อุปสรรคที่เกิดจากอายุความที่สั้นเกินไป และการขาดการให้การสนับสนุนทางด้านกฎหมายและคดีที่เหมาะสม เป็นต้น

๓.๓.๑.๓ ประเด็นด้านความรับผิดชอบของบริษัทแม่

อุปสรรคที่ประสบจากการที่บริษัทย่อยถือเป็นนิติบุคคลที่มีสภาพนิติบุคคลต่างหากจากบริษัทแม่

บริษัทในเครือของบริษัทข้ามชาติมักจะถูกควบคุมด้วยการถือหุ้นเป็นทอดในแนวดิ่งและมีความซับซ้อน ทำให้การพิจารณาความรับผิดชอบของนิติบุคคลเป็นไปได้ยาก โดยในหลายกรณีบริษัทที่ลงทุนในต่างประเทศก่อตั้ง “บริษัทลำดับรอง” ขึ้นมา เช่นในรูปแบบของบริษัทย่อย (subsidiary) ในประเทศที่ทำการลงทุน โดยบริษัทย่อยถือเป็นนิติบุคคลที่มีสภาพนิติบุคคลต่างหากจากบริษัทแม่ซึ่งมักอยู่ในฐานะผู้ถือหุ้น แต่ทว่าบริษัทแม่ยังอาจสามารถใช้อำนาจควบคุมการดำเนินการของบริษัทย่อยได้ แต่ความรับผิดชอบของบริษัทแม่กลับถูกจำกัด (กฎหมายไทยก็วางหลักดังกล่าวไว้ในมาตรา ๑๐๙๖ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด) ความซับซ้อนดังกล่าวนำไปสู่อุปสรรคในการแสวงหาความยุติธรรมและการเยียวยาโดยเฉพาะเมื่อผู้เสียหายไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากนำคดีมาฟ้องร้องต่อบริษัทแม่ที่ตั้งอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง เช่น ในกรณีที่นิติบุคคลที่เป็นบริษัทย่อยในประเทศที่เกิดความเสียหายย้ายทรัพย์สินที่มีมูลค่าหรืออสังหาริมทรัพย์ออกจากการอยู่ใต้กรรมสิทธิ์ของบริษัทบังคับปิดบริษัทหรือปล่อยให้บริษัทได้รับการชำระบัญชีและ

ล้มละลายโดยเหลือทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ หรือในกรณีที่ศาลในประเทศที่เกิดความเสียหายไม่สามารถกำหนดมาตรการเยียวยาหรือการเยียวยาที่กำหนดไม่มีประสิทธิภาพ

การกำหนดความรับผิดของบริษัทแม่ภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและตัวอย่างคดีในต่างประเทศ

กฎหมายและมาตรฐานระหว่างประเทศวางหลักความรับผิดของบริษัทแม่ไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดให้บริษัทแม่มีหน้าที่ต้องสอบทานด้วยความระมัดระวัง (due diligence) ในการควบคุมดูแลกิจกรรมของบริษัทย่อยตามความเหมาะสม และหากบริษัทแม่ล้มเหลวในการสอบทานด้วยความระมัดระวังดังกล่าวก็จะต้องรับผิดจากการกระทำของบริษัทย่อยนั้น อีกทั้งเสนอแนะให้กำหนดความรับผิดทางกฎหมายระหว่างสมาชิกของกลุ่มนิติบุคคลภายใต้กฎหมายแพ่งและอาญา^{๑๔}

ทั้งนี้ ตัวอย่างคดีจำนวนหนึ่งที่ขึ้นสู่ศาลในต่างประเทศ ทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ โดยศาลพยายามกำหนดพฤติการณ์ที่เหมาะสมที่ศาลสามารถยกเว้นการใช้หลักจำกัดความรับผิดของบริษัทแม่ และกำหนดให้บริษัทแม่ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินการของบริษัทย่อยในต่างประเทศได้ โดยยอมรับว่าบริษัทแม่มีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรในการที่จะสอดส่องดูแลและควบคุมบริษัทย่อยของตนในเรื่องที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม เช่น ในคดีระหว่างบริษัท Vedanta Resource จำกัด (มหาชน) (ผู้อุทธรณ์) และ Lungowe และคนอื่น ๆ (จำเลยอุทธรณ์) ที่ศาลฎีกาของสหราชอาณาจักรพิจารณารับคำร้อง ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือคดีระหว่าง FoE the Netherlands (Milieudefensie) และพวก กับ บริษัท Shell Nigeria (SPDC) และบริษัท Royal Dutch Shell (RDS) (มหาชน) ที่มีคำพิพากษาโดยศาลเนเธอร์แลนด์ ในวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๔

การกำหนดความรับผิดของบริษัทแม่ภายใต้กฎหมายไทยในปัจจุบัน

ผู้แทนจากสำนักงานศาลยุติธรรมได้ให้ข้อมูลว่า “หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล” หรือ “การเจาะผ่านนิติบุคคล” ยังไม่มีการบัญญัติเป็นกฎหมายโดยตรงภายใต้กฎหมายไทย แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายไทยบางมาตราที่อาจก่อให้เกิดความรับผิดของบริษัทแม่ได้ แต่ใช้เฉพาะกับข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิของผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการเท่านั้น ได้แก่ มาตรา ๔๔ ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภค

ในส่วนของกรณีอื่นที่ไม่ใช่คดีคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ผู้แทนจากสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่ามาตรา ๘๒๑ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อาจจะสามารถนำมาปรับใช้ได้เช่นกัน ผ่านพิจารณาบริษัทลูกว่าอยู่ในฐานะตัวแทนเขตของบริษัทแม่ อย่างไรก็ดี การปรับใช้มาตรานี้ยังคงมีความท้าทายอย่างมากในเรื่องของภาระการพิสูจน์ว่าจะนำสืบเช่นไรในกรณีเช่นนี้ว่ามีการเขตบริษัทลูกเป็นตัวแทนเขต โดยเฉพาะเมื่อพยานหลักฐานส่วนใหญ่มักอยู่ในความครอบครองของบริษัท

๓.๓.๑.๔ ประเด็นด้านการการพิสูจน์และพยานหลักฐานในความครอบครองของบริษัท

โดยปกติแล้วการจัดหาและการระบุเอกสารหรือข้อมูลโดยเฉพาะเอกสารหรือข้อมูลที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่และบริษัทย่อยมักทำได้ยาก โดยเอกสารเหล่านี้มักจะ

^{๑๔} ดูความเห็นทั่วไปที่ ๒๔ ของคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และข้อปฏิบัติที่ ๒๖ ของหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน

ประกอบไปด้วยข้อมูลที่เป็นความลับเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจซึ่งบุคคลภายนอกไม่อาจเข้าถึงได้ ทั้งนี้กฎหมายไทยในปัจจุบันวางหลักการสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ ว่าให้ใช้หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นพิสูจน์ซึ่งจะเป็นไปได้ยากในมุมมองของผู้เสียหายในกรณีที่กำลังศึกษานี้ที่มักไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ของบริษัทได้ โดยผู้แทนจากสำนักงานศาลยุติธรรมอธิบายว่าโดยทั่วไปภาระการพิสูจน์ในคดีแพ่งเป็นไปตามหลักที่ว่า ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์ แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว ดังนี้ โดยที่ข้อมูลและพยานหลักฐานดังกล่าวส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของบริษัทซึ่งเป็นฝ่ายจำเลย ทำให้ฝ่ายผู้เสียหายมีความยากลำบากในการเข้าถึงข้อมูลและพยานหลักฐาน การกำหนดข้อสันนิษฐานทางกฎหมายไว้โดยเฉพาะ อาจทำให้การพิสูจน์ของฝ่ายผู้เสียหายง่ายขึ้น โดยพิสูจน์แต่เพียงว่าเข้าข้อสันนิษฐานตามกฎหมายหรือไม่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องนโยบายทางนิติบัญญัติว่ากรณีดังกล่าวมีเหตุผลเพียงพอ (Compelling interest) ในการกำหนดข้อสันนิษฐานสำหรับกรณีนี้หรือไม่

อนึ่ง ในประเด็นดังกล่าวนี้ คณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้เล็งเห็นถึงอุปสรรคดังกล่าว และเคยให้ข้อเสนอแนะในกรณีดังกล่าวไว้ในความเห็นที่ ๒๔ ของคณะกรรมการโดยเสนอให้รัฐภาคีพิจารณาออก “กฎหมายบังคับให้มีการเปิดเผยข้อมูล” และ “กฎเกณฑ์สำหรับกระบวนการพิจารณาที่อนุญาตให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงหลักฐานที่อยู่ในความดูแลของจำเลย (องค์กรธุรกิจ) ได้” โดยมาตรการดังกล่าว ได้แก่: (๑) การผลักระการพิสูจน์ถ้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวอ้าง ทั้งหมดหรือบางส่วนที่อยู่ในความครอบครองของจำเลยที่เป็นบริษัทแต่เพียงผู้เดียว (๒) นิยามฐานที่จะใช้ในการปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลให้จำกัดอยู่แค่กรณีที่เป็น “ความลับทางการค้า” ที่ไม่จำเป็นหรือไม่มีเหตุผลอันสมควรในการเปิดเผย และการปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลด้วยเหตุผลความเป็นส่วนตัวหรือเพราะต้องรักษาความลับ และ (๓) การประกันให้มีความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ หน่วยงานทางด้านตุลาการ และหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเพื่อสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูล

๓.๓.๑.๕ ประเด็นด้านการขัดกันแห่งกฎหมาย

ในบางสภาพการณ์ กฎหมายแต่ละระบบกฎหมายของแต่ละประเทศอาจมีเนื้อความที่ขัดหรือแย้งกัน ในโครงการลงทุนข้ามพรมแดนก็ย่อมมีจุดเกาะเกี่ยวระหว่างระบบกฎหมายตั้งแต่สองระบบขึ้นไป โดยกฎหมายในแต่ละระบบกฎหมายอาจไม่สอดคล้อง ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบอาจถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาหากศาลเลือกที่จะบังคับตามกฎหมายอันไม่เป็นคุณในคดีนั้น

สำหรับประเทศไทย ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช นักวิชาการ ให้ข้อมูลว่า ในคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำละเมิดข้ามพรมแดน มาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายของไทยนั้นวางหลักว่าสำหรับการดำเนินธุรกิจของบริษัทไทยในต่างประเทศ ความรับผิดชอบซึ่งเกิดจากการกระทำละเมิดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นการทำผิดทั้งภายใต้กฎหมายไทยและกฎหมายของประเทศผู้รับการลงทุน ซึ่งไม่ยากในการพิสูจน์ และทำให้ผู้เสียหายต้องมีความชำนาญหรือได้รับความช่วยเหลือจากนักกฎหมายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้ในมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายยังกำหนดว่ากฎหมายต่างประเทศนั้นต้องพิสูจน์

จนเป็นที่พอใจของศาล ซึ่งไม่ชัดเจนว่าหลักเกณฑ์ความพอใจดังกล่าวคืออะไร และถือเป็นการตั้งมาตรฐานที่สูงและยากลำบาก จนทำให้ไม่เคยมีคดีที่ขึ้นสู่ศาลไทยและประสบผลสำเร็จเลย

ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช ชี้แจงว่า สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายของไทยนั้นถูกบังคับใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยไม่ถูกแก้ไขเลย และเห็นว่าการปรับแก้กฎหมายดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเสนอว่าในกรณีมาตรา ๑๕ และมาตราอื่น ๆ นั้นควรปรับหลักนิติสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุด (Closest Connection) มาใช้เพื่อให้ศาลมีดุลพินิจกว้างขวางในการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิลำเนา สัญชาติ ถิ่นที่ตั้งของทรัพย์สิน ฯลฯ แล้วสามารถใช้ดุลพินิจได้ว่าจะปรับใช้กฎหมายรัฐไหนจึงจะเกิดความเป็นธรรมมากที่สุด

โดยอ้างอิงร่างสนธิสัญญาว่าด้วยการกำกับกิจกรรมของบริษัทข้ามชาติและสถานประกอบธุรกิจอื่น (draft legally binding instrument to regulate, in international human rights law, the activities of transnational corporations and other business enterprises) ที่ถูกพัฒนาโดยคณะทำงานระหว่างรัฐบาล (inter-governmental working group หรือ IGWG) ตามข้อมติที่ ๒๙/๙ ของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยในร่างที่ถูกเผยแพร่ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ นั้น วางหลักเกี่ยวกับกฎหมายที่จะต้องปรับใช้ว่าถ้าเป็นด้านกระบวนการพิจารณา ควรปรับใช้กฎหมายของศาลที่กำลังพิจารณา แต่ถ้าหากเป็นด้านเนื้อหา อาจบังคับใช้กฎหมายของประเทศอื่นได้ถ้าเหยื่อร้องขอ ถ้าประเทศนั้นเป็นประเทศที่เกิดการกระทำผิดขึ้นหรือได้รับความเสียหาย หรือเป็นถิ่นที่อยู่ของนิติบุคคลผู้กระทำความผิด ซึ่งการวางหลักเช่นนี้ ทำให้ภาคธุรกิจต้องระวางการปฏิบัติตามกฎหมายของทั้งสองประเทศและจะมีประโยชน์อย่างมากในกรณีที่มีการลงทุนเกิดขึ้นในประเทศที่หลักนิติธรรมอ่อนแอ

๓.๓.๑.๖ ประเด็นด้านเขตอำนาจศาล

บุคคลใดต้องการที่จะฟ้ององค์กรธุรกิจที่ดำเนินกิจการอยู่ต่างประเทศและนำคดีขึ้นสู่ศาลไทยจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าศาลไทยมีเขตอำนาจเหนือบริษัทนั้น ๆ นำไปสู่คำถามเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลของไทยในปัจจุบัน

โดยปัจจุบันกฎหมายไทยค่อนข้างเปิดช่องให้มีการดำเนินคดีในคดีแพ่ง หากในกรณีอาญา รวมถึงคดีที่ศาลมีเขตอำนาจศาลสากล ยังมีบทบัญญัติที่จำกัด ในส่วนกรณีคดีปกครองนั้นยังคงไม่ชัดเจนแต่จากคำพิพากษานั้นเห็นว่ายังกงถูกตีความอย่างแคบ

ในกรณีแพ่งนั้นกฎหมายไทยได้เปิดช่องให้สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลไทยได้เมื่อมีข้อเท็จจริงที่ว่านิติบุคคลนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยหรือดำเนินธุรกิจทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในประเทศไทย เช่นที่เคยมีกรณีที่ขึ้นสู่ศาลแพ่งไทยฟ้องร้องดำเนินคดีต่อบริษัทไทยโดยอ้างว่ามีการกระทำละเมิดผ่านบริษัทย่อยในต่างประเทศ (มาตรา ๓ ๔ และ ๔ ตรี ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง)

ในทางกลับกัน ในคดีอาญา การที่ศาลไทยจะมีเขตอำนาจศาลได้โจทก์ต้องพิสูจน์ว่า ๑) กระทำความผิดส่วนหนึ่งส่วนใดในราชอาณาจักร ๒) ประสงค์ให้ผลนั้นเกิดในราชอาณาจักร หรือ ๓) โดยลักษณะแห่งการกระทำ ผลที่เกิดขึ้นควรเกิดในราชอาณาจักรหรือยอมจะเล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดในราชอาณาจักร ซึ่งการกล่าวอ้างว่าศาลมีเขตอำนาจดังกล่าวก่อให้เกิดอุปสรรคในทางปฏิบัติ

โดยเฉพาะในกรณีที่โจทก์ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือความเชี่ยวชาญทางเทคนิคที่จะพิสูจน์เจตนาหรือการกระทำความผิดอื่นข้อสงสัย เขตอำนาจของศาลไทยในคดีอาญาจะยิ่งถูกจำกัดหากอาชญากรรมทั้งหมดกระทำนอกประเทศไทย ตามมาตรา ๘ ของประมวลกฎหมายอาญาที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เฉพาะฐานความผิดบางประเภทเท่านั้น และแค่เมื่อรัฐบาลของประเทศที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือผู้เสียหายร้องขอให้มีการดำเนินคดีดังกล่าว

นอกจากนี้ ช่องว่างใหญ่ในปัจจุบันคือกรณีที่องค์กรธุรกิจหรือบุคคลใด ๆ ประกอบความผิดอาญาร้ายแรงภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ (serious crimes under international law) ที่ศาลไทยควรมีเขตอำนาจสากล^{๑๖} เช่นที่มีการดำเนินคดีกับบริษัทแม่ในประเทศต่าง ๆ แต่ปัจจุบันประเทศไทยมีเขตอำนาจสากลเหนือบางคดีตามมาตรา ๗ ของประมวลกฎหมายอาญาและมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งยังคงไม่ครอบคลุมอย่างแท้จริง

ในส่วนของคดีปกครอง พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครอง มาตรา ๙ วางหลักไว้ว่าศาลปกครองไทยมีอำนาจพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางปกครองของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐ หรือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัญญาทางปกครอง แต่ทว่าในบางคดีที่เคยขึ้นสู่ศาลนั้นพบว่าศาลเคยไม่รับฟ้องและตีความว่าโดยมีนัยว่าอาณาเขตทางภูมิศาสตร์นั้นมีผลต่อการพิจารณาดังกล่าว เช่น กรณีที่เคยมีความเห็นว่าหากโครงการที่อยู่ในอาณาเขตและอยู่ภายใต้อธิปไตยของประเทศอื่น จะถือว่ามิใช่โครงการที่ดำเนินการโดยรัฐบาลไทยหรือหน่วยงานรัฐเพราะมิได้ตั้งอยู่ภายในอาณาเขตประเทศไทย รวมถึงมาตรการคุ้มครองทั้งหลายภายใต้กฎหมายไทยก็ไม่สามารถปรับใช้ในโครงการข้ามพรมแดนเหล่านี้ได้ แม้ว่าผู้ได้รับผลกระทบจะอยู่ในอาณาเขตประเทศไทยก็ตาม

๓.๓.๑.๗ ประเด็นด้านอายุความ

อายุความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่จำกัดสิทธิการฟ้องคดีต่อศาลหากพ้นกำหนดระยะเวลาภายหลังที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น

ในส่วนของกฎหมายเรื่องอายุความที่ต้องปรับใช้ในกรณีละเมิดนั้น ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช ชี้ว่าเนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายไม่ได้ระบุเรื่องอายุความไว้เป็นการเฉพาะ จึงเห็นว่าก็ต้องปรับใช้ตามกฎหมายไทยอื่น ๆ เช่น ตามมาตรา ๔๔๘ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดว่ากรณีละเมิดจะขาดอายุความเมื่อพ้น “หนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน” หรือ “พ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด” ซึ่งถือว่าเป็นกำหนดเวลาที่สั้นมากและอาจเป็นอุปสรรคต่อคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อผู้เสียหายที่ไม่ใช่คนสัญชาติไทยและมักจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากกว่าคนไทยอย่างมากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องด้วยสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่ การขาดความเข้าใจในระบบกฎหมายไทยและการนับอายุความ ความเข้าใจผิดเนื่องจากระยะเวลาอายุความในประเทศต้นทาง

^{๑๖} ข้อที่ ๒๑ ของหลักการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนฉบับปรับปรุงของสหประชาชาติผ่านการกระทำเพื่อยุติการลายนวลพันผิด (UN Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity)

อาจมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่า หรือไม่ทราบถึงอายุความที่มีระยะเวลาแตกต่างกันในแต่ละประเภทของคดีที่ยื่นฟ้อง

นอกจากนี้ กฎหมายระหว่างประเทศและมาตรฐานระหว่างประเทศได้กล่าวถึงการกำหนดอายุความสำหรับคดีอาญาร้ายแรงตามกฎหมายระหว่างประเทศไว้^{๑๗} และระบุว่าไม่ควรนับอายุความสำหรับการกระทำความผิดอาญาภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศหากยังไม่มี การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่ควรใช้กับอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่โดยสภาพไม่อาจกำหนดอายุความได้ และหากจะปรับใช้อายุความ อายุความไม่ควรมีผลบังคับต่อคดีแพ่งหรือคดีปกครองที่ผู้เสียหายดำเนินการฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับความเสียหายที่ได้รับ

๓.๓.๑.๘ ประเด็นด้านการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพยานบุคคลในต่างประเทศ

ค่าใช้จ่ายเพื่อดำเนินการทางกฎหมายรวมถึงอุปสรรคอื่นทางด้านกระบวนการ และการเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการแสวงหาความยุติธรรมของผู้เสียหายในเขตอำนาจศาลที่เหมาะสม วิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและสร้างความมั่นใจว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบกลุ่มต่าง ๆ จะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้มากที่สุดคือการใช้วิธีการเยียวยาผู้เสียหายผ่านกลุ่ม เช่น ผ่าน “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” (class action)

ในระหว่างที่การแลกเปลี่ยนในประเด็นนี้ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรมได้แลกเปลี่ยนถึงปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญคือประเด็นเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (access to justice) ที่สมควรมีการปรับปรุงขั้นตอนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่ได้รับ ความเดือดร้อนให้มีความสะดวกและเป็นมิตรต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น ลดการพึ่งพาทนายความ ทนายธรรมใหม่ ๆ ในการให้บริการสาธารณะของศาล และการนำเทคโนโลยี เช่น การพิจารณาคดีทางไกล (remote hearing) ในชั้นที่ไม่ใช้การสืบพยานมาปรับใช้ให้มากขึ้น

ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรมยังให้ข้อมูลถึงความพร้อมของศาลในการสืบพยานทางจอภาพในต่างประเทศว่าศาลยุติธรรมได้นำการสืบพยานทางจอภาพมาใช้มากขึ้น แต่ทว่าปัจจุบัน น่าจะยังต้องใช้วิธีการทางทูตเพื่อขอสืบพยานทางจอภาพในต่างประเทศ หรือทำข้อตกลงกับประเทศต่าง ๆ เพื่อให้มีการสืบพยานข้ามประเทศได้ เพราะในมุมมองของบางประเทศอาจเห็นว่าการสืบพยานทางจอภาพข้ามประเทศเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศนั้น จึงได้กำหนดข้อห้ามหรือข้อจำกัดในการสืบพยานทางจอภาพเอาไว้

๓.๓.๑.๙ ประเด็นด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

อีกหนึ่งอุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาผ่านกระบวนการศาลในประเทศไทยคือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและการขาดการสนับสนุนด้านความช่วยเหลือทาง ด้านกฎหมายอย่างเป็นระบบ โดยในอดีตคดีที่เกี่ยวกับการกระทำผิดโดยภาคธุรกิจไทยในบริบท การลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมมักได้รับการสนับสนุนการว่าความ

^{๑๗} หลักการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนฉบับปรับปรุงของสหประชาชาติผ่านการกระทำเพื่อยุติการลอยนวล พันผิด (UN Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity) ซึ่งเป็นหลักการที่คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติแนะนำในปี พ.ศ. ๒๕๔๘

โดยนายความด้านสิทธิมนุษยชน ผ่านการประสานงานผ่านเครือข่ายภาคประชาสังคมต่าง ๆ แต่ยังคงไม่มีการศึกษาที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ

ทั้งนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ประเทศไทยได้จัดตั้ง "กองทุนยุติธรรม" ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดี แต่ทว่าในปัจจุบันการใช้เงินกองทุนดังกล่าวเพื่อ "สนับสนุนประชาชนในการดำเนินคดี" ซึ่งครอบคลุมไปถึงค่าใช้จ่าย เช่น ค่าจ้างนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นั้นยังคงประสบปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากแรกเริ่มกองทุนได้ถูกจัดตั้งมาเพื่อลดช่องว่างและลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยการช่วยเหลือผู้ยากไร้ คนยากจน ให้เข้าถึงความยุติธรรม ทำให้ผู้ต้องการขอการสนับสนุนจากกองทุนนั้นต้องเป็นผู้ยากจน และต้องเป็นกรณีการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในอาณาเขตประเทศไทยเท่านั้น ยังคงไม่ครอบคลุมผู้เสียหายที่เป็นไทยหรือต่างชาติที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของภาคธุรกิจไทยในต่างแดนที่ต้องการเข้าถึงความยุติธรรม และการเยียวยาในประเทศไทย

๓.๓.๒ การเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาผ่านกระบวนการที่ไม่ใช่ศาล

การเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาที่ไม่ใช่ทางศาลนั้น กลไกส่วนใหญ่ในประเทศไทย ยังคงไม่ครอบคลุมกรณีและผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากการกระทำของภาคธุรกิจไทยในต่างแดน เช่น ในกรณีของค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้อื่นตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญานั้น ครอบคลุมแค่กรณีที่เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศไทยเท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีที่เกิดขึ้นนอกประเทศ

อย่างไรก็ตาม หนึ่งในช่องทางที่อาจนำไปสู่ความยุติธรรมและการเยียวยานอกกระบวนการศาลและปรับใช้กับกรณีที่ทำการศึกษาได้คือกลไกการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทเพื่อระงับข้อพิพาททางแพ่งและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่กรณีการไกล่เกลี่ยดังกล่าวยังไม่เคยมีกรณีและผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากการกระทำของภาคธุรกิจไทยในต่างแดนนำกรณีมาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยมาก่อน อีกทั้งปัจจุบันความเชี่ยวชาญของผู้ไกล่เกลี่ยยังคงมีจำกัด โดยเฉพาะกรณีข้ามพรมแดน

๓.๓.๓ ข้อสังเกตของหน่วยงานผู้มาชี้แจง

ในประเด็นด้านการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดเชยแห่งกฎหมายของไทยในหลายมาตรา รวมถึงมาตรา ๘ และ ๑๕

๒. ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช เสนอให้มีการปรับแก้กฎหมายใหม่เพื่อให้ระยะเวลาการเอาคดีมาฟ้องยืดหยุ่นขึ้น โดยเฉพาะในคดีละเมิด

๓.๔ ความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ

๓.๔.๑ ความพร้อมของภาคธุรกิจ

๓.๔.๑.๑ ผลกระทบจากนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสິงแวดล้อม ในปัจจุบัน

การเจรจาความตกลงระหว่างประเทศในมิติการค้าและการเปิดเสรีการลงทุนในปัจจุบัน นอกจากเป้าหมายด้านการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจแล้ว ประเทศต่าง ๆ ยังเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการค้าการลงทุนและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทสถานการณ์โลกซึ่งกำลังเผชิญกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศและวิกฤตความหลากหลายทางชีวภาพอันจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างเร่งด่วน ทำให้เกิดเป็นกฎหมาย นโยบาย และมาตรการในหลายประเทศทั่วโลกมาบังคับใช้กับภาคธุรกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานไม่ว่าจะตั้งอยู่ในเขตพรมแดนไหนก็ตาม ทั้งในมุมมองของการเป็นประเทศรับการลงทุนหรือประเทศต้นทาง เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่มีเป้าหมายในการออกกฎหมาย นโยบาย และมาตรการมาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยมาตรการด้านเศรษฐกิจและผลกระทบต่อภาคธุรกิจที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

มาตรการด้านพลังงาน

ผู้แทนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาชี้แจงว่าการพัฒนาและการเจรจาการค้าในกรอบเศรษฐกิจสีเขียวทำให้ธุรกิจภาคพลังงานต้องปรับตัวอย่างมาก โดยเฉพาะธุรกิจพลังงานหมุนเวียนที่กลายเป็นโอกาสทางธุรกิจใหม่ รวมถึงสำหรับธุรกิจรายย่อยและชุมชนสำหรับการสร้างนวัตกรรม เช่น ธุรกิจโซลาร์เซลล์ มอเตอร์ไซค์ไฟฟ้า การทำเกษตรนิเวศที่ชี้ให้เห็นผลต่อการลดคาร์บอน ซึ่งประเทศไทยควรส่งเสริมธุรกิจเหล่านี้ให้มากขึ้น เพื่อการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่กระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ประชาชน รวมถึงการสร้างระบบพลังงานแบบกระจายศูนย์การผลิตและใช้ไฟฟ้าลดการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานที่มีราคาขึ้นลงตามตลาดโลกที่ทำให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้าในปัจจุบันสูงมาก

มาตรการเกี่ยวกับคาร์บอนเครดิต

ในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ได้เจรจาหาความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อบรรลุเป้าหมายของความตกลงปารีสในการจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยผิวโลกที่ ๑.๕ องศาเซลเซียส โดยหนึ่งในวิธีการคือการจัดตั้งตลาดคาร์บอนเครดิตระหว่างประเทศและบัญชีการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และคาร์บอนเครดิตก็ได้กลายเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นในระบบตลาดคาร์บอนซึ่งภาคธุรกิจในหลายประเทศเข้าร่วมในตลาดดังกล่าว อีกทั้งส่งผลให้เกิดโครงการในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยเฉพาะโครงการปลูกป่า เพื่อขายคาร์บอนเครดิตให้แก่ภาคเอกชน

อย่างไรก็ตาม ผู้แทนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และกรีนพีซ ประเทศไทย ให้ข้อมูลในด้านมาตรการคาร์บอนเครดิตว่าตลาดคาร์บอนระหว่างประเทศไม่ได้ให้ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนสำหรับการแก้วิกฤตสภาพภูมิอากาศและการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากเหตุผลได้แก่การแนวคิดการชดเชยคาร์บอนเป็นเสมือนการเคลื่อนย้ายปัญหาหาค่ากลับและไม่ยั่งยืน พื้นที่ที่นำไปปลูกป่าอาจส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ บางกรณีไม่มีการพิสูจน์อย่างเป็นทางการว่าลดคาร์บอนได้จริง หรือไปก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่นั้น ๆ แทน เช่น การบังคับโยกย้ายประชาชนเพราะต้องการพื้นที่ไปปลูกป่าเพื่อขายคาร์บอน เป็นต้น

นอกจากประเด็นที่ว่าตลาดคาร์บอนจะไม่ใช้ช่องทางที่ยั่งยืนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว ในกรณีที่เป็นภาคธุรกิจไทยที่ไปลงทุนต่างประเทศนั้น ผู้แทนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาฯ ให้ข้อมูลการคำนวณปริมาณคาร์บอนในปัจจุบันว่ายังคงไม่นับรวมบัญชีธุรกิจที่ไปลงทุน ทำให้ไม่เห็นภาพรวมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริงในภาพรวมของเครือข่ายธุรกิจ

มาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Carbon Border Adjustment Mechanism : CBAM)

ผู้แทนจากองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (อบก.) ได้ชี้แจงและวิเคราะห์ถึงมาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Carbon Border Adjustment Mechanism : CBAM) ของสหภาพยุโรป ว่าเป็นมาตรการที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อมุ่งสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่ประเทศคู่ค้านอกสหภาพยุโรปผ่านการใช้มาตรการด้านคาร์บอน โดยจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้นำเข้าสินค้าประเภทที่มีการปล่อยคาร์บอนในกระบวนการผลิตสูง ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจไทยในหลายอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า อลูมิเนียม รวมถึงกลุ่มที่มีค่า Embedded Emission สูงจะได้ผลกระทบมากเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน อบก. กำลังพัฒนาระบบการคำนวณค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือแก่ทุกภาคส่วนในการดำเนินมาตรการที่เกี่ยวข้องกับปริมาณคาร์บอนได้ แต่ทว่า ปัจจุบันมาตรฐานระบบการทวนสอบข้อมูลการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสินค้าไทย อาจยังคงไม่เทียบเท่ากับของสหภาพยุโรป

มาตรการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD)

การเฝ้าระวังสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence) เป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญสำหรับภาคธุรกิจ โดยบรรจุในข้อ ๑๗ แห่งหลักการ UNGPs โดยกำหนดให้ภาคธุรกิจดำเนินการระบุ ป้องกัน ลดทอน และรับผิดชอบต่อผลกระทบทางลบด้านสิทธิมนุษยชนจากการประกอบกิจกรรมทางธุรกิจของตน ทั้งที่เกิดขึ้นจริงและอาจจะเกิดขึ้น โดยการทำให้ HRDD (หรือในกรณีพื้นที่ขัดแย้งหรือพื้นที่สงคราม คือการทำ Heightening HRDD)^{๑๘} รวมทั้งมีการสื่อสารสาธารณะเพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยาอย่างใส่ใจ

ทั้งนี้ มีบางประเทศได้ออกกฎหมายภายในของตนเพื่อบังคับภาคธุรกิจขนาดใหญ่ให้จัดทำ HRDD ตลอดห่วงโซ่อุปทานของตนแล้ว เช่น ประเทศฝรั่งเศสออกกฎหมายชื่อ Corporate Duty of Vigilance law (Loi de Vigilance) ประเทศนอร์เวย์ออกกฎหมายชื่อ Norwegian transparency Act ประเทศเยอรมนีออกกฎหมายชื่อ Act on Corporate Due Diligence Obligations in Supply Chains และล่าสุดสหภาพยุโรป ได้ออก Directive คือ Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) ที่มีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต้องดำเนินการอนุวัติการกฎหมายภายในของประเทศตนเองตาม Directive ดังกล่าว และ

^{๑๘} United Nations Development Programme (UNDP), Heightened Human Rights Due Diligence for Business in Conflict-Affected Contexts: A Guide, <https://www.undp.org/publications/heightened-human-rights-due-diligence-business-conflict-affected-contexts-guide>

นำส่งบทบัญญัติไปยังคณะกรรมการยุโรป (European Commission) ภายในเวลา ๒ ปี ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๙ และหนึ่งปีหลังจากนั้น Directive จึงจะเริ่มมีผลใช้บังคับกับบริษัทกลุ่มแรกซึ่งคือบริษัทในสหภาพยุโรปที่มีพนักงานมากกว่า ๑๐๐๐ คนและมีรายได้ทั่วโลกสูงกว่า ๔๕๐ ล้านยูโร หรือบริษัทที่ไม่ได้อยู่ในสหภาพยุโรป แต่มีรายได้จากสหภาพยุโรปสูงกว่า ๔๕๐ ล้านยูโร ให้ต้องดำเนินการ HRDD เพื่อระบุ ประเมิน ป้องกัน ลดทอน และยุติ รวมถึงให้การเยียวยาผลกระทบทางลบทางด้านสิทธิมนุษยชน โดยรวมถึงผลกระทบจากคู่ค้าทั้งต้นน้ำและปลายน้ำทั้งในชั้นการผลิต ขนส่งการเก็บรักษา การออกแบบ การกระจายสินค้า ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ส่งผลกระทบท่อธุรกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานไม่ว่าจะทำธุรกิจที่ใดในโลก ที่จะต้องถูกประเมินในการเผื่อระวังสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน

มาตรการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability)

ระบบตรวจสอบย้อนกลับ หรือ Traceability คือกลไกที่สำคัญมากสำหรับสิทธิในการรับรู้ข้อมูลของผู้บริโภคและทุกคนที่อาจได้รับผลกระทบจากห่วงโซ่อุปทานการผลิตของสินค้าว่าแต่ละขั้นตอนการผลิตนั้นเกี่ยวข้องกับการก่อกมลพิษและการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือสิทธิมนุษยชนในรูปแบบใดหรือไม่ เช่น การทำลายป่า การปล่อยก๊าซเรือนกระจก สิทธิเกษตรกร แรงงานทาส หรือสิทธิต่ออากาศที่ดีสำหรับหายใจของประชาชนในพื้นที่ โดยระบบตรวจสอบย้อนกลับ ทำให้องค์กรสามารถป้องกันปัญหาในการผลิตที่อาจเกิดขึ้นได้และให้ประโยชน์กับผู้ผลิตหลายประการ ได้แก่ การวิเคราะห์เพื่อสาเหตุที่แท้จริง การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สร้างคุณค่าให้องค์กร การปฏิบัติตามข้อบังคับ หลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการไม่ได้ตรวจสอบผลิตภัณฑ์ การผลิตทั่วโลกที่มีประสิทธิภาพเป็นต้น^{๑๙} จึงการเปิดเผยข้อมูลจากการตรวจสอบย้อนกลับอย่างโปร่งใส^{๒๐} คือการพิสูจน์ความจริงที่บริษัทอุตสาหกรรมจะต้องทำ^{๒๐}

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีมาตรการเชิงบังคับที่เกี่ยวข้องกับระบบตรวจสอบย้อนกลับ แต่ทว่าภาคธุรกิจไทยก็ได้รับผลกระทบต่อมาตรการดังกล่าวแล้ว เนื่องจากกฎหมายและนโยบายจากต่างประเทศที่กำหนดให้มีระบบดังกล่าว เช่น EU Deforestation-free Regulation (กฎหมายสินค้าปลอดการตัดไม้ทำลายป่า) ซึ่งผู้แทนจากกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ข้อมูลว่าเป็นประกาศกฎระเบียบของสหภาพยุโรป ซึ่งกำหนดให้สินค้าจำนวน ๗ ชนิดและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย วัวโคกระบือ โกโก้ กาแฟ ปาล์ม น้ำมัน ยางพารา ถั่วเหลือง และ ไม้ ต้องสำแดงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการผลิตให้ผู้นำเข้าของสหภาพยุโรป มั่นใจได้ว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เหล่านั้นได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายของประเทศไทย และไม่ได้มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าลดลง

^{๑๙} Traceability ระบบการตรวจสอบย้อนกลับที่ช่วยสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยให้ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ค้นหาได้ที่ <https://automation.riverplus.com/traceability-systems/>

^{๒๐} รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์, ระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) คืออะไร และทำไมจึงเป็นทางออกของวิกฤตฝุ่นพิษข้ามพรมแดน ค้นหาได้ที่ <https://www.greenpeace.org/thailand/story/๕๒๓๒๔/food-system-traceability-haze-maize/>

๓.๔.๑.๒ ความพร้อมของภาคธุรกิจและการรับมือกับนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสິงแวดล้อม ของประเทศไทย ในอนาคต

หนึ่งในภาคธุรกิจและผู้ประกอบการที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการลงทุนภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสິงแวดล้อม คือธุรกิจขนาดกลางหรือขนาดย่อม (เอสเอ็มอี) โดยผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยให้ข้อมูลว่าโครงสร้างเอสเอ็มอีในประเทศไทยมีสัดส่วนของผู้ประกอบการ ๙๙.๕% มีผู้ประกอบการรวม ๓,๒๐๒,๐๐๒ ราย จ้างงานรวม ๑๘,๐๗๐,๐๖๗ ราย คิดเป็น ๗๑% ของการจ้างงานเอกชนทั่วประเทศ โดยภาคบริการมีสัดส่วนมูลค่ามากที่สุด ในด้านการส่งออกนั้นพบว่า มีผู้ประกอบการเอสเอ็มอีที่ต้องเกี่ยวข้องกับประมาณ ๒๒,๐๐๐ ราย รวมถึงเอสเอ็มอีที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทาน แต่ในทางปฏิบัติผู้ประกอบการเอสเอ็มอีไทยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจน้อยมาก โดยเฉพาะผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งอาจถูกละเมิดสิทธิหรือไปละเมิดสิทธิบุคคลอื่น เช่นการจ้างแรงงานต่ำกว่าอัตราค่าแรงขั้นต่ำ การทำงานล่วงเวลาโดยไม่ให้ค่าล่วงเวลา หรือให้อัตราที่ไม่เป็นธรรม

นอกจากนั้น ข้อมูลสถิติศักยภาพและโอกาสในการเติบโตของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมยังชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน ดังนี้ (๑) ๕๗% ด้านการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมและเทคโนโลยี (๒) ๕๓% ด้านการถูกทดแทนแรงงานโดยเครื่องจักร และปัญญาประดิษฐ์ (๓) ๔๔% ด้านการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อม (๔) มีเพียง ๑๐.๒% ที่รู้จักนิยามของธุรกิจหมุนเวียน (Bio-Circular-Green Economy: BCG) อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตจากผู้ให้ข้อมูลว่ากลุ่มธุรกิจนั้นมีทั้งที่มองเรื่องธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนเป็นโอกาส และถ้าจะต้องเปิดเผยข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนก็จะทำพร้อมกันทั้งกลุ่ม กับกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการของภาคธุรกิจของยุโรป ทำให้การเปิดเผยข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนได้รับสิทธิในการพิจารณาเพื่อเป็นคู่ค้าก่อน

ในมุมมองของผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยนั้นให้ข้อมูลว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ประกาศใช้แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (NAP) ถือเป็นความก้าวหน้าในการสนับสนุนหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs) ซึ่งวางอยู่บนหลักความสมัครใจและไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย ภาคธุรกิจไทยยังประสบความสำเร็จในการสร้างระบบนิเวศการลงทุนที่ส่งเสริมแนวคิดการพัฒนารอบด้านอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงสามปัจจัยหลักด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (Environment Social Governance: ESG) อย่างไรก็ตาม ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเห็นว่าในการสนับสนุนภาคธุรกิจนั้นประเทศไทยยังต้องสร้างฐานการทำงานกับธุรกิจขนาดใหญ่และขนาดกลาง กำหนดกระบวนการหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสิทธิภาพ และสร้างมาตรการติดตามและรับมือสถานการณ์สิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดน

๓.๔.๒ การตรวจสอบโดยภาคธุรกิจเอง

หลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๙ ระบุให้องค์กรธุรกิจจัดให้มีหรือเข้าร่วมในกลไกเกี่ยวกับการร้องทุกข์ในระดับปฏิบัติการ (Operational Grievance Mechanism : OGM) เพื่อให้ปัจเจกชนหรือชุมชนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนสามารถเข้าถึงได้โดยตรง โดยกลไกเหล่านี้จะสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขผลกระทบในทางลบต่อสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเฝ้าระวังด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน นอกจากนี้กลไกยังทำให้การร้องทุกข์ได้รับการดูแลและแก้ไขตั้งแต่ต้นโดยองค์กรธุรกิจเอง จึงป้องกันมิให้เกิดความเสียหายและความเดือดร้อนเพิ่มมากขึ้น^{๒๑}

๓.๔.๓ การส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ได้รับผลกระทบ ภาคประชาสังคม และผู้สื่อข่าว

สมาชิกคณะทำงานให้ข้อมูลว่าในประเทศไทยนั้นมีหลายกรณีความขัดแย้งระหว่างภาคธุรกิจ และผู้ได้รับผลกระทบ ภาคประชาสังคม และ/หรือผู้สื่อข่าว อันเนื่องมาจากกิจกรรมของภาคธุรกิจเอง โดยในหลายกรณีนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีในชั้นศาล และหลายกรณีเข้าข่ายเป็นการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน^{๒๒} (Strategic Lawsuits Against Public Participation : SLAPPs) อ้างอิงข้อมูลจากรายงานวิจัยของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เรื่องกฎหมายและมาตรการป้องกันการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณะ ในบริบทธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (Laws and Measures Addressing Strategic Lawsuits Against Public Participation in the Context of Business and Human Rights) พบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ จนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ มีคดีที่เข้าข่ายเป็นการฟ้อง SLAPP อันเกิดขึ้นจากการกระทำของภาคธุรกิจทั้งสิ้น ๑๐๙ คดี โดยกลุ่มหรือบุคคลที่ถูกฟ้องคดี SLAPP มากที่สุด ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ รองลงมา ได้แก่ กลุ่มนักกิจกรรม/นักเคลื่อนไหว ตามมาด้วยผู้นำสหภาพแรงงาน และสื่อมวลชนตามลำดับ ทั้งนี้ ข้อหาที่มักใช้เป็นเครื่องมือในการฟ้องคดี SLAPP โดยมากจะเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาททางอาญา^{๒๓}

การฟ้องร้องดังกล่าวไม่ได้จำกัดแค่เพียงการฟ้องคดีโดยภาคธุรกิจที่มีมูลเหตุเกิดขึ้นในประเทศไทยเท่านั้น แต่เคยมีการฟ้องร้องดำเนินคดีโดยนักลงทุนไทยที่ไปลงทุนในต่างประเทศต่อศาลไทยเช่นกัน ได้แก่ คดีระหว่างบริษัทเหมืองแร่ดีบุกในประเทศไทยเมียนมาซึ่งมีผู้ลงทุนเป็นนักลงทุนไทยดำเนินคดีความผิดฐานหมิ่นประมาททั้งทางแพ่งและทางอาญาต่อบรรณาธิการสำนักข่าวในขณะนั้น

^{๒๑} หลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๙

^{๒๒} หมายถึง การดำเนินคดีเพื่อคุกคามหรือขัดขวางการใช้สิทธิและเสรีภาพตามถูกรับรองภายใต้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เป็นประเทศไทยเป็นภาคีเพื่อการมีส่วนร่วมในประเด็นประโยชน์สาธารณะ

^{๒๓} United Nations Development Programme (UNDP), ‘Laws and Measures Addressing Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPs) in the Context of Business and Human Rights’, <https://www.undp.org/thailand/publications/laws-and-measures-addressing-strategic-lawsuits-against-public-participation-slapps-context-business-and-human-rights>

ปรากฏการณ์การฟ้องคดี SLAPP ในประเทศไทยนั้นนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๑/๑ และมาตรา ๑๖๕/๒^{๒๔} อย่างไรก็ตามอ้างอิงข้อมูลจากข้อค้นพบเบื้องต้นของร่างรายงาน เรื่อง มาตรการปรับปรุงการป้องกันการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมสาธารณชน ที่จัดทำโดยมูลนิธิคลูนีย์เพื่อความยุติธรรม (Clooney Foundation for Justice) อันมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการบังคับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๑/๑ และมาตรา ๑๖๕/๒ ต่อการจัดการกับปัญหา SLAPPs ในประเทศไทย พบว่าในหลายคดีมาตราที่ระบุข้างต้นมักไม่ถูกยกขึ้นเพื่อพิจารณาโดยศาลแต่อย่างใด อันนำไปสู่ข้อสรุปสำคัญที่ว่าเหตุใดคดี SLAPP ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นแล้ว กลไกตามมาตราดังกล่าวก็ไม่ครอบคลุมไปถึงกรณีที่โจทก์ใช้ช่องทางการฟ้องร้องคดีอาญาผ่านพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจนคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลในที่สุด เนื่องจากมาตราดังกล่าวให้อำนาจศาลเฉพาะแต่คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์

๓.๔.๔ ข้อสังเกตของหน่วยงานผู้มาชี้แจง

ในประเด็นด้านความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ ดังนี้เกี่ยวกับรูปแบบการสนับสนุนภาคธุรกิจ

๑. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทย รวมถึงผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยเสนอให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนแก่กลุ่มธุรกิจขนาดย่อมมากขึ้น ทั้งในการดำเนินการภายในธุรกิจเองและห่วงโซ่คุณค่า อันประกอบไปด้วย คู่ค้า ชุมชน ผู้บริโภค ทำการสื่อสารประชาสัมพันธ์เชิงรุกโดยจัดเป็นการอบรมในลักษณะให้ความรู้พื้นฐานในการประกอบธุรกิจ

๒. ผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยเสนอให้รัฐต้องประสานความร่วมมือสร้างและใช้กลไกต่าง ๆ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ระดับครัวเรือน มีกระบวนการรับรู้และประเมินผลติดตามที่สามารถชี้วัดได้

๓. ผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยเสนอให้มีการทบทวนกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตต่าง ๆ เพื่อลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจ

๔. ผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยเสนอให้ผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทานของบริษัทข้ามชาติต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการวิธีดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่จำเป็นต้องมีเวลาเปลี่ยนผ่านเพียงพอให้ธุรกิจที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามกฎหมาย กฎ ระเบียบอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเสนอให้มีการจัดทำ Policy Position และร่วมเป็นตัวแทนขับเคลื่อน ผลักดัน พัฒนานโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน และประเด็นด้านความยั่งยืน

^{๒๔} มาตรา ๑๖๑/๑ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๒ ในขณะที่มาตรา ๑๖๕/๒ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๓ ตามลำดับ

๖. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือหรือศูนย์ปรึกษาด้านธุรกิจ (Business Helpdesk) ด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนและสร้างเครือข่ายภาคธุรกิจเพื่อการลงทุนที่ยั่งยืน

๗. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเสนอให้มีการร่วมพัฒนากรอบการติดตามประเมินผลและการรายงานผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่มุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัย วัสดุได้ มีความเป็นรูปธรรมและทันต่อสถานการณ์โลก

๘. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเสนอให้มีการออกแบบและจัดการอบรมที่ตอบสนองต่อข้อท้าทายและความต้องการของวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และรายย่อย (MSMEs) ในเรื่องกระบวนการตรวจสอบสถานะสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (HRDD) มุ่งเน้นการเรียนรู้จากแนวปฏิบัติที่ดีและการลงมือทำ

๙. ผู้แทนจากโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทยเสนอให้มีการร่วมกับสถาบันการเงินในการบูรณาการหลักเกณฑ์ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิ่งแวดล้อม และประเด็นความยั่งยืนที่สำคัญในการพิจารณาเงินกู้ให้กับ MSMEs เพื่อต่อยอดธุรกิจ

เกี่ยวกับการกำกับดูแล

- ผู้แทนสมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยเสนอให้การกำกับดูแลธุรกิจไทยที่ไปลงทุนในต่างประเทศ กลไกกำกับดูแลต้องมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนทุกด้านจากภาคส่วนต่างๆ ในรูปแบบคณะกรรมการที่มีความถาวร ปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง กำกับดูแลในภาพรวมทุกประเด็น

เกี่ยวกับก๊าซเรือนกระจกและคาร์บอนเครดิต

๑. ผู้แทนจากองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (อบก.) เสนอให้มีการผลักดันให้เกิดการยอมรับระบบการทวนสอบข้อมูลการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสินค้าไทยให้เทียบเท่าสหภาพยุโรป อีกทั้งแสวงหาโอกาสในการขอรับการสนับสนุนจากสหภาพยุโรป เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทวนสอบ

๒. อบก. เสนอให้จัดให้มีการสื่อสาร ทหารเรือ และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสหภาพยุโรปในเรื่องการดำเนินงานขับเคลื่อนกลไกราคาคาร์บอน (ในอนาคต) ภายในประเทศไทย เช่น ภาษีคาร์บอน ระบบซื้อขายสิทธิในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมัครใจของประเทศไทย

๓. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้รัฐต้องหาแนวทางที่ไม่ใช่ตลาด (Non-market-based approaches; NMAs) ตามมาตรา ๖.๘ ของความตกลงปารีส เนื่องจากเป็นทิศทางการจัดการก๊าซเรือนกระจกที่วางอยู่บนฐานสิทธิและความเป็นธรรมทางสังคม เปิดพื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกันของปฏิบัติการด้านสภาพภูมิอากาศระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลาย

๔. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้ยกเลิกระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์จากการค้าคาร์บอนเครดิตจากพื้นที่ป่าทุกประเภท ทั้งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ป่าชายเลน รวมถึงพื้นที่ป่าชุมชน

๕. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้รัฐต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนในการเข้าถึง จัดการ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างแท้จริง อีกทั้งต้องออกกฎหมายเพื่อรับรองให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพยากรบนที่ดินป่าไม้อย่างแท้จริง

๖. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้ตั้งคณะทำงานอิสระเพื่อติดตามและตรวจสอบกลไก T-VER ภาคป่าไม้

๗. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้ยกเลิกแนวคิด Nature-based solution ที่ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มทุนอุตสาหกรรมเข้ามาลงทุนปลูกป่าลดโลกร้อนเพื่อชดเชยคาร์บอน และปรับแนวทาง Grant-based solution โดยการจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนและเสริมศักยภาพการปรับตัวของชุมชนและภาคประชาชน

๘. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้มีมาตรการให้ภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจก และต้องเผยแพร่รายงานดังกล่าวต่อสาธารณะ

๙. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้ริเริ่มและบังคับใช้มาตรการ “ผู้ก่อมลพิษ/โลกร้อนเป็นผู้จ่าย” อย่างจริงจังและต่อเนื่อง และพัฒนากลไกทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อสร้างแรงจูงใจในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

๑๐. ผู้แทนจากกรีนพีซ ประเทศไทย เสนอให้มีการติดตามและประเมินแนวโน้มมลพิษตลาดคาร์บอนภาคสมัครใจทั้งในระดับประเทศ และในระดับนานาชาติ ศึกษาเส้นทางการซื้อขายคาร์บอนจากระดับพื้นที่โครงการป่ากับตลาดสากล

๔. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

๔.๑ ข้อสังเกต

๔.๑.๑ ด้านการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบ

เมื่อพิจารณาจากไต่ถามต่าง ๆ ในปัจจุบัน รวมถึงข้อมูลจากผู้ชี้แจงพบว่า กลไกภาครัฐที่มีอยู่ของไทยยังคงมีปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกัน กำกับดูแล และตรวจสอบ ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินธุรกิจของไทยโดยเฉพาะในบริบทของการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ดังนี้

๑) ข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน

หน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระของไทยยังมีข้อจำกัดในการกำกับดูแลการดำเนินงานของภาคธุรกิจ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในต่างประเทศ อำนาจในการกำกับดูแลและตรวจสอบบริษัทที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนนอกประเทศและ/หรือก่อการละเมิดข้ามพรมแดนยังไม่มี ความชัดเจน แม้ว่าจะมีกลไกการตรวจสอบขององค์กรอิสระอย่าง กสม. และผู้ตรวจการแผ่นดิน แต่ก็ได้มีอำนาจในการกำกับดูแลโดยตรงหรือออกมาตรการบังคับให้ผู้กระทำละเมิดที่เป็นบริษัทเอกชน หรือบริษัทในเครือของรัฐวิสาหกิจไทยในต่างประเทศกระทำหรือยุติการกระทำได้อีกทั้งข้อเสนอแนะของทั้งสององค์กรอาจไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีสภาพบังคับ ในส่วนหน่วยงานที่กำหนดและประเมินมาตรฐานการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจอย่าง สคร. ก็ไม่ได้มีขอบเขตอำนาจในการกำกับดูแลบริษัทย่อย บริษัทลูก หรือบริษัทในเครือของรัฐวิสาหกิจโดยตรง

ในขณะเดียวกัน ในกรณีของสถาบันการเงินนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยยังคงมีอำนาจหน้าที่อย่างจำกัดภายใต้พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันในการกำหนดเครื่องมือเพื่อดำเนินการเชิงรุกหรือเชิงบังคับให้ธนาคารพาณิชย์ภายใต้การกำกับดูแลให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ลูกค้าโดยให้ความสำคัญกับผลกระทบโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และสิทธิมนุษยชนมากขึ้น

๒) การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน

เท่าที่ผ่านมามีการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักการ UNGPs โดยเฉพาะภายใต้แผน NAP ร่วมกันในหลายประเด็น แต่ยังมีอีกหลายกิจกรรมและการทำงานที่ยังคงเป็นการดำเนินการแบบแยกส่วนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การกำกับดูแลและตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการแบ่งปันข้อมูลและการประสานงานที่เป็นระบบที่บูรณาการ อีกทั้งมองข้ามมิติข้ามพรมแดนในการนำแผนงานไปปฏิบัติ

๓) ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงกระบวนการร้องเรียนและการเยียวยา

ผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยภาคธุรกิจยังเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการร้องเรียนและการเยียวยาของหน่วยงานกำกับดูแลและตรวจสอบข้างต้น ทั้งในแง่ของค่าใช้จ่าย ระยะเวลาดำเนินการ และความซับซ้อนของกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงในบางกลไกยังไม่มีช่องทางการร้องเรียนที่ให้ประชาชนทั่วไปและผู้ได้รับผลกระทบจากการลงทุนของไทย

ในต่างประเทศสามารถเข้าถึงได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ แม้ว่าธนาคารพาณิชย์หลายแห่งจะประกาศยอมรับหลักการสิทธิมนุษยชนตามหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนแล้ว แต่การนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้ในขั้นตอนการสนับสนุนทางการเงินแก่ลูกค้า รวมถึงการสร้างกลไกรับข้อร้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือได้รับผลกระทบจากโครงการสามารถร้องเรียนและมีส่วนร่วมในกลไกร้องเรียนของธนาคารได้โดยตรงยังเป็นไปโดยจำกัด

๔) ข้อจำกัดด้านการขาดความตระหนักรู้

หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานยังขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับประเด็นธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะในมิติของผลกระทบที่เกิดจากการลงทุนในต่างประเทศและการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่อุปทานหรือในเครือข่าย ทำให้การป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมถึงการชดเชยเยียวยาต่อผู้ได้รับผลกระทบยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

๕) ข้อจำกัดด้านกลไกการป้องกันที่ยังไม่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม

ปัจจุบันประเทศไทยมีกลไกการป้องกันที่อยู่ในรูปแบบของการให้ภาคธุรกิจส่งรายงาน (reporting obligations) เช่น การส่งรายงาน One-Report แก่ กสท. หรือรายงาน SE-AM ซึ่งไม่ครอบคลุมภาคธุรกิจที่ไม่ได้จดทะเบียนและไม่ใช้รัฐวิสาหกิจ อีกทั้งประสิทธิภาพในเชิง “การป้องกัน” นั้นอาจเป็นไปได้จำกัดหากไม่มีการตรวจสอบความถูกต้องของรายงานอย่างเหมาะสมควบคู่ไป ทั้งนี้ การตรวจสอบดังกล่าวสามารถทำได้โดยการสร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชน รวมถึงสร้างช่องทางให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว เพื่อเปิดช่องให้เกิดการตรวจทานเนื้อหาโดยสาธารณะและผู้มีส่วนได้เสีย

นอกจากนี้ กลไกการป้องกันในปัจจุบันบางอย่างก็ไม่ครอบคลุมถึงรูปแบบกิจกรรมธุรกิจในปัจจุบันที่มีลักษณะข้ามพรมแดน เช่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ที่มีกฎหมายว่าต้องดำเนินการแค่ภายในเขตพรมแดน ทั้ง ๆ ที่ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะไร้พรมแดน โครงการที่ดำเนินการในประเทศหนึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่นได้โดยที่ประเทศเหล่านั้นมักมีระบบกฎหมายและขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และบางครั้งมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศหนึ่งกลับมีมาตรฐานต่ำกว่าอีกประเทศหนึ่ง สถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เกิดความท้าทายในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามปกติและบ่งชี้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดทำกรประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการที่อาจเกิดผลกระทบข้ามพรมแดนที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติหรือระดับภูมิภาค

๖) ความท้าทายจากข้อตกลงการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

ข้อตกลงทางการค้าและการลงทุนบางฉบับอาจจำกัดความสามารถของรัฐในการออกกฎหมายหรือนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม เนื่องจากความกังวลเรื่องการถูกฟ้องร้องจากนักลงทุนต่างชาติ ในทางกลับกัน ข้อบทที่กำหนดมาตรการการเคารพสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในข้อตกลงทางการค้าและการลงทุนก็มีไม่มากนัก และมักไม่ได้ถูกรับความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ ในระหว่างขั้นตอนการเจรจา

นอกจากนั้น การจัดทำความตกลงทางการค้าและการลงทุน รวมถึงมาตรการส่งเสริมต่าง ๆ ในหลายครั้งไม่ได้มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และสัญญาบางประเภทยังถูกตีความให้เป็นสัญญาระหว่างคู่ค้าหรือคู่เจรจาแต่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยภาพรวม ทำให้ไม่ถูกเปิดเผยต่อสาธารณะ ส่งผลให้ประชาชนขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน ในขณะที่กระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะชุมชนที่ได้รับผลกระทบตามกลไกต่าง ๆ ก็ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๔.๑.๒ ด้านการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา

ในประเทศไทยยังคงมีช่องว่างด้านกฎระเบียบและทางกฎหมายที่เอื้อให้บริษัทข้ามชาติสามารถหลีกเลี่ยงไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำของตนในต่างประเทศได้ ได้แก่

๑) หลักที่บริษัทย่อยถือเป็นนิติบุคคลที่มีสภาพนิติบุคคลต่างหากจากบริษัทแม่

หลักการที่บริษัทย่อยถือเป็นนิติบุคคลที่มีสภาพนิติบุคคลต่างหากจากบริษัทแม่ หรือ ม่านนิติบุคคล เป็นหนึ่งในอุปสรรคที่ทำให้บริษัทแม่สามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบได้แม้ตนจะเป็นผู้มีอิทธิพลในความเป็นจริงที่ก่อให้เกิดการละเมิดดังกล่าวก็ตาม อีกทั้งการพิสูจน์ถึงการควบคุมบริษัทย่อย (ตัวแทน) โดยบริษัทแม่ (ตัวการ) ในประเทศไทย และการแสดงความเชื่อมโยงระหว่างบริษัทแม่ บริษัทย่อย และการกระทำผิดกฎหมายที่ถูกกล่าวหา ตลอดจนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำนั้น ก็เป็นการยากและมีค่าใช้จ่ายสูงสำหรับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ

๒) พยานหลักฐานในการครอบครองของบริษัท

การเข้าถึงพยานหลักฐานในความครอบครองของบริษัทมักเป็นไปอย่างยากลำบาก โดยเฉพาะเอกสารหรือข้อมูลที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่และบริษัทย่อย

๓) กฎหมายขัดกัน

บทบัญญัติของกฎหมายขัดกันยังคงสร้างภาระแก่ผู้เสียหายในการพิสูจน์ความรับผิดชอบตามกฎหมายที่ซับซ้อนและยากลำบาก อีกทั้งมีหลายบทบัญญัติที่กำกวม เช่น ในมาตรา ๕, ๘ และ ๑๕ ที่ส่งผลต่อขอบเขตการปรับใช้กฎหมายต่างประเทศและอายุความ ทำให้คดีส่วนใหญ่มักไม่ประสบความสำเร็จในชั้นศาล

๔) เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาลนั้นค่อนข้างมีขอบเขตจำกัดในบางกรณี เช่น ในคดีอาญา ที่ศาลอาญาไทยยังไม่มีเขตอำนาจครอบคลุมกรณีการกระทำผิดอาญาที่ก่อขึ้นโดยภาคธุรกิจไทยในต่างแดน ในทุกรูปแบบ หรือกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่ศาลยังไม่สามารถใช้เขตอำนาจศาลสากลได้

๕) อายุความ

อายุความทางคดีที่สั้น เช่นในกรณีละเมิด ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิผู้เสียหาย โดยเฉพาะการกระทำผิดที่เกิดในต่างประเทศที่มีผู้เสียหายที่ไม่ใช่คนสัญชาติไทยและมักจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากกว่าคนไทยอย่างมากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

๖) การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ปัจจุบันยังคงพบอุปสรรคในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม อันเนื่องมาจากบทบัญญัติด้านกระบวนการดำเนินการที่ไม่เอื้อต่อสมาชิกกลุ่มในต่างประเทศในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา รวมถึงปัญหาความล่าช้าในการดำเนินการในทางปฏิบัติ

๗) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย

ปัจจุบันผู้เสียหายยังคงไม่ได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสม ทั้งทางด้านกฎหมาย ด้านการเงิน และด้านกระบวนการต่าง ๆ ในการเข้าถึงการเยียวยาทั้งทางศาลและไม่ใช่ทางศาล โดยเฉพาะผู้เสียหายที่มีภูมิลำเนาต่างประเทศที่ต้องการใช้สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยาในประเทศไทย

๔.๑.๓ ด้านความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ

คณะกรรมการได้ทำการศึกษเกี่ยวกับผลกระทบของกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่ส่งเสริมการค้าการลงทุนไปพร้อมกับการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม ในหลายประเทศทั่วโลกที่มาบังคับใช้กับภาคธุรกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานไม่ว่าจะตั้งอยู่ในเขตพรมแดนไหนก็ตาม รวมถึงภาคธุรกิจไทย และความพร้อมของภาคธุรกิจไทยในมุมมองของการเป็นประเทศรับการลงทุน ทั้งนี้ มาตรการที่มีการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาและการเจรจาการค้าในกรอบเศรษฐกิจสีเขียวที่ทำให้ธุรกิจภาคพลังงานต้องปรับตัวอย่างมาก แผนการลดก๊าซเรือนกระจกตามความตกลงปารีส ทั้งผ่านการจัดตั้งตลาดคาร์บอนเครดิตระหว่างประเทศและจัดทำบัญชี การปล่อยก๊าซเรือนกระจก และแนวทางที่ไม่ใช่ตลาด (non-market-based approaches) มาตรการของสหภาพยุโรปและประเทศในสหภาพยุโรป เช่น มาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน มาตรการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (HRDD) และมาตรการตรวจสอบย้อนกลับเพื่อให้สินค้าปลอดการตัดไม้ทำลายป่า โดยมีข้อสังเกตที่สำคัญดังนี้

๑) ข้อสังเกตต่อหน่วยงานรัฐ

หน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานทราบถึงมาตรการดังกล่าวข้างต้น รวมถึงผลกระทบต่อภาคธุรกิจ แต่ความพร้อม การรับมือ รวมถึงการสร้างความรู้ให้แก่ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องยังคงมีความเข้มข้นแตกต่างกันในแต่ละหน่วยงานหรือประเด็นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปรับตัวและแข่งขันของภาคธุรกิจไทยในเวทีโลกและในตลาดหรือโอกาสใหม่ ๆ

๒) ข้อสังเกตต่อภาคธุรกิจ

ในส่วนของภาคธุรกิจเรื่องความรู้เกี่ยวกับมาตรการดังกล่าวและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นนั้นยังกระจุกตัวอยู่ในภาคธุรกิจเฉพาะกลุ่ม ในขณะที่ภาคธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมยังต้องการการสนับสนุนมากขึ้นในการปรับตัวและเปลี่ยนผ่านเพื่อโอกาสในการเป็นส่วนหนึ่งของตลาดดังกล่าว เพราะปัจจุบันผู้ประกอบการเหล่านี้ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจอย่างจำกัด ต่างจากบริษัทขนาดใหญ่ซึ่งมีความพร้อมในการรับมือกับมาตรการดังกล่าวมากกว่า

นอกจากนี้ ยังพิจารณาถึงความพร้อมและแนวมาตรการที่จะปรับใช้แก่ภาคธุรกิจไทย เพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุนไปพร้อมกับการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งครอบคลุมการทำให้มาตรการที่มีอยู่แล้วสามารถนำมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และข้อเสนอแนะต่อมาตรการใหม่ โดยบรรจุอยู่ในรูปของ ข้อเสนอแนะในบทที่ ๔.๒-๔.๔ ด้านล่าง

๔.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง

๑. นโยบายเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านในภาคธุรกิจ

๑) เพิ่มการสนับสนุนของภาครัฐเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัว เช่น การที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนในระดับ supply chain และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม ผ่านการให้ความรู้และทักษะสำคัญในการทำให้กิจกรรมทางธุรกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งในการดำเนินการภายในธุรกิจเองและห่วงโซ่คุณค่า อันประกอบไปด้วย คู่ค้า ชุมชน ผู้บริโภค หรือ ในประเด็นอื่นที่ตอบสนองต่อข้อท้าทายและความต้องการของกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม เช่น ในเรื่อง กระบวนการตรวจสอบ HRDD โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้จากแนวปฏิบัติที่ดีและการลงมือทำ รวมถึงทำการสื่อสารประชาสัมพันธ์เชิงรุก

๒) กำหนดให้ภาครัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่านซึ่งมีต้นทุนมาก เช่น ผ่านการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจในการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเคารพสิทธิมนุษยชน

๒. นโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในขั้นการกำกับดูแล

๑) มอบหมายหน่วยงาน/จัดตั้งกลไกที่เหมาะสมและมีความถาวรให้มีอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะในการกำกับดูแล รวมถึงรับข้อร้องเรียน ตรวจสอบ ประกัน ประเมิน และติดตามการละเมิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศและผลกระทบข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยที่ก่อโดยบริษัทข้ามชาติไทย บริษัทย่อย บริษัทในเครือ รวมทั้งห่วงโซ่อุปทาน ให้เคารพหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีหน้าที่เป็นศูนย์ช่วยเหลือหรือศูนย์ปรึกษาด้านธุรกิจ (Business Helpdesk) กับสิทธิมนุษยชนและการลงทุนที่ยั่งยืน

๒) สนับสนุนให้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำหนดแนวทางการตรวจสอบรายงาน 56-1 หรือ One-Report โดยครอบคลุมไปถึงการดำเนินการของบริษัทลูก บริษัทในเครือ หรือบริษัทย่อยอย่างเป็นระบบ โดยรับฟังข้อมูลผู้มีส่วนได้เสียประกอบ

๓) กำหนดให้รัฐพิจารณาให้มินิโบาย “No Go Zone” เพื่อไม่ให้ผู้ประกอบการสัญชาติไทย หรือรัฐวิสาหกิจไทยเข้าไปลงทุนในประเทศหรือพื้นที่ที่เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และในกรณีบริษัทที่ลงทุนไปแล้ว ต้องมีการกำหนดมาตรการชะลอการทำธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจไทยเข้าไปพัวพันหรือหนุนเสริมให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ดังกล่าวเพิ่มเติม

๔) สร้างช่องทางให้ทุกภาคส่วนสามารถติดตาม และให้ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนได้

๓. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงิน

๑) ธนาคารแห่งประเทศไทยควรสนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ออกผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านไปยังกิจกรรมสีเขียวและเศรษฐกิจหมุนเวียนมากขึ้น และให้มีการรายงานความคืบหน้าอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการออกผลิตภัณฑ์ดังกล่าวแก่ธนาคารแห่งประเทศไทย อีกทั้งเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวแก่สาธารณะ

๒) ธนาคารแห่งประเทศไทยควรดำเนินการเพื่อสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อเสริมความรู้ด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม และแนวทางการเปลี่ยนผ่าน ทั้งในกลุ่มผู้กำกับดูแล เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ในภาคธนาคารเอง รวมถึงภาคธุรกิจ ทั้งการฝึกอบรมของรัฐ หรือสนับสนุนให้ธนาคารเป็นผู้จัดให้ความรู้กับลูกค้าในเรื่องดังกล่าว

๓) ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการเป็น “Facilitator” ในการออก Guidelines ตามภาคส่วน (Sector) ว่าธนาคารพาณิชย์ควรพิจารณาความยั่งยืนด้านไหนในภาคธุรกิจนั้น ๆ รวมถึงในกรณีการลงทุนข้ามพรมแดน โดยอาจนำหลักเกณฑ์ที่ใช้ในบางกลุ่มของโครงการ Thailand Taxonomy มาปรับเข้ากับ Guidelines ได้ เช่น กิจกรรมของโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำหรือเขื่อนที่มีการอ้างอิง IFC Standard

๔) ธนาคารแห่งประเทศไทยนำเกณฑ์ใน Thailand Taxonomy ไปบูรณาการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อมูลสำหรับสถาบันการเงินที่อยู่ใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อช่วยสนับสนุนให้เกิดการนำหลักเกณฑ์ไปใช้ในทางปฏิบัติ

๔. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

๑) ยกระดับระบบการทวนสอบข้อมูลการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสินค้าไทยให้เทียบเท่าสหภาพยุโรป อีกทั้งเสริมสร้างศักยภาพและเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทวนสอบ

๒) สรรหาแนวทางที่ไม่ใช่ตลาด (Non-market-based approaches; NMAs) ตามมาตรา ๖.๘ ของความตกลงปารีส เนื่องจากเป็นทิศทางการจัดการก๊าซเรือนกระจกที่วางอยู่บนฐานสิทธิและความเป็นธรรมทางสังคม และเปิดพื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกันของปฏิบัติการด้านสภาพภูมิอากาศระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลาย

๓) มีมาตรการให้ภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจก และต้องเผยแพร่รายงานดังกล่าวต่อสาธารณะ

๔) ริเริ่มและบังคับใช้มาตรการ “ผู้ก่อมลพิษ/โลกร้อนเป็นผู้จ่าย” อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๕. กรณีที่เกี่ยวข้องกับกรอบตกลงทางการค้า

๑) พิจารณาทบทวนข้อตกลงทางการค้าและการลงทุนที่มีอยู่

๒) สนับสนุนให้มีการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาพื้นที่ทางนโยบาย (policy space) ในการออกมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค ส่งเสริมการเข้าถึงยา และปกป้องสิทธิเกษตรกรและรักษาทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกินไปกว่าความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อให้การค้าระหว่างประเทศนำมาซึ่งประโยชน์ที่ยั่งยืนสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม

๓) การเจรจา FTA และ BIT ต้องมีความโปร่งใสและประกันการมีส่วนร่วมจากประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยรัฐบาลต้องเปิดเผยเนื้อหาข้อตกลงและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในระหว่างการเจรจาและก่อนลงนาม

๔) รัฐสภาควรให้ความเห็นชอบกรอบการเจรจา ก่อนเริ่มเจรจาและเนื้อหาข้อตกลงก่อนลงนาม และให้สัตยาบัน

๕) รัฐบาลควรจัดให้มีการศึกษาประเมินผลกระทบของข้อตกลงต่อสุขภาพ สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อมและสังคมในประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างมีคุณภาพและน่าเชื่อถือ และเผยแพร่สู่สาธารณะ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเจรจา

๖) กำหนดให้ BIT Model มีช่องทางสำหรับให้ประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศไทยและประเทศ คู่สัญญา ร้องเรียนเป็นการเฉพาะ แม้ว่าประชาชนในประเทศนั้น ๆ จะสามารถใช้กลไกของรัฐตนในการร้องเรียนได้ก็ตาม

๗) เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการคำนึงถึงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมใน BIT Model ให้มากขึ้น และกำหนดให้เป็นประเด็นสำคัญในประการแรก ๆ ในขั้นตอนการเจรจา โดยรวมถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

๘) เพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการคำนึงถึงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในการเจรจา FTA ฉบับใหม่ ๆ ในบทว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมประเด็นด้านแรงงาน สิ่งแวดล้อม และสิทธิผู้บริโภค

๔.๓ ข้อเสนอแนะด้านแนวทางปฏิบัติต่อภาคธุรกิจ

๑. ประเด็นที่เกี่ยวกับภาคธุรกิจ

๑) ปรับเปลี่ยนกระบวนการวิธีดำเนินการธุรกิจขององค์กร รวมถึงผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ภาคธุรกิจขนาดใหญ่ต้องดำเนินการทำ mandatory Human Rights Due Diligence โดยสอดคล้องกับมาตรฐานสากล อย่างต่อเนื่อง รวมถึงประกันการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อมีการตัดสินใจดำเนินการธุรกิจที่อาจเกิดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเปิดเผยผลการประเมินดังกล่าวต่อสาธารณะ รวมถึงทำ Heightening HRDD ถ้าเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจในพื้นที่ขัดแย้งหรือสงคราม

๓) ภาคธุรกิจที่เป็นผู้นำเข้าหรือรับซื้อสินค้าต้องกำหนดแนวทางและมาตรการตรวจสอบที่ชัดเจนและเป็นไปตามมาตรฐานสากลเพื่อประกันว่าผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะผลิตในในประเทศไทย หรือนำเข้ามาจากต่างประเทศ ถูกผลิตขึ้นมาโดยปราศจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเปิดเผยข้อมูลแนวทาง มาตรการ และผลการพิจารณาแก่สาธารณะ

๔) ดำเนินการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบตามความเป็นจริง รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่ข้ามแดน อีกทั้ง ประกันว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มีการแปลรายงานข้อมูลต่าง ๆ เป็นภาษาที่เข้าใจได้ มีการเผยแพร่ข้อมูลทั้งสรุปฉบับเต็มและให้เวลาเพียงพอแก่ผู้ได้รับผลกระทบในการทำ ความเข้าใจ

๕) จัดให้มีกลไกเกี่ยวกับการร้องทุกข์ในระดับปฏิบัติการ (OGM) เพื่อเป็นกลไกที่ผู้ได้รับผลกระทบสามารถสื่อสารโดยตรงกับภาคธุรกิจเพื่อแก้ไขปัญหา โดยผู้ได้รับผลกระทบนั้นครอบคลุมไปถึงแรงงาน ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบธุรกิจ รวมถึงผู้แทนของพวกเขา โดยสามารถเข้าถึงกลไกได้โดยไม่เปิดเผยชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลได้

อีกทั้งควรมีการตรวจสอบและประเมินให้กลไกเกิดขึ้นโดยมีประสิทธิผล รวมถึงผ่านการบรรลุผลการดำเนินการในรายงานประจำปีที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ

๖) กำหนดนโยบาย ว่าการดำเนินธุรกิจต้องประกันการสร้างการกระบวนการณ์มีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) โดยครอบคลุมทุกกลุ่มเปราะบาง เคารพ UNGPs รวมทั้งหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในบริบทข้ามพรมแดน และเปิดเผยข้อมูลความคืบหน้าในการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว

๗) มีความโปร่งใสในการรายงานข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูล รวมทั้งข้อมูลการดำเนินธุรกิจของบริษัทย่อย บริษัทในเครือ ตลอดจนห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้คนภายนอกสามารถตรวจสอบได้

๒. ประเด็นที่เกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์

๑) ดำเนินการทบทวนนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของธนาคารให้สอดคล้องและอ้างอิงหลักสากล ได้แก่ มาตรฐานการปฏิบัติแปดประการเกี่ยวกับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (Eight Performance Standards on Environmental and Social Sustainability) ของบรรษัทการเงินระหว่างประเทศ ของกลุ่มธนาคารโลก หรือปรับใช้หลักการอีควเอเตอร์ (The Equator Principles) และมาตรฐานแนวปฏิบัติของแนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมนานาชาติ

๒) ขยายหลักเกณฑ์การประเมินสินเชื่อของธนาคารรวมถึงในขั้นตอนการให้เงินกู้ โดยมีใช้เพียงประเมินว่าลูกค้าปฏิบัติตามกฎหมายครบถ้วนแล้วหรือไม่ แต่ควรจะต้องประเมินปัจจัยเสี่ยง ESG ของโครงการอย่างรัดกุมและรอบด้าน เปิดช่องให้มีการรับฟังข้อห่วงกังวลจากผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติ Responsible Lending Guidelines ของสมาคมธนาคารไทย

๓) สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งกำหนดไว้ในนโยบายของตนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเคารพสิทธิมนุษยชนตาม UNGPs ซึ่งผลอย่างหนึ่งคือต้องมีการตั้งกลไกรับเรื่องร้องเรียนของธนาคาร (Grievance Mechanisms) ที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียของโครงการสามารถส่งเรื่องร้องเรียนได้โดยตรง รวมถึงใช้ UNGPs เป็นเงื่อนไขในการให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ลูกค้า

๔) ให้ธนาคารประกาศรายการธุรกิจที่สร้างผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมสูงที่ธนาคารจะไม่ให้การสนับสนุนทางการเงิน (Exclusion List) หรือมีแผนลดการสนับสนุนทางการเงิน (Phase Out) เช่น โครงการพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการประกาศนโยบายเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ของธนาคารอยู่แล้ว

๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎหมายเฉพาะและกฎหมายในปัจจุบัน

เนื่องจากข้อเสนอแนะด้านนโยบายและแนวทางปฏิบัติของภาคธุรกิจข้างต้น นั้นอาจไม่สามารถกระทำได้หากไม่มีการบัญญัติไว้ในบทบัญญัติกฎหมายเพื่อให้เกิดผลเชิงบังคับ อีกทั้งกฎหมายและนโยบายในปัจจุบันบางส่วนยังคงมีช่องว่าง ทั้งในประเด็นการป้องกัน การกำกับดูแล และการตรวจสอบการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา และความพร้อมและการดำเนินการของภาคธุรกิจ ซึ่งการอุดช่องว่างและกำจัดอุปสรรคทั้งหลายจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ หรือตรากฎหมายใหม่ครอบคลุมในหลาย ๆ ประเด็นและข้อสังเกตข้างต้น โดยการปรับปรุง/ตรากฎหมายดังกล่าว ควรครอบคลุมบทบัญญัติในประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. มาตรการป้องกัน

๑) กำหนดให้ภาคธุรกิจต้องประกันการสร้างการกระบวนกรมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) ในระหว่างการดำเนินธุรกิจ โดยครอบคลุมทุกกลุ่มเปราะบาง

๒) การกำหนดให้ภาคธุรกิจมีนโยบายให้มีการเคารพ UNGPs รวมทั้งสิทธิมนุษยชนในบริบทข้ามพรมแดน และเปิดเผยข้อมูลความคืบหน้าในการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว

๓) กำหนดมาตรการในการสร้างความโปร่งใสในการรายงานข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูล รวมทั้งของบริษัทย่อย บริษัทในเครือ ตลอดห่วงโซ่อุปทานและคนภายนอกสามารถตรวจสอบได้

๔) กำหนดให้ภาคธุรกิจขนาดใหญ่ทำ Human Rights Due Diligence ที่มีสภาพบังคับ (mandatory) หรือ Heightening HRDD ถ้าเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจในพื้นที่ขัดแย้งหรือสงคราม

๕) กำหนดให้ผู้นำเข้าหรือรับซื้อสินค้ากำหนดแนวทางและมาตรการทวนสอบที่ชัดเจนและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

๖) แก้ไขกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องให้มีการกำหนดให้ทำการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน (Transboundary EIA) สำหรับโครงการที่อยู่ในพรมแดนประเทศหรือโครงการลงทุนในต่างประเทศที่ภาคธุรกิจไทยเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้พัฒนาโครงการ ผู้ร่วมลงทุน ผู้รับเหมา ผู้ทำการศึกษา ผู้สนับสนุนทางการเงิน หรือผู้รับซื้อสินค้าหรือบริการนั้น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อข้ามพรมแดนเข้ามายังประเทศไทย

๗) แก้ไขมาตรการกฎหมายในการป้องกันการฟ้องคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน (SLAPP) ในปัจจุบัน ให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การกำกับดูแล

๑) กำหนดมอบหมายหน่วยงาน/จัดตั้งกลไกที่เหมาะสมและมีความถาวรให้มีอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะในการกำกับดูแล รวมถึงรับข้อร้องเรียน ตรวจสอบ ประกัน ประเมิน และติดตามการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศที่เกิดจากกิจกรรมทางธุรกิจของภาคธุรกิจไทย

๒) พิจารณาเพิ่มบทบาทคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (คนร.) ในการกำกับดูแลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ และบริษัทในเครือของรัฐวิสาหกิจ ให้ดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบและเคารพสิทธิมนุษยชน

๓) ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงินเพื่อผนวกเอาประเด็นด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน เป็นหนึ่งในประเด็นที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจในการกำกับดูแล รวมถึงออกข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง

๓. ความโปร่งใส

๑) แก้ไขมาตรา ๑๗๘ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อเปิดช่องให้มีการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสนับสนุนความโปร่งใสในกระบวนการพิจารณาหรือการเจรจาข้อตกลงต่าง ๆ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของรัฐสภาในการติดตามตรวจสอบการเจรจาเพื่อลดผลกระทบทางลบ

๔. การประกันความรับผิดชอบ

๑) มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในการเอาผิดกับกำหนดมาตรการกำกับดูแลและบทลงโทษต่อภาคธุรกิจไทยสำหรับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของบริษัทย่อยในต่างประเทศหรือคู่ค้าในห่วงโซ่อุปทาน

ข้ามชาติที่บริษัทนั้นมียุทธศาสตร์ เพื่อประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) กำหนดมาตรการรับรองให้บริษัทแม่มีหน้าที่ตรวจตราและควบคุมบริษัทย่อย รวมทั้งให้ผู้ถือหุ้น/บริษัทแม่ต้องรับผิดชอบสำหรับการกระทำหรือความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินการของบริษัท ถ้าหากสามารถพิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างบริษัทแม่ บริษัทย่อย และการกระทำที่ผิดกฎหมาย รวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นได้และถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินของบริษัทย่อยมีไม่เพียงพอสำหรับหนี้ที่ต้องชำระตามคำฟ้อง ทั้งนี้ ไม่ว่าจะบรรจุในพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และ/หรือแก้ไข มาตรา ๑๐๙๖ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัดที่เกี่ยวกับความรับผิดของผู้ถือหุ้น

๓) บรรจุหลักการผลักการพิสูจน์ไปยังจำเลยถ้าปรากฏว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคำร้อง “อยู่ในความครอบครองของบริษัทที่เป็นจำเลยแต่เพียงผู้เดียว ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือแต่บางส่วน” รวมถึงนิยามฐานที่จะใช้ในการปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลบริษัทให้จำกัดอยู่แค่กรณีที่เป็นความลับ “ที่ไม่จำเป็นหรือไม่มีเหตุผลอันสมควรในการเปิดเผย” เช่น ผ่านการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๙๒

๔) ลดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยเปิดช่องเพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจตามหลัก Closest Connection หรือยินยอมให้ผู้เสียหายหรือผู้แทน สามารถร้องขอให้ปรับใช้กฎหมายที่เหมาะสมสัมพันธ์กับข้อกล่าวอ้างต่อศาลได้ ไม่ว่าจะจะเป็นไปตามกฎหมายของประเทศผู้รับการลงทุนอันเป็นสถานที่เกิดการกระทำผิด หรือกฎหมายของประเทศที่บริษัทผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำการหรือละเว้นกระทำการอันเป็นเหตุให้เกิดการกระทำผิดมีภูมิลำเนาอยู่ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะบรรจุในพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และ/หรือแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมายของไทย

๕) ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมายของไทยให้มีความทันสมัยขึ้น เช่นในมาตรา ๕ เรื่องใช้กฎหมายต่างประเทศเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น คำว่า “ความสงบเรียบร้อย” เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ควรจะต้องจำกัดการตีความ คำว่าความสงบสำหรับกรณีกฎหมายชดกัน และมาตรา ๘ ที่กำหนดให้กฎหมายต่างประเทศนั้นต้องพิสูจน์จนเป็นที่พอใจของศาล ซึ่งไม่ชัดเจนว่าหลักเกณฑ์ความพอใจดังกล่าวคืออะไร หรือกรณี มาตรา ๑๕ ข้างต้น

๖) ประกันว่าเขตอำนาจของศาลอาญาไทยจะครอบคลุมถึงการฟ้องร้องบริษัทไทย โดยไม่คำนึงถึงว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ถูกกล่าวอ้างจะกระทำโดยบริษัทแม่หรือบริษัทย่อยนอกอาณาเขตของประเทศไทย ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยเฉพาะในกรณีที่ศาลในประเทศที่เกิดความเสียหายไม่สามารถกำหนดมาตรการเยียวยาหรือไม่สามารถกำหนดให้มีการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพได้ โดยเฉพาะในคดีอาญาผ่านการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๔ ถึง ๘ แก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อรองรับการใช้เขตอำนาจสากลสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยไม่คำนึงว่าการกระทำละเมิดนั้นเกิดขึ้นที่ใดและ

ไม่คำนึงถึงสัญชาติของผู้กระทำผิดหรือผู้เสียหาย ทั้งนี้ รวมถึงอาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การเอาคนลงเป็นทาส และการวิสามัญฆาตกรรม

๗) ประกันว่าอายุความจะไม่เป็นการจำกัดสิทธิผู้เสียหายที่ประสงค์จะดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำผิดที่กระทำขึ้นในต่างประเทศโดยบริษัทไทยมากจนเกินควร โดยเหตุความยากลำบากในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยโดยผู้ได้รับผลกระทบจากต่างประเทศควรเป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาประกอบและเมื่อมีการกำหนดอายุความ ข้อจำกัดอายุความเช่นว่าต้องไม่มีผลกับการดำเนินการทางแพ่งหรือทางปกครองโดยผู้เสียหายเพื่อให้ได้รับค่าชดเชยสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงหรืออาชญากรรมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังไม่ควรมีอายุความในคดีอาญาเมื่อดำเนินคดีกับอาชญากรรมร้ายแรงภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ อันได้แก่ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การเอาคนลงเป็นทาส การทรมาน การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม และการบังคับให้สูญหาย โดยบรรจุหลักการเช่นว่าในพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และ/หรือแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย หรือกฎหมายทางแพ่งและปกครองที่เกี่ยวข้อง

๘) ปรับปรุงกระบวนการอนุมัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เป็นไปโดยรวดเร็ว และแก้ไขมาตราต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการต่าง ๆ เอื้อต่อกรณีที่โจทก์ไม่ใช่บุคคลสัญชาติไทย รวมทั้งการส่งหมายหรือคำบอกกล่าวแก่โจทก์นอกเขตประเทศ

๙) ประสานความเข้าใจแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการอำนวยความสะดวกในการสืบพยานทางจอภาพในต่างประเทศ

๕. การไกล่เกลี่ยเยียวยา

๑) พิจารณาจัดตั้งกองทุนภายใต้พระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และ/หรือแก้ไขพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อขยายขอบเขตกองทุนยุติธรรมให้ครอบคลุมกรณีที่มีผู้เสียหายทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกิจกรรมของภาคธุรกิจไทยหรือนิติบุคคลอื่น บริษัทย่อย บริษัทในเครือ ที่การกระทำอยู่ภายใต้อิทธิพลของภาคธุรกิจไทยนั้นในต่างประเทศ ที่ต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและแสวงการเยียวยาในประเทศไทย อีกทั้งกฎหมายว่าต้องเป็นผู้ยากจนควรได้รับการพิจารณาอย่างยืดหยุ่น โดยพิจารณาถึงบริบทของประเทศที่ผู้ขอความช่วยเหลือมีภูมิลำเนา และความยากลำบากรวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีข้ามพรมแดนประกอบด้วย

๒) พิจารณาจัดตั้งกองทุนภายใต้พระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และ/หรือแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เพื่อขยายขอบเขตการให้ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ให้ครอบคลุมผู้เสียหายทั้งชาวไทยและต่างชาติที่ได้รับความเสียหายทางอาญาจากการดำเนินกิจกรรมของภาคธุรกิจไทย บริษัทย่อย บริษัทในเครือ หรือนิติบุคคลอื่นที่การกระทำอยู่ภายใต้อิทธิพลของภาคธุรกิจไทยนั้นในต่างประเทศ

๓) เพิ่มประสิทธิภาพของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ให้มีความเชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมากขึ้น โดยเฉพาะกรณีที่เกิดการกระทำผิดเกิดโดยภาคธุรกิจนอกพรมแดน

๖. มาตรการตรวจสอบ

๑) ขยายอำนาจพิจารณาเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อให้ กสม. มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมไปยังกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยภาคธุรกิจไทยในต่างประเทศโดยชัดแจ้ง อีกทั้งมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยเยียวยา รวมถึงให้อำนาจกับ กสม. ในการเสนอความเห็นทางกฎหมายไปยังศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง หรือให้สามารถฟ้องคดีที่เป็นความเสียหายทางแพ่งแทนผู้ได้รับผลกระทบ

๒) รับรองว่าการจัดตั้ง NCP ตามกฎหมายใด ๆ ต้องมีการกำหนดว่าการร้องเรียนไปยัง NCP จะไม่ปิดกั้นการเข้าถึงความยุติธรรมในช่องทางอื่น ๆ เช่น องค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ ได้แก่ กสม. หรือ ผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงองค์กรด้านตุลาการหรือศาล

คณะกรรมการสิทธิการได้จัดทำรายงานผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้กรอบของ หลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม และข้อสังเกตของคณะกรรมการสิทธิการมาเพื่อได้โปรดพิจารณา และจะส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

(นางสาวสร้อยสนันท์ อรรถนพพร)

เลขานุการคณะกรรมการสิทธิการ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

๑. กฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

๑.๑ สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทยผูกพัน

ประเทศไทยเป็นภาคีสถิติสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนหลักจำนวนแปดฉบับจากเก้าฉบับ โดยรวมถึง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights หรือ ICESCR) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child หรือ CRC) ทั้งนี้ ภายใต้สนธิสัญญาเหล่านี้ รัฐภาคีมีเช่นประเทศไทย มีพันธกรณีทั่วไปในการเคารพ ค้ำครอง และเติมเต็มสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่อยู่ในเขตดินแดนตน โดยรวมถึง “การค้ำครอง” จากการแทรกแซงสิทธิที่กระทำโดยบุคคลที่ไม่ใช่รัฐ อาทิ ภาคธุรกิจ โดยพันธกรณีเหล่านี้ไม่ได้ครอบคลุมแต่เฉพาะในอาณาเขตที่รัฐมีอำนาจเหนือดินแดนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงมาตรการต่าง ๆ นอกอาณาเขต หรือที่เรียกว่า “พันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐ” (extraterritorial obligation) อีกด้วย

พันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐที่เกี่ยวข้องกับองค์กรธุรกิจได้ถูกกำหนดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติหลายฉบับ รวมถึงถูกอ้างอิงในแนวทางการตีความอย่างเป็นทางการของกลไกประจำอนุสัญญาของสหประชาชาติ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights หรือ CESCR) ได้กล่าวถึงพันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐไว้ในความคิดเห็นทั่วไป (General Comment) ของคณะกรรมการจำนวนมาก รวมถึงในบริบทของกิจการทางธุรกิจ (ลำดับที่ ๒๔) และในบริบทที่ดิน (ลำดับที่ ๒๖) โดยย้ำว่ารัฐภาคี เช่นประเทศไทย มีพันธกรณีที่ “ไม่หยุดอยู่แค่ในอาณาเขตของตน” และต้อง “ดำเนินการที่จำเป็นเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นนอกประเทศโดยบริษัทที่มีภูมิลำเนาในอาณาเขตและ/หรือเขตอำนาจของตน” โดยรวมไปถึง “การดำเนินขั้นตอนที่จำเป็นในการแก้ไขความเสียหาย เพื่อป้องกันการปฏิเสธความยุติธรรมและรับประกันสิทธิในการเข้าถึงการเยียวยาและการชดเชยที่มีประสิทธิภาพ... ทั้งเชิงเนื้อหาสาระ เชิงกระบวนการ และเชิงปฏิบัติ” โดยคณะกรรมการจะถือว่ารัฐภาคีละเมิดพันธกรณีตามกติกา ICESCR “หากการละเมิดนั้นเกิดจากความล้มเหลวของรัฐที่จะมีมาตรการที่สมเหตุสมผลที่อาจป้องกันการเกิด [การละเมิดโดยบริษัท]”

อนึ่ง คณะกรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ ได้เคยมีในข้อสังเกตเชิงสรุป (Concluding Observations) ต่อประเทศไทย ลงวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ (เอกสารสหประชาชาติที่ E/C.๑๒/THA/CO/๑-๒) แสดงความกังวลต่อการขาดกรอบในการกำกับภาคธุรกิจที่ประกอบกิจการหรือมีสำนักงานใหญ่ในประเทศไทยให้เคารพสิทธิมนุษยชนเมื่อทำการลงทุนใน

ต่างประเทศ อีกทั้งเสนอให้ประเทศไทยมีกรอบการกำกับดูแลที่ชัดเจนเพื่อประกันว่าภาคธุรกิจเหล่านี้จะต้องรับผิดชอบในทางกฎหมายเมื่อกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ โดยเฉพาะในโครงการพัฒนาข้ามพรมแดน

ดูความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๒๔ ได้ที่

ภาษาอังกฤษ

คำแปลเป็นภาษาไทยอย่างไม่เป็นทางการ

ดูความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๒๖ ได้ที่

ภาษาอังกฤษ

คำแปลเป็นภาษาไทยอย่างไม่เป็นทางการ

เช่นเดียวกับคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ซึ่งได้มีความเห็นทั่วไปลำดับที่ ๑๖ เกี่ยวกับพันธกรณีของรัฐภาคีกับผลกระทบของภาคธุรกิจต่อสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กว่า “ไม่ได้จำกัดเขตอำนาจของรัฐให้อยู่เฉพาะแต่ในเขตดินแดนเท่านั้น” และย้ำจุดยืนว่ารัฐมีพันธกรณีที่จะ “เคารพ คุ้มครอง และเติมเต็มสิทธิของเด็กในบริบทของกิจกรรมและการดำเนินธุรกิจข้ามพรมแดน” อีกทั้งต้อง “เอื้อให้มีการเข้าถึงกลไกที่มีประสิทธิภาพทั้งทางกระบวนการยุติธรรมและไม่ใช้ผ่านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้มีการเยียวยาสำหรับเด็กและครอบครัวเมื่อสิทธิของพวกเขาถูภาคธุรกิจกระทำการละเมิดข้ามพรมแดน” ดูความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๑๖ เป็นภาษาอังกฤษได้ที่

๑.๒ หลักการแมสทริชต์ว่าด้วยพันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐ ในประเด็นสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

หลักการแมสทริชต์ว่าด้วยพันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐ ในประเด็นสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Maastricht Principles on Extraterritorial Obligations of States in the area of Economic, Social and Cultural Rights) รวมถึงข้อคิดเห็นทางกฎหมายต่อหลักการดังกล่าว ได้ระบุถึงพันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ในส่วนที่เกี่ยวกับภาคธุรกิจ หลักการข้อที่ ๒๔ และ ๒๕ อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐจำเป็นต้องนำเอามาตรการต่าง ๆ มาปรับใช้ ทั้งทางการปกครอง การบัญญัติกฎหมาย การสืบสวนสอบสวน กระบวนการระงับข้อพิพาท และมาตรการอื่น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของบุคคลทั้งในและนอกประเทศถูกละเมิด รวมถึงในกรณี “เมื่อบุคคลที่ไม่ใช่รัฐ (non-State actor) ถูกรัฐชาติของรัฐที่เกี่ยวข้อง” หรือ “เมื่อปรากฏว่าองค์กรทางธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นบริษัท บริษัทแม่ หรือบริษัทที่ทำการควบคุมการดำเนินการ มีศูนย์กลางของกิจการ จดทะเบียน หรือมีภูมิลำเนา หรือมีสถานที่หลักของธุรกิจ หรือกิจการหลักในรัฐที่เกี่ยวข้อง”

นอกจากนี้ รัฐยังมีพันธกรณีนอกอาณาเขตของรัฐที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการลงทุนและการค้า ตามที่ได้ระบุไว้ในหลักการที่ ๑๗ ของหลักการแมสทริชต์ว่า “รัฐต้องขยายความ ดีความ และปรับใช้ความตกลงและมาตรฐานระหว่างประเทศโดยสอดคล้องกับพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน พันธกรณีต่าง ๆ รวมถึงพันธกรณีที่เชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศ การลงทุน การเงิน ภาษี การคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมความร่วมมือด้านการพัฒนาและความมั่นคง”

ดูหลักการแมสทริชต์ฉบับเต็มภาษาอังกฤษได้ที่

ดูข้อคิดเห็นในการตีความหลักการหลักการ
แมสทริชต์ เป็นภาษาอังกฤษ ได้ที่

๑.๓ สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สุขภาพดี และยั่งยืน (Right to Clean, Healthy, and Sustainable Environment)

เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยมติที่ ๗๖/๓๐๐ สมัชชาสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้ให้การรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และยั่งยืน (Right to clean healthy and Sustainable Environment) ในฐานะสิทธิมนุษยชนสากล อีกทั้งรับรองว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่ปรากฏและรับรองแล้วในกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้ง เรียกร้องให้รัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ ภาครัฐกิจ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง กำหนดนโยบาย เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศ เสริมสร้างศักยภาพ และแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อที่จะยกระดับความพยายามในการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมของทุกคน

ทั้งนี้ ตามข้อมตินี้และข้อมติอื่น ๆ ของของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาตินั้น องค์ประกอบของสิทธิในสิ่งแวดล้อม มีทั้งองค์ประกอบเชิงเนื้อหา ทั้งในเรื่องอากาศสะอาด ภูมิอากาศที่ปลอดภัย การเข้าถึงน้ำที่สะอาดและถูกสุขลักษณะ อาหารที่ยั่งยืน สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษ และระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพที่แข็งแรง รวมถึงองค์ประกอบเชิงขบวนการ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงกระบวนการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารเพิ่มเติมภาษาอังกฤษ ดูได้ที่

มติที่ ๗๖/๓๐๐ สมัชชาสหประชาชาติ

รายงานสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิในสิ่งแวดล้อม

รายงานผู้จดยางานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่อง
สิทธิมนุษยชนในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สุขภาพดี
และยั่งยืน

รายงานผู้จดยางานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องภาค
ธุรกิจกับสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สุขภาพดี และ
ยั่งยืน

๑.๔ หลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (UNGPs)

หลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (United Nations Framework and Guiding Principles on Business and Human Rights หรือ UNGPs) ได้รับการรับรองโดยมติของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยหลักการ UNGPs ปรับใช้กับ “ทุกบริษัททั้งที่เป็นบริษัทข้ามชาติและอื่น ๆ โดยไม่คำนึงถึงขนาด ประเภทธุรกิจ ตำแหน่งที่ตั้ง ความเป็นเจ้าของ และโครงสร้างองค์กร”

ทั้งนี้ ภายใต้กรอบของ UNGPs เรื่อง “คุ้มครอง เคารพ และเยียวยา” กรณีที่รัฐมีหน้าที่คุ้มครอง นั้น (เสาหลักที่ ๑) UNGPs กำหนดว่ารัฐมีพันธกรณีที่คุ้มครองปัจเจกบุคคลจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นผลมาจากกิจกรรมทางธุรกิจโดยปรับใช้ทั้งหลัก “ภายในเขตแดนและ/หรือเขตอำนาจศาลของบุคคลที่สาม” โดยผ่านการ “ดำเนินขั้นตอนที่เหมาะสมในการป้องกัน สืบสวนสอบสวน ลงโทษ และชดใช้การละเมิด ผ่านนโยบาย การบัญญัติกฎหมาย กฎเกณฑ์ และการพิจารณาพิพากษาที่มีประสิทธิภาพ” (หลักการที่ ๑)

UNGPs ยังกล่าวถึงความรับผิดชอบของบริษัท (เสาหลักที่ ๒) โดยกำหนดว่า “บริษัทควรเคารพสิทธิมนุษยชน” (หลักการที่ ๑๑) ที่ได้รับรองในทางสากลทั้งหลาย (หลักการที่ ๑๒) และให้การเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงที่ภาคธุรกิจเป็นผู้ก่อหรือมีส่วนทำให้เกิดขึ้น (หลักการที่ ๑๕)

ประการสุดท้าย เกี่ยวกับบทบัญญัติว่าด้วยกระบวนการเยียวยา (เสาหลักที่ ๓) หลักการ UNGPs รับรองว่ารัฐมีพันธกรณีในการ “ดำเนินตามขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อประกัน ทั้งทางด้านตุลาการ บริหาร นิติบัญญัติ หรือมาตรการที่เหมาะสมอื่นใด” แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้สามารถเข้าถึงกลไกการดำเนินการร้องทุกข์ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งกลไกของกระบวนการยุติธรรมและที่ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรม และทั้งกลไกที่ดำเนินการโดยรัฐและกลไกที่ไม่ใช่รัฐ (หลักการที่ ๒๕-๒๘) นอกจากนี้ภาคธุรกิจควรดำเนินการดังกล่าวผ่านกลไกการร้องทุกข์ระดับปฏิบัติการ (operational level grievance mechanisms) (หลักการที่ ๒๙) และร่วมมือกับกลไกการดำเนินการร้องทุกข์ระดับอุตสาหกรรมและระดับรัฐ (หลักการที่ ๓๐)

ดูหลักการชี้แนะได้ที่

ภาษาอังกฤษ

คำแปลเป็นภาษาไทย

๑.๕ ปฏิญญาไตรภาคีว่าด้วยหลักการเกี่ยวกับบริษัทข้ามชาติและนโยบายทางสังคมขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

ปฏิญญาไตรภาคีว่าด้วยหลักการเกี่ยวกับบริษัทข้ามชาติและนโยบายทางสังคมขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO Tripartite Declaration of Principles for Multinational Enterprises and Social Policy) ได้รวบรวมหลักการต่าง ๆ ที่อยู่ในมาตรฐานด้านแรงงานระหว่างประเทศ และวางข้อชี้แนะกับทั้งบริษัทข้ามชาติ บริษัทภายในประเทศ รัฐบาลของทั้งประเทศต้นทางและประเทศที่มีการลงทุน องค์กรของนายจ้างและลูกจ้าง ในเรื่องนโยบายทางสังคมและหลักการมีส่วนร่วม รวมถึงแนวปฏิบัติสำหรับสถานที่ทำงานที่มีความรับผิดชอบและยั่งยืน ได้แก่ ในประเด็นเกี่ยวกับการจ้างงาน การฝึกอบรม สภาพการทำงานและการดำรงชีวิต แรงงานสัมพันธ์ และนโยบายทั่วไป โดยคำแปลของปฏิญญาเป็นภาษาไทย ดูได้ที่

๑.๖ กรอบความร่วมมือโกลบอลคอมแพ็กแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Global Compact)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ องค์กรสหประชาชาติได้ออกกรอบความร่วมมือโกลบอลคอมแพ็กแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Global Compact) ซึ่งเป็นนโยบายสำหรับให้ภาคธุรกิจเข้าร่วมตามความสมัครใจโดยไม่มีผลบังคับผูกพัน โดยสมาชิกให้คำมั่นว่าจะดำเนินกิจการและยุทธศาสตร์ตามหลักการที่ได้รับการยอมรับทั้งในเรื่องสิทธิมนุษยชน แรงงาน และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ นับตั้งแต่มีการเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เครือข่ายมีผู้เข้าร่วมมากกว่า ๒๕,๐๐๐ หน่วยงาน ใน ๑๖๗ ประเทศ โดยสมาชิกเหล่านี้ต้องรายงานต่อสาธารณชนว่าตนดำเนินการเช่นไรไปแล้วบ้างเพื่อให้ธุรกิจดำเนินไปโดยสอดคล้องกับหลักการที่ได้วางไว้ อนึ่ง หลักสากล ๑๐ ประการ ของ UN Global Compact ดูได้ที่

๑.๗ แนวปฏิบัติขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสำหรับบริษัทข้ามชาติ

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) ได้พัฒนาและปรับใช้แนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติ (OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct) ซึ่งแม้จะไม่ได้มีผลผูกพันทางกฎหมายกับบริษัท แต่ทว่ารัฐสมาชิกย่อมมีความผูกพันในการเผยแพร่และส่งเสริมแนวปฏิบัติแก่บริษัทที่ดำเนินการอยู่ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยแนวปฏิบัติกล่าวถึงหลักสิทธิมนุษยชนที่ถูกอ้างใน UNGPs โดยใช้เค้าโครงของกรอบการ “คุ้มครอง เคารพ และเยียวยา” และกำหนดว่าบริษัทควรเคารพสิทธิมนุษยชนโดยการหลีกเลี่ยงไม่ก่อหรือมีส่วนให้เกิดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่ไม่พึงประสงค์ แก้ไขผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวถ้าเกิดขึ้น แสวงหาหนทางที่จะป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบ แสดงเจตจำนงที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผ่านนโยบาย ทำการตรวจสอบและประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนโดยรอบด้าน และจัดให้มีกระบวนการเยียวยา ทั้งนี้ การบังคับใช้ข้อชี้แนะต่าง ๆ นั้นโดยหลักจะดำเนินการผ่านกลไกติดต่อประสานงานในระดับชาติ (National Contact Points หรือ NCP) ของรัฐสมาชิก แนวปฏิบัติภาษาอังกฤษ ดูได้ที่

อนึ่ง แม้ประเทศไทยจะยังไม่ได้เป็นประเทศรัฐสมาชิกของ OECD แต่เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๗ คณะมนตรี OECD มีมติเอกฉันท์เห็นชอบเปิดการหารือกระบวนการเข้าเป็นสมาชิก (accession discussion) กับประเทศไทย หลังจากประเทศไทยได้ยื่นต้นฉบับหนังสือแสดงเจตจำนงในการเข้าเป็นสมาชิก OECD ไปเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๗ และได้รับเชิญให้เข้าร่วมหารือวาระพิเศษกับคณะมนตรี OECD นอกจากนี้ แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยก็มีการกล่าวถึงแนวปฏิบัตินี้

๑.๘ ร่างสนธิสัญญาว่าด้วยการกำกับกิจกรรมของบริษัทข้ามชาติและสถานประกอบธุรกิจอื่น

ปัจจุบันกำลังมีการเจรจาจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่มีผลบังคับผูกพันตามกฎหมายเพื่อกำกับประเด็นธุรกิจและสิทธิมนุษยชน โดยเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ทำการรับรองข้อมติที่ ๒๙/๙ กำหนดให้มีคณะทำงานระหว่างรัฐบาล (inter-governmental working group หรือ IGWG) มีอาณัติที่จะพัฒนาตราสารที่มีผลผูกพันรัฐภาคีเกี่ยวกับการกำกับกิจการของภาคธุรกิจให้สอดคล้องกับมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชน และเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ร่างแก้ไขของตราสารได้ถูกเผยแพร่สู่สาธารณะ ทั้งนี้ หากสนธิสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับใช้ก็อาจส่งผลสำคัญต่อการกำกับการลงทุนข้ามพรมแดนและการรับผิดชอบทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน

สนธิสัญญาที่ถูกร่างมานั้นจะสร้างพันธกรณีให้รัฐดำเนินมาตรการทางกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ เพื่อนำภาคธุรกิจที่ทำการละเมิดสิทธิมารับผิดตามกฎหมาย และเพื่อประกันว่าผู้เสียหายจะสามารถเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพได้ โดยจากบทบัญญัติในปัจจุบัน ร่างสนธิสัญญาได้เสนอแนะมาตรการเชิงป้องกัน ได้แก่ การทำการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างสม่ำเสมอ และการประกันการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินโครงการธุรกิจ (ข้อ ๖) อีกทั้งเน้นย้ำถึงหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกำหนดกลไกรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นทางอาญาแพ่ง หรือปกครอง สำหรับบุคคลหรือนิติบุคคลที่ประกอบธุรกิจ อันเนื่องมาจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดในกิจกรรมทางธุรกิจหรือความสัมพันธ์ทางธุรกิจ รวมถึงที่มีลักษณะข้ามพรมแดน (ข้อ ๘) โดยร่างล่าสุดภาษาอังกฤษ ดูได้ที่

๒. กฎหมายและพันธกรณีระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงกว่า ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน ประชาคมโลกได้มีการพูดคุยถกเถียงและสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความพยายามในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และอื่น ๆ ผ่านเวทีโลกอย่างสหประชาชาติในหลายต่อหลายครั้ง พร้อมทั้งเสนอแนวทางการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในตราสารระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับด้วยกันซึ่งส่งผลให้เกิดพันธกรณีทางกฎหมายที่รัฐไทยจะต้องปฏิบัติตามในฐานะรัฐสมาชิก รวมถึงได้แสดงเจตจำนงผูกพันภายใต้ตราสารที่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย (soft law) ทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคหลายฉบับและหลากหลายประเด็น

๒.๑ ปฏิญญาสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ หรือ ปฏิญญาสตอกโฮล์ม พ.ศ. ๒๕๑๕ (Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment ๑๙๗๒)

ในปีพ.ศ. ๒๕๑๕ มีการประชุมด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลกครั้งแรกจัดขึ้นที่กรุงสตอกโฮล์ม โดยรัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติในครั้งนั้นประกาศว่ามนุษย์มีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะมี "สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพที่อำนวยให้มีชีวิตที่สมศักดิ์ศรีและความเป็นอยู่ที่ดี" รวมทั้งเรียกร้องให้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมและมีการรับรองสิทธิดังกล่าวอีกด้วย โดยปฏิญญาได้นำมาซึ่งการจัดตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ หรือ UN Environmental Program (UNEP)

๒.๒ ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา พ.ศ. ๒๕๓๕ (Rio Declaration on Environment and Development) และตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ถูกรับรองระหว่างการประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๓๕

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ในการประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือที่เรียกว่า Earth Summit ที่ประชุมได้ให้การรับรองเอกสาร ๓ ฉบับ ได้แก่ (๑) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา พ.ศ. ๒๕๓๕ (Rio Declaration on Environment and Development) ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของ สหประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุง

คุณภาพชีวิตของประชาชน (๒) แผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda ๒๑) เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (๓) แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ (Statement of Forest Principle) ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน รวมทั้งอนุสัญญาอีก ๒ ฉบับ ได้แก่ (๑) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change : UNFCCC) และ (๒) อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) โดยประเทศไทยเป็นภาคีของอนุสัญญาทั้งสองฉบับ

อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจว่าทั้งปฏิญญาสตอกโฮล์มและปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาข้างต้นมีเนื้อหา ๓ ด้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ได้แก่ สิทธิเชิงเนื้อหา (substantive rights) และสิทธิเชิงกระบวนการ (procedural rights) เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา เป็นต้น และจะสังเกตเห็นได้ว่าทั้งสองปฏิญญามีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การรักษาสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๓ กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. ๒๕๓๕ (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC ๑๙๙๒)

อนุสัญญานี้เป็นอีกหนึ่งตราสารซึ่งเป็นผลมาจากการประชุม Earth Summit ที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ๒๕๓๕ โดยประเทศไทยให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๓๗ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยเป็นกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ขึ้นไปสะสมในชั้นบรรยากาศที่ห่อหุ้มโลก เพื่อรักษาความเข้มข้นของปริมาณก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัยจากการแทรกแซงของมนุษย์อันจะทำให้เกิดอันตรายต่อระบบภูมิอากาศ ทั้งนี้ อนุสัญญานี้ส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีในการจัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจกแห่งชาติ พัฒนาแผนการลดก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัวต่อผลกระทบจากการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อีกทั้ง ส่งเสริมการวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒.๔ พิธีสารเกียวโต พ.ศ. ๒๕๔๐ (Kyoto Protocol ๑๙๙๗)

เป็นพิธีสารที่จัดตั้งขึ้นภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ UNFCCC โดยรัฐภาคีของ UNFCCC ได้รับรองพิธีสารเกียวโต ในปี ค.ศ. ๑๙๙๗ ระหว่างการประชุมรัฐภาคีกรอบอนุสัญญาฯ ครั้งที่ ๓ (COP๓) โดยมีการกำหนดกฎการดำเนินงานของพิธีสารเกียวโต (Rules for the Implementation) ใน ๒ ระยะ คือ พันธกรณีระยะที่ ๑ (Marrakesh Accord) ให้ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง ร้อยละ ๕ ภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ เมื่อเทียบกับปี ๑๙๙๐ และพันธกรณีระยะที่ ๒ (Doha Amendment) ให้ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง ร้อยละ ๑๘ ภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งเป็นภาคบังคับเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วเนื่องจากมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในปริมาณมากในขณะนั้น ส่วนประเทศกำลังพัฒนาไม่มีพันธกรณีในการลดก๊าซเรือนกระจกโดยตรง แต่ดำเนินการได้ตามความสมัครใจโดยการจัดส่งเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจกที่เหมาะสมของประเทศ (Nationally Appropriate Mitigation Actions: NAMAs) รวมถึงได้กำหนดกลไกยืดหยุ่นให้ประเทศพัฒนาแล้วสามารถซื้อคาร์บอนเครดิตได้ ผ่านกลไก Clean Development Mechanism (CDM)

ทั้งนี้ ประเทศไทยให้สัตยาบันต่อพิธีสารเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีกรอบเวลาพันธกรณีที่ ๑ (ประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ ๑) มีเป้าหมายในการลดก๊าซเรือนกระจกโดยรวมให้ได้ ร้อยละ ๕) ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕ และพันธกรณีที่ ๒ (กำหนดเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจกโดยรวมของประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ เป็นร้อยละ ๑๘) ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๓ โดยประเทศไทยมีพันธกิจต้องดำเนินการ (๑) จัดทำข้อมูลบัญชีก๊าซเรือนกระจก โดยใช้วิธีการที่รัฐภาคีตกลงกัน และสอดคล้องกับแนวทางในการจัดทำรายงานแห่งชาติที่รับรองโดยภาคีอนุสัญญาฯ (๒) การให้คำรับรองโครงการลดก๊าซเรือนกระจก ภายใต้กลไกการพัฒนาที่สะอาด ตลอดจนติดตามประเมินผลโครงการที่ได้รับคำรับรอง (๓) ส่งเสริมการพัฒนา

โครงการลดก๊าซเรือนกระจกและตลาดคาร์บอนในประเทศ (๔) ดำเนินการโครงการต่างๆ เพื่อรณรงค์ส่งเสริมการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย ซึ่งได้มีการดำเนินโครงการ อาทิ โครงการฉลากลดคาร์บอน โครงการคาร์บอนฟุตพริ้นท์ เป็นต้น^{๒๕}

๒.๕ ความตกลงปารีส พ.ศ. ๒๕๕๘ (Paris Agreement ๒๐๑๕)

แม้ว่าจะมีการจัดตั้งกลไกตามอนุสัญญาสำคัญ ๆ และมีมาตรการต่าง ๆ ตามมาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมาแล้วเกือบ ๒ ทศวรรษ แต่ด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อมของโลกทำให้รัฐภาคีตามกรอบ UNFCCC ดำเนินการการเจรจาความตกลงด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศฉบับใหม่ขึ้นมา จนในที่สุดสามารถตกลงกันได้ระหว่างการประชุมรัฐภาคีกรอบอนุสัญญาฯ สมัยที่ ๒๑ (COP๒๑) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๘ ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส จนเกิดเป็นความตกลงปารีส (Paris Agreement) ซึ่งมีสาระสำคัญคือ มีเป้าหมายควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกให้ต่ำกว่า ๒ องศาเซลเซียส โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศ (Nationally Determined Contribution - NDC) ที่ร้อยละ ๒๐-๒๕ ภายในปี ๒๕๗๓ เมื่อเทียบกับกรณีปกติผ่านการดำเนินการในสาขาต่าง ๆ อาทิ พลังงาน ขนส่ง และป่าไม้ โดยความตกลงนี้ครอบคลุมการดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ เช่น (๑) การลดก๊าซเรือนกระจก (๒) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (๓) การเพิ่มความสามารถในการฟื้นตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (๔) ความโปร่งใสของการดำเนินการ และ (๕) การให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงทางการเงิน โดยรัฐภาคีต้องมีข้อเสนอการดำเนินการที่เรียกว่า nationally determined contribution (NDC) ของประเทศทุก ๆ ๕ ปี

^{๒๕} ฐานข้อมูลกองการต่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พินิจสารเกียวโต, <https://fad.mnre.go.th/th/mpb/content/207>

๒.๖ ตราสารด้านสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคอาเซียน

๑) ความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution)

ความตกลงนี้มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและควบคุมมลพิษจากหมอกควันข้ามแดนในภูมิภาคอาเซียน โดยภายใต้ความตกลงนี้ ประเทศไทยได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานแห่งชาติเพื่อติดตามและรายงานสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน อีกทั้งพัฒนาแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันข้ามแดน โดยร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเทคโนโลยีในการจัดการปัญหาหมอกควัน ทั้งนี้ ประเทศไทยเข้าร่วมในความตกลงเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๖

๒) แผนยุทธศาสตร์อาเซียนด้านสิ่งแวดล้อม (ASEAN Strategic Plan on Environment)

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกอาเซียนได้ร่วมรับรองแผนยุทธศาสตร์นี้ ซึ่งครอบคลุมประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในภูมิภาค เช่น การอนุรักษ์ธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการขยะและของเสียอันตราย และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒.๗ ตราสารในระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน

๑) อนุสัญญาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริบทข้ามพรมแดน (พ.ศ. ๒๕๓๔)

ปี พ.ศ.๒๕๔๐ อนุสัญญาว่าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในบริบทข้ามพรมแดน (พ.ศ. ๒๕๓๔) ของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติสำหรับยุโรป หรือที่รู้จักในนามของอนุสัญญาเอสปู (Espoo Convention) ได้มีผลใช้บังคับ อนุสัญญานี้กำหนดกฎเกณฑ์เฉพาะสำหรับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและกำหนดพันธกรณีของรัฐภาคีในการแจ้งข้อมูลและปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับโครงการสำคัญทั้งหมดที่อยู่ภายใต้การพิจารณาและมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแง่ลบอย่างมีนัยสำคัญข้ามพรมแดน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในอาเซียนไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาเอสปู ซึ่งนับแต่ประเทศในยุโรปเท่านั้นที่เป็นรัฐภาคี

๒) ข้อตกลงแม่น้ำโขง พ.ศ. ๒๕๓๘ (Mekong Agreement ๑๙๙๕)

ข้อตกลงแม่น้ำโขง พ.ศ.๒๕๓๘ เกิดจากความร่วมมือระหว่างประเทศที่ประกอบไปด้วยประเทศไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งมีภูมิประเทศและอาณาเขตติดกับลุ่มแม่น้ำโขง โดยได้นำมาสู่การจัดตั้งคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission: MRC) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้น้ำอย่างสมเหตุสมผลและเป็นธรรม การจัดการน้ำที่เกิดประโยชน์สูงสุดและเกิดผลเสียที่เป็น

อันตรายน้อยที่สุด ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ในลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีกระบวนการกระบวนการจัดการรักษาหรือล่องหน้าและข้อตกลง (PNPCA) เป็นกระบวนการหลักที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงที่ใช้ในการบริหารจัดการแม่น้ำโขงร่วมกัน กระบวนการนี้ ใช้กับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่บนแม่น้ำโขงสายประธานและสาขา โดยเฉพาะโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ อย่างไรก็ตามข้อตกลงแม่น้ำโขง พ.ศ. ๒๕๓๘ ในเริ่มแรกไม่ได้กำหนดครอบคลุมไปถึงเรื่องหลักเกณฑ์ในการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนเอาไว้อย่างชัดเจนหรือมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ในปี ๒๕๖๑ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Mekong River Commission for Sustainable Development) ซึ่งไทยเป็นสมาชิกได้นำเสนอแนวปฏิบัติในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามแดนในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (เอกสารการทำงาน) (Guidelines for Transboundary Environmental Impact Assessment in the Lower Mekong Basin) (Working Document) ต่อสาธารณชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ “สนับสนุนระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับชาติในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการต่าง ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดน” โดยเพิ่มการสื่อสารและการประสานความร่วมมือข้ามพรมแดน ในขณะที่ยัง “เคารพความแตกต่างของกฎหมายที่รองรับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและลักษณะเฉพาะของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับชาติของแต่ละประเทศสมาชิก” อย่างไรก็ตามแนวปฏิบัตินี้มีได้ส่งผลผูกพันทางกฎหมายต่อรัฐสมาชิกต่าง ๆ อีกทั้งที่ผ่านมามีกระบวนการ PNPCA ภายใต้ข้อตกลงนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากภาคประชาชนและภาคประชาสังคมอย่างต่อเนื่องว่ายังคงขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ต้องผ่านกระบวนการดังกล่าวอย่างทั่วถึงทุกประเทศสมาชิก

๓. กรณีที่มีการตรวจสอบข้อร้องเรียนโดยองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ

๓.๑ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
๑	เขื่อนฮัตจี (Hatgyi) ประเทศเมียนมา	<p>เขื่อนฮัตจีเป็นหนึ่งในเจ็ดโครงการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำที่จะทำการก่อสร้าง ณ แม่น้ำสาละวิน ประเทศเมียนมา พื้นที่โครงการดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ โครงการนี้ถูกพัฒนาโดยนิติบุคคลที่มีผู้ถือหุ้น ๔ บริษัท รวมถึงบริษัทย่อยของรัฐวิสาหกิจไทย^{๒๖}</p> <p>ในบริเวณใกล้กับพื้นที่ที่ถูกเสนอให้เป็นที่ตั้งของเขื่อนมีการปะทะกันระหว่างทหารเมียนมาและกองกำลังกะเหรี่ยงหลายครั้งทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากและคนในพื้นที่หลายพันคนต้องพลัดถิ่น ทั้งนี้ ผู้สังเกตการณ์หลายคนมองว่าความขัดแย้งดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่ทหารต้องการควบคุมพื้นที่เพื่อเตรียมการสำหรับการ</p>	<p>คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับข้อร้องเรียนจากหน่วยงานภาคประชาสังคม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ (คำร้องที่ ๑๙๑/๒๕๔๙) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กสม.พบว่า การก่อสร้างเขื่อนอาจเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งนำไปสู่ “การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกลุ่มชาติพันธุ์” และการ “ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดยรอบ และระบบนิเวศ” ของแม่น้ำสาละวิน</p> <p>เนื่องจากที่ตั้งของเขื่อนอยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง กสม.จึงเห็นว่าการก่อสร้างเขื่อนจะนำไปสู่การพลัดถิ่นและการอพยพของชาวกะเหรี่ยงเข้ามายังประเทศไทย การก่อสร้างเขื่อนยังทำให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมถาวรและ</p>

^{๒๖} คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.), ‘รายงานการตรวจสอบที่ ๕๒๖/๒๕๕๐’, ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		สร้างเขื่อน ^{๒๗} อีกทั้งยังมีรายงานว่ารัฐบาลเมียนมา ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนนี้โดยปราศจากการปรึกษาหารือกับประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ^{๒๘}	ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่ต้องพึ่งพาแม่น้ำในการดำรงชีพ ^{๒๙} กสม. ได้นำเสนอรายงานความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีไทยในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ^{๓๐}
๒	การทำไร่อ้อยในจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา	ในปีพ.ศ. ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีกัมพูชาได้อนุมัติโครงการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจเพื่อทำไร่อ้อยแก่บริษัท กัมพูชา ๒ บริษัท ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของหุ้นในบริษัท	ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กสม. พบว่าการให้สัมปทานที่ดินดังกล่าวแก่อุตสาหกรรมน้ำตาลก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เช่น การใช้ความรุนแรงเพื่อขับไล่คนในพื้นที่จากถิ่นที่อยู่อาศัย การจำกัด

^{๒๗} มন্ত্রী จันทวงศ์, ‘เขื่อนฮัตจี...ระเบิดเวลาผู้อพยพพลุกต่อไป’, กรุงเทพธุรกิจ, ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๒, โปรดดู http://www.livingriversiam.org/river-tran/4sw/swd_a3๗.html และ หนังสือพิมพ์ Bangkok Post, ‘การแย่งชิงอำนาจที่แม่น้ำสาละวิน’, ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗, โปรดดู <https://www.bangkokpost.com/thailand/special-reports/4๖๑๘๑/the-power-struggle-at-salween-river> (ภาษาอังกฤษ) International Rivers, ‘ความรับผิดชอบของประเทศไทยต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณแม่น้ำสาละวิน’, ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙, โปรดดู <https://www.internationalrivers.org/blogs/๒๕๔/thailand%E๒%๘๐%๙๙s-responsibility-to-the-people-of-the-salween-river> (ภาษาอังกฤษ) The Nation, ‘คำร้องเพื่อเรียกร้องสิทธิที่ถูกละเมิดเหนือเขื่อนสาละวิน’, ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗, โปรดดู <https://www.nationthailand.com/national/๓๐๒๔๘๓๑๘> (ภาษาอังกฤษ)

^{๒๘} คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๒๖/๒๕๕๐’, ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

^{๒๙} คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๒๖/๒๕๕๐’, ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐; ประชาไท, ‘พบประธานกรรมการสิทธิฯ ร้องช่วยจี้รัฐระงับสร้างเขื่อนฮัตจี’, ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒, โปรดดู <https://prachatai.com/journal/๒๐๐๙/๑๑/๒๖๗๕๕>

^{๓๐} ประชาไท, ‘พบประธานกรรมการสิทธิฯ ร้องช่วยจี้รัฐระงับสร้างเขื่อนฮัตจี’, ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒, โปรดดู <https://prachatai.com/journal/๒๐๐๙/๑๑/๒๖๗๕๕>

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>ดังกล่าวถือโดยบริษัทอ้อยซึ่งจดทะเบียนในประเทศไทย^{๓๑}</p> <p>ตามข้อร้องเรียนซึ่งได้ยื่นต่อกสม. ในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ โดยมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติและศูนย์การศึกษากฎหมายเพื่อชุมชน (Community Legal Education Centre หรือ CLEC) (คำร้องที่ ๕๘/๒๕๕๓) ระบุว่า ก่อนที่จะมีการลงนามในสัญญาสัมปทานที่ดิน มีเจ้าหน้าที่รัฐทำการบังคับขับไล่คนในพื้นที่เพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการทำไร่ ในระหว่างการขับไล่ได้มีการทำลายบ้านเรือน พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เลี้ยงสัตว์และทรัพย์สินมีค่าอื่น ๆ และทำให้ผู้ที่อาศัยในหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้าน Chhouk หมู่บ้าน Chikhor และหมู่บ้าน Trapheng Kandal ในอำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) ต้องหลบหนีออกจากพื้นที่ มีรายงานว่าผู้มีที่อาศัยใน</p>	<p>และขัดขวางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชน</p> <p>กสม. มีความเห็นว่าบริษัท “มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงต่อผลกระทบที่เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนแม้ว่าบริษัทจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน” เนื่องจาก “การตัดสินใจของบริษัทในการเข้ารับช่วงการสัมปทานและถือเอาประโยชน์จากการสัมปทานอันเป็นสาเหตุก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน”^{๓๓}</p> <p>ยังไม่มีรายงานข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินการในประเด็นดังกล่าวต่อสาธารณะ</p>

^{๓๑} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๑๕/๒๕๕๘’, ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘, โปรดดู https://earthrights.org/wp-content/uploads/unofficial_english_translation_-_tnhrc_report_on_findings_-_koh_kong_land_concession_cambodia.pdf (ภาษาอังกฤษ)

^{๓๓} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๑๕/๒๕๕๘’, ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘; สำนักข่าวชายขอบ, ‘ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนไซยะบุรี’, ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕, โปรดดู <https://transbordernews.in.th/home/?p=๙๓๐>

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>พื้นที่ดังกล่าว ๕ คนได้รับบาดเจ็บและอย่างน้อย ๒ คน ถูกยิง</p> <p>นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนหน้า อีกทั้งถูกกล่าวหาว่า ก่อนการให้สัมปทานที่ดิน ไม่ได้มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนไม่มีการจัดทำแผนการโยกย้ายที่อยู่ให้กับผู้ได้รับผลกระทบ^{๓๒}</p>	
๓	เขื่อนไซยะบุรี ประเทศ สปป. ลาว	<p>ในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำไซยะบุรีเริ่มก่อสร้างบนแม่น้ำโขงสายหลัก โดยบริษัทก่อสร้างซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนของไทย โดยร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว การก่อสร้างได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารพาณิชย์ไทยจำนวน ๖ แห่ง</p>	กสม. ได้ยุติการตรวจสอบคำร้องนี้เนื่องจากกรณีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการศาลแล้ว

^{๓๒} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๑๕/๒๕๕๘’, ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>รัฐวิสาหกิจไทยหนึ่งแห่งตกลงที่จะรับซื้อไฟฟ้า ๙๕ เพอร์เซ็นต์ของไฟฟ้าที่ผลิตได้จากเขื่อน^{๓๔}</p> <p>ตามคำร้องที่ยื่นต่อ กสม. ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงกล่าวหาว่าการก่อสร้างเขื่อนอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขงและส่งผลกระทบต่อประชาชนชาวไทยที่อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง</p> <p>นอกจากนี้ยังมีรายงานว่า การก่อสร้างดำเนินการโดยไม่มีกระบวนการปรึกษาหารือกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ และไม่มี</p>	

^{๓๔} สำนักข่าวชายขอบ ‘ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี’ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ โปรดดู <https://transbordernews.in.th/home/?p=๙๓๐> วัชรชัย จิรจินดากุล, ‘เรื่องเล่าจากเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรี: หลักความรับผิดชอบต่อสังคมที่บังคับไม่ได้กับวิถีแห่งอาเซียนต่อสถาบันการเงิน’, วารสารนิติสังคมศาสตร์ ฉบับที่ ๑๒, ๒๕๖๑, โปรดดู <https://so๐๑.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/๑๔๗๘๖๓/๑๓๘๙๘๗>

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		การจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพข้ามพรมแดนในพื้นที่ประเทศไทย ^{๓๕}	
๔	สายส่งไฟฟ้าแรงสูงจากโรงไฟฟ้าหงสาประเทศสปป.ลาว	โครงการหงสาเป็นโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินและเหมืองในจังหวัดไชยบุรีของสปป.ลาว ดำเนินการโดยกิจการร่วมค้าของหลายบริษัทซึ่งส่วนใหญ่เป็นบริษัทไทย โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารพาณิชย์ในไทยจำนวน ๙ แห่ง ^{๓๖} ทั้งนี้ เนื่องจากไฟฟ้าที่ผลิตได้จากโครงการนี้ส่วนใหญ่จะถูกขายให้แก่รัฐวิสาหกิจไทย จึงได้มีการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงจากโรงงานไฟฟ้าหงสาไปยังโรงงานไฟฟ้าแม่เมาะในจังหวัดลำปาง โดยผ่านจังหวัดน่าน	กสม. ได้รับคำร้องเรียนในปีพ.ศ. ๒๕๕๔ จากประชาชนที่อยู่อาศัยในจังหวัดน่าน (คำร้องที่ ๑๖๓/๒๕๕๔) กสม. ได้ยุติการตรวจสอบข้อร้องเรียนนี้ เนื่องจากได้มีการฟ้องคดีต่อศาลปกครองจังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม กสม. ได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับกรณีนี้ ^{๓๗} วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ในคดีระหว่างประชาชนในพื้นที่จำนวน ๑๗ คนในฐานะผู้ฟ้องคดีกับบริษัทจดทะเบียนในไทยและคณะกรรมการ

^{๓๕} สำนักข่าวชายขอบ ‘ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนไชยะบุรี’ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ โปรดดู <https://transbordernews.in.th/home/?p=๙๓๐> วัชรชัย จิรจินดากุล, ‘เรื่องเล่าจากเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรี: หลักความรับผิดชอบต่อสังคมที่บังคับไม่ได้กับวิถีแห่งอาเซียนต่อสถาบันการเงิน’, วารสารนิติสังคมศาสตร์ ฉบับที่ ๑๒, ๒๕๖๑, โปรดดู <https://so๑๑.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/๑๔๗๘๖๓/๑๓๘๙๘๗>

^{๓๖} บริษัท หงสา เพาเวอร์ จำกัด, ‘ผู้ถือหุ้นและคณะกรรมการบริษัท’, โปรดดู <http://www.hongsapower.com/index.php?model=cms&view=item&layout=page&id=๑๒> (ภาษาอังกฤษ)

^{๓๗} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๑๐๐/๒๕๕๘’, โปรดดู <https://bit.ly/๓๒๒WfBn> (ภาษาไทย)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>ชุมชนในจังหวัดน่านได้ร้องเรียนว่าโครงการทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนจากการปล่อยมลพิษทางอากาศ อีกทั้งยังมีข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงผ่านพื้นที่ป่าสงวนซึ่งทำความเสียหายแก่พื้นที่ซึ่งชุมชนท้องถิ่นพึ่งพิงในการเป็นแหล่งอาหารและดำรงชีวิต</p> <p>นอกจากนี้ยังมีข้อกล่าวหาว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการนั้นไม่ได้ทำการปรึกษาหารือที่มีความหมายอย่างแท้จริงกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ^{๓๗}</p>	<p>กำกับกิจการพลังงานในฐานะผู้ถูกฟ้อง ศาลปกครองเชียงใหม่มีคำพิพากษาว่าการดำเนินการของจำเลยมิได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตให้ทบวงการเมืองใช้ที่ดินของรัฐเพื่อประโยชน์ในราชการ ศาลจึงมีคำสั่งให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างและทำที่ดินให้กลับสู่สภาพเดิม^{๓๘}</p> <p>ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะรัฐมนตรีไทยได้มีมติสองมติรับทราบรายงานของกสม. และการดำเนินการของกระทรวงที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเน้นย้ำถึงความจำเป็นที่ต้องมีกลไกในการกำกับดูแลนักลงทุนไทยในต่างประเทศเพื่อประกันการเคารพสิทธิมนุษยชน^{๔๐}</p>

^{๓๗} EarthRights International, ‘โครงการโรงไฟฟ้าหงสาและเหมืองแร่’, โปรดดู <https://earthrights.org/what-we-do/extractive-industries/hongsa-power-plant-and-mining-project/> (ภาษาอังกฤษ)

^{๓๘} สำนักข่าวอิสรา, ‘ศาลสั่ง กฟผ.ยุติสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงในที่สาธารณะ จ.น่าน’, ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘, โปรดดู https://www.isranews.org/community/community-news/comm-environment/๔๑๗๔๙-nan_๔๑๗๔๙.html

^{๔๐} คณะรัฐมนตรี, ‘รายงานผลการพิจารณาคำร้องเพื่อเสนอแนะนโยบายหรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีโครงการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อรับซื้อไฟฟ้าจากโครงการเหมืองและโรงไฟฟ้าพลังความร้อนหงสาถ่านหิน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว)’, ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙, โปรดดู http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program๒-๓.jsp?top_serl=๙๙๓๑๗๕๓๐&key_word=%CB%A๗%CA%D๒&owner_dep=&meet_date_dd=

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
๕	โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย (Dawei) ประเทศเมียนมา	โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายตั้งอยู่ทางเหนือของทวายซึ่งเป็นเมืองหลวงของภูมิภาคตะนาวศรีในประเทศเมียนมา ^{๔๑} มีการกล่าวหาว่าบริษัทก่อสร้างซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนของไทยได้ทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการก่อสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ จากคำร้องที่ได้ยื่นต่อกสม. ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยประชาชนเมียนมาที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ (คำร้องที่ ๑๐๗/๒๕๕๖) การก่อสร้างดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนพื้นเมืองและชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่อัน	ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กสม. พบว่าการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานในเขตเศรษฐกิจพิเศษก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวเมียนมาโดยไม่มีการชดเชยหรือเยียวยาที่เป็นธรรม กสม. ยังพบว่าผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะปลูกและการดำรงชีวิตของพวกเขาได้รับผลกระทบอย่างมาก กสม. เชื่อว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้มีการจัดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับมาตรฐานทางวิชาการ อีกทั้งบริษัทได้

๐๕&meet_date_mm=๐๑&meet_date_yyyy=๒๕๕๙&doc_id๑=&doc_id๒=&meet_date_dd๒=&meet_date_mm๒=&meet_date_yyyy๒= คณะรัฐมนตรี, ‘สรุปผลการพิจารณาดำเนินการตามรายงานผลการพิจารณาคำร้องเพื่อเสนอแนะนโยบายหรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีโครงการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อรับซื้อไฟฟ้าจากโครงการเหมืองและโรงไฟฟ้าพลังความร้อนหงสาสิกไนต์ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)’, ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙, โปรดดู http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program๒-๓.jsp?top_serl=๙๙๓๑๙๓๖๗&key_word=%CA%D๒%CA%E๘%A๗%E๔%BF%BF%E๙%D๒%E๑%CA%A๗%CA%D๙%A๗&owner_dep=&meet_date_dd=&meet_date_mm=&meet_date_yyyy=&doc_id๑=&doc_id๒=&meet_date_dd๒=&meet_date_mm๒=&meet_date_yyyy๒=

^{๔๑} กสม. ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๒๐/๒๕๕๘’ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘ สามารถโปรดดู http://mekongwatch.org/PDF/daweiNHRCT_ReportFull_ENG.pdf (ภาษาอังกฤษ)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>เนื่องมาจากการพัฒนาและจัดการโครงการที่ส่งผลให้มีการยึดที่ดินและการบังคับขับไล่</p> <p>มีการกล่าวหาอีกว่าข้อตกลงและแผนงานทั้งหมดระหว่างบริษัทไทยและรัฐบาลเมียนมานั้นถูกลงนามโดยไม่มีการปรึกษาหารือกับชนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในท้องที่ อีกทั้งมีรายงานว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้ถูกจัดทำขึ้นหลังจากที่เริ่มมีการก่อสร้างแล้ว^{๔๒}</p>	<p>ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหลังจากเริ่มการก่อสร้างแล้ว^{๔๔}</p> <p>ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะรัฐมนตรีไทยมีมติรับทราบรายงานผลการตรวจสอบของกสม. และการดำเนินการของกระทรวงต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนในต่างประเทศเพื่อประกันว่านักลงทุนไทยในต่างประเทศจะไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน^{๔๕} ปัจจุบันยังไม่มีรายงานข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวต่อสาธารณะ</p>

^{๔๒} กสม. ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๒๐/๒๕๕๘’ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘ สามารถโปรดดู http://mekongwatch.org/PDF/daweiNHRCT_ReportFull_ENG.pdf (ภาษาอังกฤษ)

^{๔๔} กสม. ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๒๐/๒๕๕๘’ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘ สามารถโปรดดู http://mekongwatch.org/PDF/daweiNHRCT_ReportFull_ENG.pdf (ภาษาอังกฤษ)

^{๔๕} คณะรัฐมนตรี, ‘มติสรุปผลการพิจารณาดำเนินการตามรายงานผลการพิจารณาคำร้องที่มีข้อเสนอแนะนโยบาย เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีการดำเนินโครงการทำเรื่อน้ำลึกและเขตเศรษฐกิจทวาย ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาของบริษัท.อิตาเลียนไทย ดีเวลลอปเม้นต์ จำกัด(มหาชน)ซึ่งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงในการพัฒนา โครงการดังกล่าว ที่มีการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวทวาย’, ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙, โปรดดู http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program๒-m.jsp?top_serl=๙๙๓๑๙๓๖๙&key_word=&owner_dep=&meet_date_dd=๑๖&meet_date_mm=๕&meet_date_yyyy=๒๕๕๙&doc_id๑=&doc_id๒=&meet_date_dd๒=&meet_date_mm๒=&meet_date_yyyy๒=

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>อนึ่ง ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ บริษัทก่อสร้างที่จดทะเบียนของไทยดังกล่าวได้ประกาศว่าบริษัทได้รับหนังสือบอกเลิกข้อตกลงในการพัฒนาพื้นที่จากคณะกรรมการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย หนังสือดังกล่าวอ้างว่าบริษัทล้มเหลวในการดำเนินการชำระค่าสัมปทานและมีได้ทำตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก่อนที่จะทำการพัฒนาโครงการภายใต้ข้อตกลงสัมปทาน^{๔๓}</p>	
๖	<p>การทำไร่อ้อยในจังหวัด โอดอร์เมียนเจย (Oddar Meanchey) ประเทศ กัมพูชา</p>	<p>ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของประเทศกัมพูชาได้อนุมัติการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจเพื่อจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลในจังหวัดโอดอร์เมียนเจย(Oddar Meanchey) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชาให้แก่บริษัทน้ำตาล ๓ แห่งซึ่งจดทะเบียนในกัมพูชา โดยมีการกล่าวหาว่าบริษัทดังกล่าวเป็นบริษัทย่อยของบริษัทน้ำตาลในไทย จากคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่บริษัทไทยยื่นต่อ</p>	<p>ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะอนุกรรมการกสม. และกสม. พบว่าบริษัทน้ำตาลของไทยมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งกระทำร่วมกับบริษัทร่วมธุรกิจในกัมพูชาและ “มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาและเยียวยา</p>

^{๔๓} Nan Lwin, ‘Myanmar Terminates Thai-Led Consortium’s Involvement in Dawei Mega Project’, ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔, The Irrawaddy, โปรดดู: <https://www.irrawaddy.com/factiva/myanmar-terminates-thai-led-consortiums-involvement-dawei-mega-project.html>

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>กสม. แจ้งว่าบริษัทได้ลงทุนโดยตรงในหนึ่งบริษัทและลงทุนร่วมกับบริษัทอื่น ๆ ใน ๒ บริษัทที่เหลือ โดยมีได้มีชาวกัมพูชาถือหุ้นแต่ประการใด^{๔๖}</p> <p>ตามคำร้องที่ยื่นต่อกสม. ในปีพ.ศ. ๒๕๕๖ โดยองค์กร Equitable Cambodia และ Cambodian League for the Promotion and Defense of Human Rights (LICADHO) (คำร้องที่ ๒๕๙/๒๕๕๖) หลังจากได้รับสัมปทานที่ดินแล้ว บริษัทถูกกล่าวหาว่าได้ร่วมกันกับกองทัพกัมพูชาเข้าบังคับครอบครองที่ดินของชาวกัมพูชาในพื้นที่โดยการทำลายบ้านเรือน ฆ่าสัตว์เลี้ยง วางเพลิง</p>	<p>ความเสียหายที่เกิดขึ้น....ตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน”^{๔๗}</p> <p>วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบรายงานผลการตรวจสอบของกสม. มติดังกล่าวยังได้กล่าวถึงความจำเป็นในการมีกลไกเพื่อตรวจสอบนักลงทุนไทยในต่างประเทศและการเคารพสิทธิมนุษยชนของนักลงทุนเหล่านั้น^{๔๘}</p>

^{๔๖} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๐๐๓/๒๕๕๘’, ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘, โปรดดู http://equitablecambodia.org/website/data/Our-Case/Sugar_Case/thai%๒๐human%๒๐rights%๒๐commission%๒๐investigation%๒๐report.docx (ภาษาอังกฤษ)

^{๔๗} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๐๐๓/๒๕๕๘’, ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘, โปรดดู http://equitablecambodia.org/website/data/Our-Case/Sugar_Case/thai%๒๐human%๒๐rights%๒๐commission%๒๐investigation%๒๐report.docx (ภาษาอังกฤษ)

^{๔๘} คณะรัฐมนตรี, ‘มติเกี่ยวกับรายงานการตรวจสอบ ข้อเสนอแนะ และนโยบายเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจของบริษัทน้ำตาลมิตรผล จำกัด ซึ่งมีผลต่อประชาชนในอำเภอ สำโรง (Samrong) และอำเภอจังกัล (Chongkal) จังหวัดโอดอร์เมียนเจย (Oddar Meanchey) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา’, ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู https://cabinet.soc.go.th/soc/Program๒-๓.jsp?top_serl=๙๙๓๒๔๐๑๓

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		หมู่บ้าน ตลอดจนทำลายพืชผลเกษตร และทำการข่มขู่ รวมถึงจับกุมคนในท้องถิ่น ^{๔๗} ผู้ถูกร้องเรียนอ้างว่าบริษัทได้รับสัมปทานชั่วคราวโดยถูกต้องตามกฎหมายระดับท้องถิ่นและกฎหมายระดับชาติอีก ทั้งได้รับการยืนยันจากเจ้าหน้าที่รัฐว่า “พื้นที่สัมปทานชั่วคราวได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และโปร่งใส” ^{๔๘}	
๗	เหมืองเฮงดา (Heinda) ประเทศเมียนมา	เหมืองเฮงดาเป็นเหมืองดีบุกตั้งอยู่ทางตอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำตะนาวศรีในประเทศเมียนมา เหมืองดังกล่าวดำเนินกิจการโดยกิจการร่วมค้าระหว่างบริษัทไทยที่	คำร้องเรียนได้ถูกยื่นต่อกสม.โดยประชาชนจากพื้นที่ Myaung Pyo ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ (คำร้องที่ ๒๘๕/๒๕๕๘) และอยู่ระหว่างการตรวจสอบของกสม. ^{๕๓}

^{๔๗} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๐๐๓/๒๕๕๘’, ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘, โปรดดู http://equitablecambodia.org/website/data/Our-Case/Sugar_Case/thai%๒๐human%๒๐rights%๒๐commission%๒๐investigation%๒๐report.docx (ภาษาอังกฤษ)

^{๔๘} สำนักข่าวรอยเตอร์, ‘ชาวนากัมพูชาฟ้องบริษัทน้ำตาลมิตรผลของไทยกรณีการแย่งยึดที่ดิน’, ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑, โปรดดู <https://www.reuters.com/article/us-cambodia-thailand-sugar/cambodian-farmers-sue-thai-sugar-group-mitr-phol-over-alleged-land-grab-idUSKCN๑H๙๐P๖> (ภาษาอังกฤษ)

^{๕๓} The Mekong Butterfly ‘เหมืองดีบุกเฮงดา: สิ่งที่ยังซ่อนอยู่เบื้องหลังนักลงทุนไทย’ โปรดดู <https://themekongbutterfly.com/๒๐๑๗/๑๒/๒๖/heinda-tin-mine-hidden-behind-thai-business-investor/> (ภาษาอังกฤษ)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>จดทะเบียนในเมียนมาและรัฐวิสาหกิจในเครือกระทรวงเหมืองแร่ของประเทศเมียนมา^{๕๑}</p> <p>ในช่วงเวลาที่มีการให้สัมปทานขณะนั้น กฎหมายของเมียนมาไม่ได้กำหนดให้บริษัทต้องดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA/EHIA) อย่างไรก็ตามในพื้นที่ดังกล่าวกลับมีรายงานการปล่อยน้ำเสียและมีรายงานว่าเกิดน้ำท่วมทำความเสียหายต่อพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตร บ้านเรือนในหมู่บ้านใกล้เคียงและคลองโดยรอบอันเนื่องมาจากการดำเนินงานของเหมือง</p> <p>ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เกิดน้ำท่วมในเมียวพิว (Myaung Pyo) ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าปีอื่น ๆ ทำให้ตะกอนที่เป็นพิษได้ปกคลุมพื้นที่เพาะปลูกและที่ดินของครัวเรือนจำนวนมากรวมถึงทำให้แหล่งน้ำถูกปนเปื้อน มีรายงานว่าผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ไม่สามารถที่จะทำ</p>	<p>ปัจจุบัน ยังไม่มีการรายงานข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวต่อสาธารณะ</p> <p>อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ในประเทศเมียนมา นาย Saw Dah Shwe ผู้อยู่อาศัยจากหมู่บ้าน Kin Baung Chaung ในเมืองทวาย ชนะคดีบริษัทที่เป็นของคนไทยและได้รับค่าชดเชยจำนวน ๑๑๔,๘๐๐,๐๐๐ จ๊ิต (คิดเป็นเงินประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท) สำหรับความเสียหายที่เขาได้รับ เขาได้ฟ้องร้องคดีต่อศาลเมืองทวายในพ.ศ. ๒๕๕๘ เรียกร้องค่าชดเชยหลังจากได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมอันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการของเหมือง^{๕๔}</p>

^{๕๑} คำร้องต่อกสม. เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินกิจการของบริษัทไทยที่เหมืองเฮงดาในประเทศเมียนมา, ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

^{๕๔} Dawei Watch, ‘ข่าวประชาสัมพันธ์: ชาวบ้านหมู่บ้านกะบันเซา (Kin Baung Chaung) ชนะคดีบริษัทเหมืองแร่สัญชาติไทยในเมืองทวาย’, ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓, โปรดดู <https://www.latest.facebook.com/DaweiWatchThailand/posts/๑๖๙๔๗๔๐๒๓๔๐๐๐๓๓๕> (ภาษาอังกฤษ)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		การเกษตรในที่ดินเหล่านี้ได้อีกต่อไป อีกทั้งแหล่งน้ำไม่ปลอดภัยพอที่จะดื่มได้ ^{๕๒}	
๘	เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปากเบง (Pak Beng) ประเทศสปป. ลาว	<p>เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปากเบงดำเนินการโดยบริษัท China Datang Overseas Investment โดยมีรายงานว่าบริษัทย่อยของรัฐวิสาหกิจไทยถือหุ้น ๓๐ เปอร์เซ็นต์ในโครงการนี้^{๕๕}</p> <p>ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทยได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบข้ามพรมแดนของโครงการนี้ต่อประเทศไทยในหลายด้านโดยมีการคาดการณ์ว่าการก่อสร้างเขื่อนนี้จะส่งผลกระทบต่อเส้นทางการอพยพของปลาและเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีวภาพและ</p>	ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ กสม. ได้รับคำร้องจากสมาชิกชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย ^{๕๘} ปัจจุบัน กสม. ได้ยุติการตรวจสอบคำร้องนี้แล้ว ^{๕๙} เนื่องจากกรณีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการศาลแล้ว

^{๕๒} EarthRights International, ‘นักลงทุนไทยไม่สามารถละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมา’, ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู <https://earthrights.org/blog/thai-investors-cant-violate-human-rights-in-myanmar/> (ภาษาอังกฤษ)

^{๕๕} Bangkok Post, ‘กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฟ้องโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ สปป.ลาว’, ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/๑๒๖๕๐๙๙/green-group-targets-laos-hydro-project> (ภาษาอังกฤษ)

^{๕๘} คณะทำงานติดตามการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch), ‘รายงานการติดตามการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ: ผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิมนุษยชน’, มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑, หน้า ๔๕, โปรดดู <http://www.nhrc.or.th/getattachment/eeb๖c๑๐c-๘๘๗๐-๔๕๙๓-๙๘cb-fd๖๗๐a๖๓ad๑e/.aspx>

^{๕๙} การสัมภาษณ์ของ ICJ, เจ้าหน้าที่กสม., กรุงเทพฯ, มกราคม ๒๕๖๔

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>ระบบนิเวศของแม่น้ำโขง เป็นเหตุให้ครอบครัวชาวประมงพื้นบ้านสูญเสียรายได้และอาจทำให้ปลาหายากบางชนิดสูญพันธุ์ อีกทั้งยังมีความเสี่ยงที่จะทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงสูงขึ้นและทำให้เกิดน้ำท่วมในบางพื้นที่ของประเทศไทย มีการคาดการณ์เช่นกันว่าโครงการนี้จะส่งผลกระทบต่อผู้คนที่พึ่งพิงแม่น้ำโขงในการหาอาหารและหารายได้ ทำให้บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องทำการย้ายถิ่นฐาน^{๕๖}</p> <p>มีการกล่าวหาว่ากระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชนท้องถิ่นสำหรับโครงการนี้ไม่ได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพนักเนื่องจากไม่มีข้อมูลที่เพียงพอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายเกี่ยวกับผลกระทบข้าม</p>	

^{๕๖} The Mekong Butterfly, ‘การเล็งความรับผิดชอบของรัฐในการลงทุนข้ามพรมแดน: กรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ ปากแบง ใน สปป. ลาว’, ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู <https://themekongbutterfly.com/๒๐๑๗/๑๒/๒๒/circumventing-states-responsibility-in-transboundary-investment-the-case-of-pak-beng-hydropower-project-in-laos-pdr/> (ภาษาอังกฤษ) EarthRights International, ‘เราจะไม่หยุดเปล่งเสียงของเรา: เผชิญหน้าเขื่อนปากแบง’, ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑, โปรดดู <https://earthrights.org/blog/we-will-never-stop-raising-our-voices-facing-the-pak-beng-dam/> (ภาษาอังกฤษ)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		พรมแดนและกระบวนการปรึกษาหารือไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดที่อาจได้รับผลกระทบ ^{๕๗}	
๙	เหมืองถ่านหินบานของ (Ban Chaung) ในภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา	เหมืองถ่านหินบานของเป็นเหมืองถ่านหินแบบเปิด ตั้งอยู่เมืองทวายในภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา เหมืองนี้อยู่บนพื้นที่ซึ่งเคยเป็นพื้นที่สงครามมาก่อนที่จะมีการลงนามในข้อตกลงหยุดยิงในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ ตามคำร้องที่ได้ยื่นต่อ กสม. ใน ปีพ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ร้องเชื่อว่าเหมืองและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องได้รับการพัฒนาและดำเนินการโดยกิจการร่วมค้าของ ๔ บริษัท ซึ่ง ๓ ใน ๔ แห่งเป็นบริษัทไทย ^{๖๐} ผู้ร้องอ้างว่าการดำเนินการของเหมืองได้ส่งผลกระทบหรือจะส่งผล	กสม. ได้รับคำร้องเรียนในปีพ.ศ. ๒๕๖๐ โดยประชาชนเมียนมาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ Khon Chaung Kyi, Pya Tha Chaung, Cin Swe Chaung, Hnin Nga Pik, Paung Daw, Ka Taung Ni, Thabyu Chaung และ Kyauk Htoo (คำร้องที่ ๓๖๑/๒๕๖๐) ในเวลาต่อมา กสม. ได้ดำเนินการตรวจสอบและมีมติยุติเรื่อง ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๓/

^{๕๗} The Mekong Butterfly, ‘การเลี่ยงความรับผิดชอบของรัฐในการลงทุนข้ามพรมแดน: กรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ ปากแบง ใน สปป. ลาว’, ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู <https://themekongbutterfly.com/๒๐๑๗/๑๒/๒๒/circumventing-states-responsibility-in-transboundary-investment-the-case-of-pak-beng-hydropower-project-in-laos-pdr/> (ภาษาอังกฤษ) EarthRights International, ‘เราจะไม่หยุดเปล่งเสียงของเรา: เผชิญหน้าเขื่อนปากแบง’, ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑, โปรดดู <https://earthrights.org/blog/we-will-never-stop-raising-our-voices-facing-the-pak-beng-dam/> (ภาษาอังกฤษ)

^{๖๐} Inclusive Development International, ‘การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของบริษัทไทยที่เหมืองถ่านหินบานของในภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา’, ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐, โปรดดู <https://www.inclusivedevelopment.net/wp-content/uploads/๒๐๑๗/๐๙/๒๐๑๗.๐๖.๐๙-NHRCT-Ban-Chaung-coal-mine-complaint-for-upload.pdf> (ภาษาอังกฤษ)

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		กระทบต่อการดำรงชีวิต สุขภาพ และวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน ๒๒ หมู่บ้านในเมียนมา นอกจากผลกระทบที่เป็นอันตรายอื่น ๆ แล้วยังมีข้อกล่าวหาว่าเหมืองทำให้เกิดมลพิษทางอากาศและน้ำ ทำลายชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นและทำให้เกิดการยึดพื้นที่เกษตรกรรมอย่างผิดกฎหมาย ^{๖๑}	๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓ พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) รวมถึงบริษัทผู้ถูกร้อง ^{๖๒}
๑๐	เขื่อนเซเปียน - เซน้าน้อย, แขวงจำปาสักและแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว	โครงการเขื่อนไฟฟ้าเซเปียน - เซน้าน้อย ตั้งอยู่ที่ที่ราบสูงบอละเวน เมืองปากซอง แขวงจำปาสักและอัตตะปือ ของสปป.ลาว เป็นลักษณะโครงการแบบ BOT (Build-Operate-Transfer) กำลังการผลิตติดตั้ง ๔๑๐ เมกะวัตต์ พร้อมเดินเครื่องเชิงพาณิชย์ (COD) ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ โดยขายไฟฟ้าให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ๓๕๔ เมกะวัตต์ และขายให้กับบริษัทผลิตไฟฟ้าลาวมหาชน ๔๐ เมกะวัตต์ มีสัญญาซื้อขาย	กสม. ได้รับข้อร้องเรียนจากตัวแทนคณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน ตามคำร้องที่ ๑๓๐/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑ ต่อมาในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑๓/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓ กสม. ได้มีมติยุติเรื่องและให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไปยังคณะรัฐมนตรี ธนาคารแห่งประเทศไทย และ

^{๖๑} Inclusive Development International, ‘การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจของบริษัทไทยที่เหมืองถ่านหินบานซองในภูมิภาคตะนาวศรี ประเทศเมียนมา’, ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐, โปรดดู <https://www.inclusivedevelopment.net/wp-content/uploads/๒๐๑๗/๐๙/๒๐๑๗.๐๖.๐๙-NHRCT-Ban-Chaung-coal-mine-complaint-for-upload.pdf> (ภาษาอังกฤษ)

^{๖๒} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๖/๒๕๖๓’ เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีกล่าวอ้างว่าโครงการเหมืองถ่านหินบานซองละเมิดสิทธิมนุษยชน, ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓.

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		<p>ไฟฟ้า ระยะเวลา ๒๗ ปี (๒๕๖๒-๒๕๘๙) เดิมมีแผนการก่อสร้าง ๙๔ เดือนโครงการนี้มีมูลค่าประมาณ ๓๒,๐๐๐ ล้านบาท มีผู้ร่วมลงทุนและพัฒนาโครงการเป็นภาคธุรกิจ ๔ สัญชาติ ทั้งจากไทย เกาหลีใต้ และรัฐวิสาหกิจลาว โดยใช้งบการลงทุน ๗๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือราว ๒๒,๐๐๐ ล้านบาท โดยมีสถาบันการเงินไทย ๔ แห่ง ให้เงินกู้ก่อสร้างโครงการในรูปแบบสินเชื่อร่วม หรือ Syndication loan)^{๖๓}</p> <p>ตามหนังสือร้องเรียนของตัวแทนคณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดนได้อ้างถึงเหตุการณ์พังทลายของเขื่อนเซเปียน - เซน่าน้อย เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑ ซึ่งทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน</p>	<p>บริษัทเอกชนผู้ถูกร้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) เพื่อดำเนินการต่อไป^{๖๔}</p>

^{๖๓} คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition), ‘สถานการณ์และความคืบหน้า กรณีเขื่อนเซเปียน - เซน่าน้อย แดก ที่แขวงอัตตะปือ สปป.ลาว’, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๒, โปรดดู <https://etowatchcom.wordpress.com/๒๐๑๙/๐๖/๒๓/%e0%b๘%aa%e0%b๘%๙๖%e0%b๘%b๒%e0%b๘%๙๙%e0%b๘%๘๑%e0%b๘%b๒%e0%b๘%a๓%e0%b๘%๙๓%e0%b๘%๘c%e0%b๘%๘๑%e0%b๘%a๕%e0%b๘%b๐%e0%b๘%๘๔%e0%b๘%a๓%e0%b๘%b๒%e0%b๘%a๑%e0%b๘%๘๔%e0%b๘%b๗%e0%b๘%๙a%e0%b๘%ab%e0%b๘%๙๙%e0%b๘%๘๘/>

^{๖๔} กสม., ‘รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๖/๒๕๖๓’, ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓, โปรดดู <https://etowatchcom.wordpress.com/wp-content/uploads/๒๐๒๐/๐๘/eob๘ameob๘b๒eob๘๘๒eob๘๘๗eob๘b๒eob๘๘๙eob๘๘๕eob๘ameob๘a๗eob๘๘๘eob๘aaeob๘adeob๘๘aeob๘๘๑eob๘a๓eob๘๙eob๘b๕eob๘๘๐eob๘๘๒eob๘b๗eob๘๘๘eob๘adeob๘๘๙eob๘๘๐eob๘๘beob๘๘๕eob๘a๒eob๘๘๙eob๘๘๐-๒.pdf>

ลำดับ	กรณีที่ถูกร้องเรียน	ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน	ผลการตรวจสอบของกสม.
		ในหลายพื้นที่เป็นเหตุให้ประชาชนกว่า ๖,๐๐๐ คน ต้องไร้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งทำให้มีผู้เสียชีวิตและผู้เสียหายจำนวนมาก ผู้ร้องเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นภัยพิบัติที่เกิดจากความผิดพลาดของผู้พัฒนาโครงการ	

หมายเหตุ : นอกจากนี้ยังมีอีก ๔ กรณีที่อยู่ระหว่างการดำเนินการตรวจสอบและจัดทำรายงานของ กสม. ได้แก่ โครงการเขื่อนसानะคาม โครงการเขื่อนปากแบง โครงการเขื่อนภูงอย และโครงการโรงไฟฟ้าหงสา โดยทั้ง ๔ โครงการตั้งอยู่ในประเทศ สปป, ลาว

๓.๒ ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ลำดับ	กรณีที่ร้องเรียน	ข้อกล่าวหา	ผลการตรวจสอบ
๑	เขื่อนसानะคาม ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างแขวงไซยะบุรีและแขวงเวียงจันทน์ ประเทศ สปป. ลาว	โครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคาม ซึ่งเป็นโครงการเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงสายประธานแห่งที่ ๖ เพื่อผลิตไฟฟ้าบริเวณแม่น้ำโขงตอนล่าง โดยถูกออกแบบเป็นเขื่อนแบบน้ำไหลผ่าน เพื่อผลิตไฟฟ้าต่อเนื่องตลอดทั้งปี โรงไฟฟ้าบนตัวเขื่อนมีความยาวประมาณ ๓๕๐ เมตร สูง ๕๘ เมตร ติดตั้งกังหันผลิตไฟฟ้า ๑๒ ตัว แต่ละตัวมีกำลังการผลิต ๕๗ เมกะวัตต์ รวมเป็น ๖๘๔ เมกะวัตต์ โดยมีบริษัทจากประเทศจีนได้รับสิทธิให้เป็นผู้พัฒนาโครงการนี้ด้วยต้นทุนประมาณ ๖.๖ หมื่นล้านบาท และเนื่องจากเขื่อนसानะคามจะสร้างกั้นแม่น้ำโขง ซึ่งมีระยะห่างจากชายแดนไทย-ลาว บริเวณตำบลปากตมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประมาณ ๒ กิโลเมตร ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนसानะคามอย่างมาก โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนที่จะส่งผลให้ระดับน้ำในพื้นที่ท้ายเขื่อนลดลงอย่างรวดเร็ว และอาจส่งผลกระทบด้านต่าง ๆ เช่น ความผันผวนของการไหลของน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขง รวมถึงการประกอบอาชีพของประชาชนเป็นเหตุให้ประชาชนในอำเภอเชียง	คำวินิจฉัยและข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาจากข้อเท็จจริงและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่า ยังไม่อาจรับฟังได้ว่าสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กระทรวงพลังงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ร้องเรียน ดังนั้น ปัญหาตามคำร้องเรียนในเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่มีได้เป็นไปตามมาตรา ๒๒ (๒) ตามประกาศผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งกำหนดเรื่องให้ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่รับไว้พิจารณาตามมาตรา ๓๗ (๘) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงวินิจฉัยยุติเรื่องร้องเรียนในเรื่องนี้ตามมาตรา ๓๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ อย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันความเสียหายและเยียวยาความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ในพื้นที่จังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงมีข้อเสนอแนะให้นายกรัฐมนตรีใน

ลำดับ	กรณีที่ร้องเรียน	ข้อกล่าวหา	ผลการตรวจสอบ
		<p>คาน ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงและหน่วยงานของรัฐเกี่ยวข้องมีข้อกังวลถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยในด้านต่าง ๆ อาทิ ผลกระทบด้านความมั่นคง ผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม และผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทยที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งที่มีได้มีปัญหาการขาดแคลนพลังงานไฟฟ้าแต่อย่างไร</p> <p>ด้วยเหตุนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยนายทรงศักดิ์ สายเชื้อ จึงได้หยิบยกปัญหาและผลกระทบของโครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคามของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งกั้นแม่น้ำโขงสายประธาน ที่อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย เพื่อพิจารณา (Own Motion) ประกอบกับมีเรื่องร้องเรียนของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนดังกล่าวหลายกรณี พร้อมได้ลงพื้นที่ร่วมประชุมหารือเพื่อรับฟังข้อเท็จจริง ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบของโครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคาม^{๖๕}</p>	<p>ฐานะประธานกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง^{๖๖}</p>

^{๖๕} สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, ‘สรุปกรณีศึกษาปัญหาและผลกระทบของโครงการก่อสร้างเขื่อนसानะคามของ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งกั้นแม่น้ำโขงสายประธาน ที่อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย’, 20 พฤษภาคม 2567, โปรดดู <https://www.ombudsman.go.th/new/670520/>

^{๖๖} เฟิ่งอ่าง, และโปรดดูรายงานคำวินิจฉัยและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ <https://www.mymekong.org/document/report-on-sanakam-dam/>

ลำดับ	กรณีที่ร้องเรียน	ข้อกล่าวหา	ผลการตรวจสอบ
๒	เขื่อนปากแบง แขวงอุดมไซ สปป. ลาว	<p>กลุ่มรักษ์เชียงของได้ส่งหนังสือถึงผู้ตรวจการแผ่นดิน ขอให้ตรวจสอบผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงเขตแดน ระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว รวมทั้งผลกระทบข้ามพรมแดนด้านต่างๆ จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากแบง ซึ่งจะสร้างกั้นแม่น้ำโขง บริเวณเมืองปากแบง แขวงอุดมไซ ใน สปป.ลาว เนื่องจากชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์มีความกังวลใจอย่างยิ่ง จากที่กระทรวงพลังงานของไทย ประกาศว่าจะเซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้า จากโครงการดังกล่าว ที่มีกำลังผลิตไฟฟ้า ๙๒๐ เมกะวัตต์</p> <p>โครงการสร้างเขื่อนปากแบง อยู่ห่างบริเวณผาไต่ บ้านห้วยลึก อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย เพียง ๙๗ กิโลเมตร ซึ่งคนในพื้นที่ที่ติดตามสถานการณ์แม่น้ำโขงมีคำถามถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อเรื่องเขตแดนที่ระดับน้ำจะเปลี่ยนไปและมีผลต่อเกาะแก่ง ซึ่งบริเวณริมน้ำดังกล่าว ยังไม่มีเขตแดนชัดเจน โดยหลายครั้งเกิดข้อพิพาทของชาวบ้านสองฝั่ง และยังกังวลถึงปัญหาน้ำท่วมจากเขื่อนที่ยังไม่มีการประเมินผลกระทบชัดเจนว่าจะท่วมถึงพื้นที่ใด มีผลกระทบอย่างไร และจะทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำโขงที่</p>	อยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบ

ลำดับ	กรณีที่ร้องเรียน	ข้อกล่าวหา	ผลการตรวจสอบ
		ชายแดนไทย-ลาว บริเวณเชียงรายกลายเป็นอ่างเก็บน้ำหรือไม่ หากการปล่อยน้ำจากเขื่อนไม่สัมพันธ์กันระหว่างเขื่อนเหนือพื้นที่เชียงรายกับเขื่อนที่อยู่ตอนล่าง ^{๖๗}	

^{๖๗} สยามรัฐ, 'ร้องผู้ตรวจการแผ่นดิน ตรวจสอบโครงการสร้างเขื่อนปากแบง หวั่นเส้นเขตแดนไทย-ลาวเปลี่ยน', 8 กุมภาพันธ์ 2566, ดูเพิ่มเติมที่ <https://siamrath.co.th/n/421641>

ภาคผนวก ข
ประกาศตั้งคณะอนุกรรมการ

ประกาศ

คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร
เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบ
ของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม

ด้วยในคราวประชุมคณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ครั้งที่ ๑๖ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ และครั้งที่ ๑๗ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๗ ที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยอำนาจตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๖ โดยคณะอนุกรรมการคณะนี้ ประกอบด้วย

๑. นายจุลพงษ์ อยู่เกษ	ประธานคณะอนุกรรมการ
๒. นายร่มธรรม ชำนุรักษ์	อนุกรรมการ
๓. นางสาวชลธิชา แจ่มแจ้ง	อนุกรรมการ
๔. นายธีระชัย ศาลเจริญกิจถาวร	อนุกรรมการ
๕. นางสาวสัมพันธ์ ศรีสศ	อนุกรรมการ
๖. นายประเสริฐ พัฒนผลไพบุลย์	อนุกรรมการ
๗. นายวันวิไล ธารไพทอง	อนุกรรมการ
๘. นางสาวนริลักษณ์ แพไชยภูมิ (ผู้แทนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	อนุกรรมการ
๙. นางสาวนารีรัตน์ พันธุ์ณี (ผู้แทนกรมการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม)	อนุกรรมการ
๑๐. นายชินนทร์ ชลิศราพงศ์ (ผู้แทนหอการค้าและสภาหอการค้า แห่งประเทศไทย)	อนุกรรมการ

โดยให้คณะอนุกรรมการมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาศึกษา ดังนี้

๑. ภาพรวมด้านสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่อาจจะกระทบกับการลงทุนระหว่างประเทศ
๒. หลักเกณฑ์สากลในเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการลงทุนระหว่างประเทศ เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN's SDGs) เป็นต้น

๓. มาตรการ...

๓. มาตรการ/พันธกรณีระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคี หรือกรอบใหม่ ๆ เพื่อพิจารณาผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ที่ประเทศไทยควรจะได้รับ

๔. กลไกและกฎหมายภายในประเทศ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของประเทศ ในการภาคยานุวัติให้เป็นกฎหมายภายในของประเทศไทย

๕. ความคืบหน้าของการดำเนินนโยบายภายใต้ แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights : NAP) การดำเนินธุรกิจกับประเด็นสิทธิมนุษยชน (Business and Human Rights : BHR) และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๖. กระบวนการยุติธรรมกับการลงทุนข้ามพรมแดน ศึกษาการลงทุนไทยในต่างแดน ที่อาจเข้าข่ายละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีสำคัญ อาทิ เมียนมา กัมพูชา

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการมีหน้าที่และอำนาจตามที่กำหนดไว้ข้างต้น เว้นแต่หน้าที่และอำนาจในการสอบหาข้อเท็จจริง แล้วรายงานผลการพิจารณาต่อคณะกรรมการฯ โดยมีกรอบระยะเวลาในการดำเนินงานเป็นเวลา ๙๐ วัน นับตั้งแต่วันที่มีการประชุมคณะอนุกรรมการครั้งแรก

อนึ่ง คณะกรรมการได้มีมติแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการชุดดังกล่าวเพื่อปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนภารกิจงานต่าง ๆ ของคณะอนุกรรมการ ดังนี้

๑. นางสาวศิตนาฏ วรรณบวร
๒. นางสาวกรรณิการ์ กิจติเวชกุล
๓. นางสาว ส.รัตนมณี พลกล้า
๔. นายเสวี นนทลุดิ
๕. นายเนติธร ประดิษฐ์สาร
๖. นางสาวสิริยากร สัตตบุศย์กุลวรา
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาธิตา วิมลคุณารักษ์
๘. นางหรรษา บุญรัตน์
(ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ)
๙. นายรองเพชร บุญช่วยดี
(ผู้แทนองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก)
๑๐. นายปรนันธ์ ฐิตะวรรณ
(ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย)

ประกาศ ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายนพดล ปัทมะ)

ประธานคณะกรรมการการต่างประเทศ

ประกาศ

คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร

เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบ
ของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม
(เพิ่มเติม)

ด้วยในคราวประชุมคณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๙
เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๗ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้ง ที่ปรึกษาคณะกรรมการการศึกษาแนวทาง
การลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษา
สิ่งแวดล้อม (เพิ่มเติม) โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการให้คำปรึกษา แนะนำ แสดงความเห็น
ในเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ตลอดจนปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่
คณะกรรมการหรือประธานคณะกรรมการการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบ
ของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมมอบหมาย ดังนี้

๑. นางสาวสุจิตรา พรหมเดवेश
๒. นายอมฤต พรวานเซน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(นายพตล ปัทมะ)

ประธานคณะกรรมการการต่างประเทศ

ประกาศ

คณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร
เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบ
ของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม
(เพิ่มเติม)

ด้วยในคราวประชุมคณะกรรมการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้ง นายปฐมภพ แก้วมีค่า เป็นที่ปรึกษา
คณะกรรมการศึกษาแนวทางการลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม (เพิ่มเติม) โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการ
ให้คำปรึกษา แนะนำ แสดงความเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ
ตลอดจนปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการหรือประธานคณะกรรมการศึกษาแนวทางการ
การลงทุนระหว่างประเทศภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการรักษา
สิ่งแวดล้อมมอบหมาย

ประกาศ ณ วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

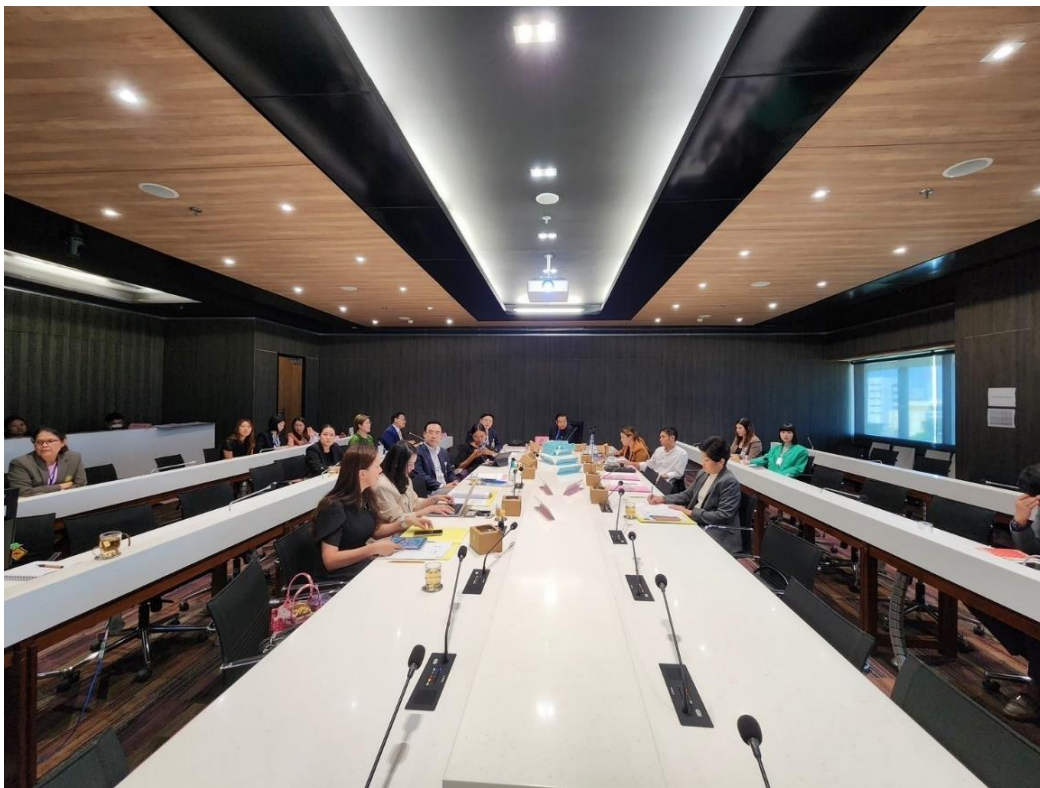
(นายพศล ปัทมา)

ประธานคณะกรรมการการต่างประเทศ

ภาคผนวก ค

ภาพการประชุมคณะอนุกรรมการ

ภาคผนวก ฉ

รายนามเจ้าหน้าที่ประจำคณะกรรมการ

นางพรพิมล โพธิ์ชัย
ผู้บังคับบัญชาในกลุ่มงานคณะกรรมการการต่างประเทศ

นายวศิน วิวัฒน์นรินทร์
นิติกรชำนาญการพิเศษ

นางสาวนริศสา อิงคศิริ
นิติกรชำนาญการ

นายพสธร คงเกลิงศิริวัฒนา
นิติกรชำนาญการ

นางสาวกัลปภัส หุ่นอิทธิดิษฐ์
วิทยากรปฏิบัติการ

นางสาวมัญญา พวงลำเจียก
วิทยากรปฏิบัติการ

นางสาวณิชากัทร นุชพ่วง
นิติกรปฏิบัติการ

นางสาวปานฝัน กุลทอง
วิทยากรปฏิบัติการ

นางสาวอนุศรา นัยจิตร
เจ้าพนักงานธุรการอาวุโส

นางสาวเพ็ญนา สวงษ์
เจ้าพนักงานธุรการอาวุโส

นางสาวญาดิภา รongวังหล้า
เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน